

Halvor Fauske

DET NYE UNGDOMSOPPRØRET?

En sosiologisk undersøkelse
av ungdomsopptøyene i Norge
1978-84

En FAFO - Rapport

Halvor Fauske

Det nye ungdomsopprøret?

En sosiologisk undersøkelse
av ungdomsopptøyene i Norge
1978 — 84

FAFO — 1985

© Fagbevegelsens senter for forskning,
utredning og dokumentasjon.

ISBN 82-991187-4-3

Omslagsfoto: Finn Erik Dahl/Samfoto
Produksjon: LOBO Grafisk as, Oslo, 1985

Innhold

Forord	3
Kapittel I. Innledning	5
1. Om å beskrive og forklare opptøyer blant ungdom.....	5
2. Tilnærming og hovedbegreper.....	9
3. Data og metoder.....	16
Kapittel II. Opptøyene: Tolkninger av hva som skjedde	19
1. Oslo og Trondheim 1978: "Dette er bare begynnelsen..."	19
2. Oslo og Trondheim 1979: "Vi er forberedt...".....	32
3. Oslo og Trondheim 1980 – 84: To motsatte tendenser.....	46
4. Andre steder og andre byer: "Pøbelherjingene fra Oslo smitter...".....	71
5. Tilbakeblikk på opptøyene 1978 — 84.....	92
Kapittel III. Opptøyene: Tolkninger av hvorfor det skjedde	97
1. Ungdommen: Pøbel, opprører eller offer?.....	97
2. Opptøyer som protest mot sosial urettferdighet.....	106
3. Opptøyer som reaksjon på samfunnsmessige forhold.....	115
4. Hva kan grunnlaget være for de norske opptøyene?.....	123
5. Protest og reaksjon: To tolkninger og to løsninger.....	132
6. Massemedia og politi som opptøyenes "formgivere".....	139
Kapittel IV. Avslutning	153
1. Er opptøyer en viktig del av ungdommens hverdag?.....	153
2. Hva kan de politiske myndighetene gjøre med opptøyer?	156
3. Vil det bli flere opptøyer i Norge?.....	159
Litteraturliste	161

Sorlandet 2.8.82

VENNESLA EKSPLODERT

25 ungdommer arrestert i Skien sentrum:

Frykt for mer uro natt til syttende

Slik var situasjonen på Landmannstorvet ved ett-tiden natt til søndag. Politiet har tett oppstilling ved Shell-stasjonen.

(Foto Geir Arild Tannessen)

Urolighetene i Skien sentrum fortsetter, og fra fredag kveld til natt til søndag ble 25 ungdommer arrestert for å ha hindret politiet i sitt arbeide, låget bråk og uorden. Av de arresterte

ungdommene ble 10 plassert i varetektsarrest og først sluppet løs dagen etter. Natt til søndag var det 1 000 mennesker i sentrumsgatene, de aller fleste tilskuere, og de skapte ekstra

problemer for den forholdsvis lille politistyrken. Dagens spørsmål er: hvor lenge skal pøbelen få lov til å herje i Skien?

FORTSETTER SIDE 12

Reportasje side 6

Forord

Prosjektet "Ungdom og Opptøyer" ble igangsatt 2. halvår 1982. Det ble finansiert av Forbruker- og Administrasjonsdepartementet frem til 1. juni 1983, og fra da frem til 31. desember 1984 av Kultur- og Vitenskapsdepartementet ved Statens Ungdoms- og Idrettskontor.

I tillegg til denne boken er det skrevet en rapport av Jorunn Fryjordet. Rapporten omhandler spesielt opptøyene i Oslo 1978 — 84, og problemstillingen er i hvilken grad forklaringene som ble lansert av massemedia var holdbare, og i hvilken grad de slo gjennom i offentlig politikk. Dette aspektet er ikke tatt opp i denne boken, slik at Fryjordets rapport blir supplerende i forhold til dette.

Det er flere som har bidratt til rapporten, og som derfor fortjener en takk. Jorunn Fryjordet har samlet inn store deler av datamaterialet og bearbeidet det. Terje Rød Larsen satte igang prosjektet og var med på å utarbeide arbeidsnotater som ligger til grunn for denne boken. Gudmund Hernes har vært faglig veileder, og Hanne Bogen har kommentert et utkast til rapporten. En spesiell takk rettes til Arvid Fennefoss som under hele arbeidet med prosjektet har bidratt med idéer, kommentarer og kritikk. En takk også til Ola Stafseng som har gitt nyttige kommentarer.

Oslo, 22.4.1985
Halvor Fauske

Innledning

1. Om å beskrive og forklare opptøyer blant ungdom

”OPPHEV UNNTAKSTILSTANDEN” var det malt på en transparent som ble heist natt til 1. mai i Oslo i 1982. Mange ungdommer — også på andre steder i Norge og i utlandet — synes å mene at dette slagordet rommer hva opptøyene dreier seg om: Retten til å få være i fred, og kampen om å beholde denne retten. Kampen om denne retten er mest synlig, og har mest vidtrekkende konsekvenser, når den knyttes til ”territorier” som gatehjørnet, parken, rutebilstasjonen, o.l.¹.

For utenforstående, de som er ”tilskuere” på områder ungdommen oppfatter som ”sitt territorium”, vil konfliktene med politiet, bråket og vandalismen fortone seg som *meningsløst, formålsløst* eller *irrasjonelt*. At det fortoner seg slik skyldes at de ikke, som ungdommen som oppholder seg på disse plassene, oppfatter slike plasser som ”ungdommens territorium”. Gater, parker og lignende steder er offentlige, der alle kan oppholde og bevege seg i henhold til allmenne regler som gjelder. Ut fra en slik oppfatning vil opptøyer være bråk og vandalisme — et brudd på de regler som gjelder. Derfor vil også slik atferd bli fordømt — en videre forståelse og forklaring blir ikke ansett som påkrevet.

Hva kan det skyldes at det som for noen er forsvar for en rettighet, for andre er hendelser uten mening, formål eller fornuft? Dette leder over i et spørsmål om *hva* opptøyer er. At det ikke er så enkelt å svare på det, antyder de to oppfatningene som er skissert ovenfor — to oppfatninger

¹ For en drøftelse av ungdom og ”territorialitet”, se S.M. Lyman/M.B. Scott, 1967, og O.Staf-seng, 1978: 178 — 194.

som forøvrig har kommet til uttrykk når det gjelder uroligheter og opptøyer blant ungdom i Norge. Hva folk identifiserer som opptøyer, vil avhenge av *hva de legger i opptøyer og hvordan de oppfatter hendelsene* som skal identifiseres. 'Opptøyer' har ikke én etablert betydning — det finnes ikke en gang en institusjonalisert betydning slik det f.eks. gjør av 'kriminalitet'. Samtidig vil det være slik at de konkrete hendelsene som eventuelt blir betegnet som 'opptøyer', blir fortolket på ulike måter. Dette antyder at det ikke er noe poeng å lage en egen definisjon av opptøyer, for så å tilordne den konkrete hendelser. Vi vil istedenfor bruke betegnelsen 'opptøyer' på de hendelsene som ble definert som det. I tilfeller der det også ble brukt andre betegnelser som 'bråk', 'ungdomsuro' og 'uroligheter', vil vi benytte disse samtidig som vi tar opp hvorfor betegnelsen 'opptøyer' ikke ble brukt.

At 'opptøyer' kan ha mange betydninger og omfatte vidt forskjellige konkrete hendelser, viser også erfaringene fra USA i 1960-årene. F.eks. påpeker Terry Ann Knopf at 'opptøyer' ble brukt som betegnelse på alt fra en hendelse som resulterte i 43 drepte, 7 000 anholdte og materielle skader for 45 millioner dollar, til en episode der 3 personer knuste en vindusrute i en butikk (T. A. Knopf, 1970). Dette er én konsekvens av at 'opptøyer' har mange betydninger. Det er verd å merke seg fordi det etter at en hendelse har blitt definert som 'opptøyer', lett vil oppstå en følelsesladet stemning der alle slags hendelser blir definert som 'opptøyer'. Dette kan således være medvirkende til at det skapes inntrykk av en "bølge av opptøyer" og lignende beskrivelser av det som skjer.

Beskrivelsen, eller identifikasjonen, av de konkrete hendelsene vil det også i de fleste tilfeller være uenighet om. Hvorvidt hendelsene identifiseres som *provokasjoner fra politiets side, pøbelstreker, ordensproblemer* eller *uttrykk for ungdomsproblemer*, vil være avhengig av hvilke oppfatninger man har på forhånd. Oppfatningene vil være preget av samfunnssyn, politisk holdning, profesjonsinteresser, sosial posisjon, osv. Det vesentlige med dette i denne sammenhenger er at beskrivelsen,

1 Audun Øfsti fremhever at identifikasjonen av meningsfylte fenomener (menneskelige handlinger) krever at "omgivelsene" til fenomenet (isolert sett) blir trukket inn. Disse "omgivelsene" kan være alt fra den umiddelbare situasjonen, til den historiske sammenheng fenomenet inngår i. Dette betyr at sammenhengene mellom fenomenet og andre fenomener kommer inn allerede i bestemmelsen av fenomenets identitet. Det er derfor ikke slik at sammenhengene først kommer inn som forklarende årsaker etter at fenomenet er beskrevet eller identifisert. Siden deler av "omgivelsene" blir trukket inn på denne måten i identifikasjonen av fenomenet, vil identifikasjonen også på avgjørende måte bidra til forklaringen og forståelsen av fenomenet. Med andre ord har

eller identifikasjonen, av de konkrete hendelsene også i avgjørende grad vil ha innflytelse på forklaringene av fenomenet og vurderingene av hva som skal gjøres med det. Det er derfor en nær sammenheng mellom beskrivelse og forklaring (jfr. R. Harré et al., 1978; A. Øfsti, 1980).¹

Innledningsvis skisserte vi to oppfatninger av hva opptøyer er. Den ene er vanlig blant ungdom som har deltatt i såkalte opptøyer, og går ut på at det hele har sammenheng med at politiet trakasserer og provoserer dem. Den andre oppfatningen vil ha en viss utbredelse blant utenforstående, og det går ut på at opptøyer er meningsløst, formålsløst eller irrasjonelt. Sistnevnte syn er ikke bare en avvísning av ungdommens egen fortolkning av opptøyene, det er også en avvísning av forklaringer generelt. Forklaringer blir ikke ansett som nødvendig siden hendelsene blir beskrevet eller identifisert på en slik måte at det blir oppfattet som tilstrekkelig at hendelsene fordømmes og løses som ordensproblemer. Ut fra den definisjonen som blir gitt (f.eks. at opptøyene er pøbelstreker), vil også mange kunne slutte seg til at det hele løses som et ordensproblem. Ungdommens egen definisjon som innebærer at hendelsene forklares som reaksjoner på politiets opptreden, vil derimot sjelden ha tilsvarende oppslutning blant folk flest eller hos myndighetene. Dette er imidlertid ikke de eneste definisjonene av situasjonen som dukker opp. Som regel vil det også være dem som definerer opptøyer som uttrykk for ungdommens sosiale problemer.

Når opptøyer defineres som uttrykk for sosiale problemer, blir det nødvendig å forklare sammenhengen mellom problemene og opptøyene. Prinsipielt kan det være to typer sammenhenger: Opptøyene kan enten være en *reaksjon* på en problematisk situasjon eller en *protest* mot den. I det første tilfellet er det *årsakene* som lokaliseres i den enkelte deltagers sosiale situasjon, i det andre tilfellet er det *motivene* som har sitt utspring i den. Grunnen til at opptøyene noen ganger bare blir fordømt, kan være at folk har vanskelige for å finne et motiv eller en årsak som kan gjøre det som skjer forståelig. Hvis opptøyer bare ses isolert som

man allerede i beskrivelsen valgt ut hvilke sammenhenger til andre fenomener som er vesentlig for å forklare og forstå fenomenet (jfr. A. Øfsti, op. cit.: 30 — 31). Det er også denne innsikten som ligger bak følgende utsagn av Rom Harré et al.:

I forsøket på å forklare *hvorfor* bestemte ting skjer, faller vi uvilkårlig tilbake på den oppfatningen vi har av *hva* som skjer ... (mine understrekninger) (Rom Harré et al., op. cit.: 116).

Spesielt viktig er dette når oppfatningene er såpass ulike som om opptøyer.

ødeleggelser, hærværk, vandalisme og bråk, vil dette lett skje. Ulikt fra f.eks. et tyveri som de fleste umiddelbart vil kunne tillegge et vinningsmotiv, og forstå det ut fra den materielle gevinst det gir, vil opptøyer være uten motiv. Dermed er fordømmelsen stort sett eneste måte å plassere hendelsene på.

I tolkningen av opptøyer blant ungdom synes det således å være en pendling mellom fordømmelse og forklaring/forståelse. Selvfølgelig vil opptøyer kunne fordømmes på nokså ulikt grunnlag, på samme måte som det kan være mange ulike forklaringer av opptøyene. Det går likevel et prinsipielt skille mellom fordømmelse og forklaring, et skille som også har konsekvenser for tiltakstyper og valg av tiltaksstrategier. De ulike posisjonene som kan inntas til opptøyer (og lignende fenomener) er fremstilt i figur 1.1 (klassifikasjonen er inspirert av S. Cohen, 1982: 11).

		FORDØMMELSE	
		Ja	Nei
FORKLARING/ FORSTÅELSE	Ja	tar avstand fra opptøyene, men tolker dem som uttrykk for sosiale problemer	opptøyene ses som resultat av politiets provokasjoner
	Nei	opptøyene ses <i>kun</i> som 'pøbelstreker' og dermed som ordensproblemer	indifferent eller likegyldig i forhold til opptøyene

Figur 1.1 Ulike typer beskrivelser og forklaringer av opptøyer.

Den *første posisjonen* er å fordømme opptøyene samtidig som man forklarer og forstår hvorfor det hendte. Denne posisjonen inntas ofte av dem som tolker *opptøyer som uttrykk for ungdomsproblemer*. Grunnen til at de fordømmer opptøyene, er nok i mange tilfeller at de ønsker å gardere seg mot å bli beskyldt for å forsvare opptøyene og på den måten tape legitimiteten. I alle fall er det tydelig at en uttrykt avstandstagen oftest forekommer i tilfeller der den allmenne fordømmelsen er sterk.

Den *andre posisjonen* er å fordømme opptøyene uten å finne det nødvendig å forklare og forstå. Avvisningen av å forklare opptøyene vil nok ofte også være et forsvar for sin egen definisjon av dem, og sin egen profesjonsforståelse. F.eks. vil politiet kunne tape på at opptøyene blir forklart, fordi det kan svekke legitimiteten av å behandle dem som *ordensproblemer*. Hvis opptøyene forklares ut fra ungdomsproblemer, vil det også i de fleste tilfeller bli reist krav om at det må bli gjort noe med problemene. I den forstand er forklaringer med forpliktende enn fordømmelse av opptøyene. Det kan til og med være slik at forklaringene setter f.eks. myndighetene i et lite gunstig lys ved at de blir anklaget for feilslått politikk og forsømmelser.

Den *tredje posisjonen* er å forklare og forstå opptøyene uten å fordømme dem. I de fleste tilfellene vil det være de involverte ungdommene som står for denne posisjonen, selv om det også vil forekomme at enkelte tar avstand fra og fordømmer det de selv har vært med på. Det siste må igjen ses i forhold til hva som blir betraktet som legitimt. Hvis de unge ønsker å få gjennomslag for sine krav hos myndighetene, vil det som oftest være nødvendig å markere en viss ansvarlighet for å bli tatt alvorlig. Hvis ikke slike taktiske hensyn må tas, vil det være denne posisjonen flesteparten av de unge deltagerne inntar.

Den *fjerde posisjonen* er å forholde seg likegyldig til opptøyene. Det er rimelig å regne med at svært få inntar denne ut fra at opptøyer gis såpass stor oppmerksomhet, og av de fleste blir oppfattet som noe viktig — noe som man må forholde seg til. Imidlertid kan det være dem som mener opptøyene er uvesentlige i forhold til hva som er ungdommens problemer, og at den oppmerksomheten som blir opptøyene til del, ”stjeler” interessen for disse problemene som er langt viktigere.

Det som er tatt opp i dette underkapitlet, er den allmenne rammen for fremstillingen av de norske opptøyene i perioden 1978 — 84. Dette er de prinsipielle punktene som spesielt kapittel II må leses i lys av.

2. Tilnærming og hovedbegreper

For å spesifisere de prinsipielle sammenhengene mellom *beskrivelsen* av opptøyene og *forklaringen* av dem, skal vi gå inn på logikken som fremstillingen av opptøyene er fundert på. For å ivareta hensynet til

avhengigheten mellom beskrivelse og forklaring, har vi skilt ut *fem aspekter* ved opptøyene som fremstillingen er bygget opp omkring. Til hvert av disse aspektene er det knyttet et *begrepspar*. Aspektene med tilhørende begrepspar er fremstilt i figur 1.2. Poenget med å velge en slik fremstillingsmåte, er for det første hensynet til at opptøyer ikke kan beskrives som en isolert hendelse (jfr. hva som tidligere er fremhevet når det gjelder identifikasjonen eller beskrivelsen av fenomener som opptøyer). For det andre har vi valgt en slik fremstillingsmåte for å kunne drøfte eventuelle likheter mellom de forskjellige hendelsene.

ASPEKT VED OPPTØYENE	BEGREPSPAR
Hendelsesforløp	nedtrapping — opptrapping
Mediadekning	trivialiserende — dramatiserende
Definisjon	ungdomsproblemer — ordensproblemer
Forklaring	forklaring — fordømmelse
Tiltakstype	sosial deltagelse — kontrolltiltak

Figur 1.2 Logikken i fremstillingene av de ulike opptøyene.

Hendelsesforløpet av opptøyene vil bestå av en rekke hendelser som er unike i den forstand at de ikke gjentas andre steder eller på senere tidspunkter. Selv om hendelsene er unike, og situasjonen må beskrives ut fra sitt konkrete innhold (dvs. hvilke hendelser opptøyene besto av), vil det likevel være trekk ved opptøyer som har en mer allmenn karakter (trekk som bl.a. gjør at ulike konkrete situasjoner tilordnes allmennbegrepet 'opptøyer'). Sagt på en annen måte: Selv om *situasjonene er unike*, kan *forløpet* av dem være *uniformt*. Det konkrete innhold i opptøyene f.eks. i Oslo og Tromsø kan være forskjellig, men til tross for det kan opptøyene utvikle seg på noenlunde samme måte. Slik sett kan det sies å være bestemte "rammeverk" (eller bestemte sett av "regler") som samme type situasjoner utvikler seg innenfor (jfr. E. Goffman, 1974; G. Gonos, 1977).

Det er et slikt "rammeverk" vi forsøkt å få frem med begrepene 'nedtrapping' og 'opptrapping'. Dette med utgangspunkt i at opptøyer er en interaksjon mellom ulike aktører, først og fremst *ungdom* og *politi* men også eventuelle *tilskuere*. Hvordan situasjonen som oppstår

forløper, vil være betinget av hvordan hver enkelt aktør forholder seg til andre aktørers handlinger og reaksjoner. På forhånd vil det være umulig å si hvilke *konkrete* konsekvenser bestemte handlinger og reaksjoner får. Det som synes å være mulig, er å skille ut *bestemte faser* som situasjoner av typen oppfører utvikler seg gjennom. Ved "Lemberg Center for the Study of Violence", Brandeis University i USA, ble det laget en typologi over disse fasene. I følge denne typologien er det følgende faser i hendelsesforløpet (J. D. Rose, 1982: 98-106):

1. Konfrontasjon
2. 'Roman Holiday'
3. Krig/beleiring

Om en bestemt situasjon utvikler seg til en konfrontasjon, og om den gjennomløper alle fasene eller ebber ut etter fase 1 eller 2, vil avhenge av om konsekvensene av interaksjonen er nedtrapping eller opptrapping.

Konfrontasjonsfasen inntreer når det bygger seg opp til et sammenstøt mellom to eller flere av aktørene. Fasen er preget av at aktørene så å si prøver hvor langt de kan gå før noen reagerer. Dette foregår ved at det blir gjort ting som med en viss sannsynlighet kan føre til en opptrapping av situasjonen. Disse signalene til andre aktører kan bety såkalte "points of no return", dvs. man har gjort noe som man i konsekvens ikke kan komme i fra. Slike 'endelige vendepunkt' kan være å rope skjellsord, kaste stein og flasker o.l. mot politiet. Likeså kan politiets ordre om at alle må fjerne seg fra området innen f.eks. 5 — 10 minutter være et 'endelig vendepunkt'.

'*Roman holiday*' er opptrappingen av konfrontasjonen til en "kamp" — eller et sammenstøt — mellom aktørene. Denne fasen er spesielt preget av at ordensmakten (politiet) over en kortere eller lengre periode ikke greier å løse oppgaven sin, og av at andre i en tilsvarende periode "erobrer gata". Denne fasen inntreer som regel i tilfeller der store menneskemengder "kommer i bevegelse". Alle som blir involvert, er imidlertid ikke alltid deltagere fra begynnelsen av. Et sammenstøt mellom f.eks. politi og en mindre gruppe mennesker kan også involvere tilskuerne etter hvert. Det skyldes at situasjonen kan utvikle seg slik at grensen mellom deltager og tilskuer nærmest forsvinner. Både "push"- og "pull"-faktorer kan være

I Det finnes ikke noen dekkende oversettelse av 'roman holiday'. Uttrykket betyr å "ha det moro på andres bekostning", noe som vel henspiller på romernes gladiatorkamper, o.l.

medvirkende til dette. Politiets "ryddeaksjon" kan "presse" tilskuerne til å bli deltagere, og "massesituasjonen" (kampstemning og anonymitet kan trekke tilskuerne med.

Denne fasen kan også i enkelte tilfeller få en katastrofal utgang. Gatekampene som kan fortone seg som en slags sportslig kappestrid, kan slå over i noe langt alvorligere hvis f.eks. politiet trapper opp både mannskaps- og utstyrmessig eller mister kontrollen over aksjonen. Det siste kan skje ved at politistyrkens indre disiplin bryter sammen, og det oppstår såkalte "politi- "eller "motopptøyer". Dette er det eksempler på fra håndteringen av massesituasjoner i bl.a. USA (G. T. Marx, 1970).

Krig/beleiring er neste fase i hendelsesforløpet. Denne fasen er mer preget av stillstand enn de to andre. Oftest inntreer den når deltagerne i urolighetene eller opptøyene har erobret en posisjon som de forsøker å holde til eventuelle krav er innfridd. En husokkupasjon vil være et typisk eksempel på dette. Også denne fasen kan få en alvorlige utgang hvis f.eks. myndighetene løser det hele ved hjelp av massiv politimakt, dvs. ved at posisjonen gjenerobres ved å overgå "okkupantenes" motstand (f.eks. slik det skjedde under fangeopprøret i Attica State Prison i USA i 1971). Den andre utgangen fasen kan få, er en forhandlingsløsning, dvs. at "okkupantenes" krav i større eller mindre grad blir imøtekommet.

Poenget med denne typologien er ikke om de norske opptøyene kan beskrives utfyllende ved hjelp av den, men å få frem *hvordan* ulike episoder nedtrappes eller opptrappes. I tillegg får vi frem at konsekvensene av en ned- eller opptrapping vil være forskjellig i de ulike fasene av hendelsesforløpet. F.eks. vil opptrappingen av konfrontasjonsfasen i de fleste tilfeller være sammenstøt mellom politi og en annen aktør, mens en opptrapping av 'roman holiday' vil ha mye alvorligere konsekvenser.

Av dette fremgår det også at politiet vil være i en særstilling blant aktørene ved at politiet har myndighet til å håndheve ro og orden, og ved at politiet rår over helt andre maktmidler enn de andre aktørene. Slik sett kan det sies å være en assymetri mellom politiet og de andre aktørene. Politiet har myndighet til å sette regler og stille krav til hvordan aktørene skal handle. Politiet blir i den forstand både aktør og "regissør". Selvfølgelig vil også de andre aktørene ha innvirkning på hendelsesforløpet, men politiet er likevel den aktøren som ut fra forberedelser, strategisk planlegging, mannskapsstyrker og utstyr vil kunne ha sterkest innvir-

kning på det som skjer. Derfor kan det sies at hendelsesforløpet vil være betinget av interaksjonen mellom aktørene, og at interaksjonen i avgjørende grad er betinget av politiets håndtering av hendelsene.

Mediadekningen av opptøyene kan kanskje synes å være sekundær i forhold til hendelsesforløpet. En slik oppfatning forutsetter imidlertid at massemedia passivt gjenspeiler virkeligheten. Denne oppfatningen er på mange måter problematisk (uten av vi her skal gå inn på hvorfor), og vi vil derfor isteden forutsette at massemedia mer *aktivt* bidrar til forståelsen av den sosiale virkelighet. I massemedias formidling av hendelser er det også *bestemte rammer for tolkningen* av hendelsene. På den måten kan media bidra til å forme bevisstheten og oppfatningen vår slik at det får både sosiale og politiske konsekvenser. Slik sett er ikke massemedia atskilt fra den sosiale virkeligheten, men en del av den (T. Bennett, 1982)

Massemedia er — generelt sett — i en unik posisjon når det gjelder formidling. Dette har sammenheng med at massemedia har særdeles gode muligheter til å lansere *de primære definisjonene og fortolkningene* av hendelsene. Massemedia skaper imidlertid ikke sine egne definisjoner og fortolkninger uavhengig av andres. Stort sett *reproduserer* media definisjonene til noen utvalgte *primære fortolkere*, og reportasjene blir bygget opp omkring disse definisjonene. Primære fortolkere kan være representanter for viktige sosiale institusjoner eller profesjoner. Massemedias bruk av slike kilder kan bl.a. ses i sammenheng med kravene om balanse, upartiskhet, og objektivitet som de stilles overfor. Ved å basere reportasjene på offisielle uttalelser fra autoritativt hold, kan disse kravene imøtekommes.

En viktig konsekvens av dette er at den etterfølgende debatt og analyse i høy grad vil være influert av de primære definisjonene og fortolkningene. Som Stuart Hall et al. formulerer det, vil den primære definisjonen ”ta kommandoen på slagmarken” — all debatt og dekning av hendelsene må relateres til den (S. Hall et al., 1978: 58). Derfor vil *alle forsøk på å redefinere eller omfortolke hendelsene være betydelig vanskeligere enn å etablere den primære definisjonen eller fortolkningen*. I dette ligger massemedias maktpotensiale, — de kan gjennom sin formidling av hendelsene i avgjørende grad innvirke på hvilke definisjoner og fortolkninger som blir dominerende.

Når det gjelder massemedias formidling av opptøyer, har vi spesielt lagt vekt på hvorvidt reportasjene er *trivialiserende* eller *dramatiserende*. Derfor er det dette begrepsparet som er knyttet til mediadekningen. *Trivialiserende* betegner reportasjer der opptøyene settes i sammenheng med dagligdagse og kjente episoder. Det kan f.eks. skje ved påpekninger av dette er ikke noe nytt, det har vært verre bråk tidligere, osv. I noen tilfeller brukes også en *referateteknikk* som også virker trivialiserende (dvs. oppstilling av hva som skjedde). *Dramatiserende* betegner reportasjer der det spilles på analogier til katastrofer av ulike slag (krig, eksplosjoner, o.l.), eller hvor hendelsene knyttes til en rekke andre skremmende fenomener (farlig ungdomsmiljø, narkotika, o.l.). Det må understrekes at poenget ikke er om "beskrivelsen" er riktig eller gal, men hvordan hendelsene beskrives. Det er med andre ord et spørsmål om hvilke tolkningsrammer folk "tilbys" for å forstå opptøyene.

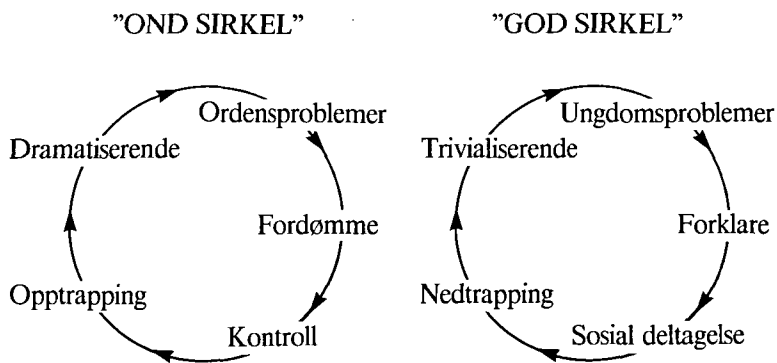
Definisjonen av opptøyene er et aspekt som går på hvilke definisjoner som blir lansert, og hvilke som blir dominerende. På bakgrunn av massemedias betydning når det gjelder primære definisjoner, sier det seg selv at massemedias dekning er viktig for hvilke definisjoner som blir rådende. Det er likevel en grense for medias makt til å definere hva som skjedde. Det er ikke nok å lansere definisjonene — de må også få oppslutning i opinionen. En slik oppslutning vil bl.a. være avhengig av hvilke oppfatninger folk har på forhånd, hvilke trekk ved opptøyene som blir fremhevet i reportasjene og hvorvidt myndigheter og folk flest har tillit til massemedias kilder.

Vi har skilt ut to mulige definisjoner som vi knyttet til dette aspektet som et begrepspar. Dette er *ordensproblemer* og *ungdomsproblemer*. Som regel er det disse to definisjonene som det blir "kjempet" om å sette i gjennom. Hver av definisjonene har også bestemte implikasjoner for hvilken forklaringstype som vinner tilslutning. Hvis opptøyene blir definert som *ordensproblemer*, impliserer det at hendelsene ikke behøver å bli forklart eller forstått. Det er nok å konstatere at det som skjer, er ulovlig. I slike tilfeller vil derfor *fordømmelsen* som regel fortrenge eventuelle forklaringer. Noe annet er det hvis opptøyene defineres som ungdomsproblemer. Da vil det ikke bli oppfattet som legitimt å behandle opptøyene som ordensproblemer. I stedet vil det bli reist krav om at opptøyene må forklares og forstås før det kan bli funnet frem til en tilfredsstillende løsning. I slike tilfeller vil derfor *forklaringene* fortrenge *fordømmelsen*.

Tiltakstype er det siste aspektet ved opptøyene som vi har tatt med. Dette angår hvilken *type* tiltak myndighetene velger for å motvirke opptøyene. Vi har her trukket et hovedskille mellom tiltak som hovedsaklig er innrettet på *kontroll*, og de som hovedsaklig er innrettet på *sosial deltagelse*. Den førstnevnte typen vil være basert på en definisjon av opptøyene som ordensproblemer, mens den andre typen er basert på at opptøyene er uttrykk for ungdomsproblemer (spesielt manglende sosial deltagelse, og manglende muligheter til det).

Grunnen til at tiltakstype er tatt med som ett av aspektene ved opptøyer, er at valg av tiltaksstrategi vil kunne påvirke fortolkningen av opptøyene. For det første ved at måten opptøyene løses på bekrefter én bestemt definisjon av opptøyene (f.eks. når det løses som ordensproblemer, må det vel dreie seg om ordensproblemer?). For det andre vil tiltakene av enkelte bli oppfattet som en måte å bekrefte eller avkrefte definisjonene. F.eks. hvis opptøyene ikke inntreffer som forventet, kan det bli tatt som bekræftelse på at tiltakene "virket". Slik sett er ikke tiltakene atskilt fra 'opptøyene'.

Ved å konsentrere fremstillingen om de fem aspektene som er drøftet foran, skulle det være tatt tilbørlig hensyn til at "omgivelsene" til opptøyene (isolert sett) må trekkes inn i identifikasjonen av fenomenet. Stiliseringen av fremstillingen ved hjelp av de fem begrepsparene, gir også anledning til å drøfte om det har gjort seg gjeldende "gode" eller "onde" sirkler av den type som er vist i figur 1.3. En slik drøftelse vil vise om det

Figur 1.3 Opptøyer — "gode" og "onde" sirkler.

var slike sammenhenger, eller om det slik sett var liten sammenheng mellom de ulike aspektene. Hvis det var sammenhenger av den typen som er fremstilt i figur 1.3, gir det også grunnlag for å drøfte hvordan den "onde" sirkelen kan brytes, og eventuelt forvandles til en "god" sirkel. Siden figuren kan gi inntrykk av at sammenhengene er rent mekaniske, må det understrekes at opprettholdelsen og oppløsningen av sammenhengene, vil være betinget av aktørenes handlinger og reaksjoner. Derfor kan det ikke forventes entydige virkninger av eventuelle inngrep i sammenhengene, (jfr. V. Aubert, 1985).

3. Data og metoder

Denne undersøkelsen er basert på tre typer data: *Avisreportasjer og offentlige utredninger og statistikker, politiets data over anholdte i opptøyer og egne intervjudata* (både informant- og respondentintervjuer).

Ut fra den tilnærmingen vi benytter i fremstillingen av opptøyene, blir massemedias formidling av hendelsene viktig. Formålet er imidlertid ikke å gi en representativ oversikt over hva massemedia formidlet, eller å foreta en tradisjonell innholdsanalyse. I stedet har vi forsøkt å få frem *hvordan* opptøyene ble formidlet, og hvilke fortolkninger som var dominerende. I veldig liten grad har vi lagt vekt på massemedia som radio og fjernsyn, noe som kan forsvares ut fra hva formålet med analysen er. I den grad radio og fjernsyn har blitt trukket frem som viktig for det som skjedde, har vi tatt med radio- og fjernsynsreportasjene (f.eks. hvis det ble påstått at radio eller fjernsyn, bidro til å hisse opp stemningen, trekke folk til sentrum, o.l.). Når det gjelder myndighetenes tolkninger av opptøyene, har vi også brukt stortingsmeldinger som datakilde. Ellers er foreliggende data trukket inn i den grad de har vært relevante.

Fremstillingen av opptøyene er også basert på egne innsamlede data. Vi har foretatt både informant- og respondentintervjuer. I Oslo ble 49 ungdommer intervjuet natt til 1. mai i 1982 og i 1983. Begge årene benyttet vi strukturerte intervjuer. I 1982 ble det brukt mange lukkede spørsmål (faste svarkategorier), mens det i 1983 var lagt mer vekt på åpne spørsmål for å prøve å fange inn hvilke dimensjoner ungdommen selv fant viktig. Det ble også gjort et par lengre intervjuer med ungdom i Kristiansand som oppholdt seg i miljøet i Caledonien-kvartalet. I tillegg

gjorde vi noen informantintervjuer med ungdomsarbeiderne i Mandal, Kristiansand og på Vennesla (i alt 10 intervjuer).

Det er innhentet data over de anholdtes *kjønn, alder, yrkesstatus* og *straffereaksjon* fra politikammeret eller lensmannskontoret på hvert av de stedene det har vært opptøyer blant ungdom. Dette er data over alle anholdte, og er følgelig representative for dem. Data kan imidlertid ikke uten videre tas som representative for deltagerne i opptøyene, siden det ikke kan forutsettes at politiet gjør et representativt utvalg.

Disse tre typene data vil bli brukt både i det som kan kalles rekonstruksjonen av hendelsene på hvert sted (kapittel II) og som grunnlag til å drøfte ulike måter å forklare opptøyene på (kapittel III).

Da rampen gikk amok

Dagbladet, 2.5.79

Politiet tok i bruk tåregass for å spre ungdommene som hadde samlet seg på Torvet natt til 17. mai. (Foto: Reidar Az.)

Langkøller og tåregass var absolutt nødvendig

Det verste politimesteren har opplevet på 22 år i Trondheim

Adresseavisen, 18.5.78

— Selv om vi i en by av Trondheims størrelse nok må regne med at det kan oppstå opptøyer av art som vi

slikt. Dette sier politimester Reidar Harkjær i Trondheim til Adresseavisen

våre på åstedet, og vurderer omfanget av bataljonen dithen at dette var helt nødvendig. Når folk plamensig over hverens og går til

ling om å fjerne seg. Det er selv sagt ikke forbudt å stå på Torvet og se på en båtutje, men det vanskeligere politiets arbeid med å rydde opp, noe det også gjorde i dette tilfellet. Publikum står bare der og roper, mens bråkøller

langt utpå høsten å slippe med en betydelig dom. På den annen side vil jo også et mindretall av de som ble motsette til sine saker av god i retten, og alle er jo like storske. Hva er det

Opptøyene: Tolkninger av hva som skjedde

1. Oslo og Trondheim 1978:

”Dette er bare begynnelsen . . . ”

Den konkrete episoden som ble utgangspunktet for opptøyene i Oslo natt til 1. mai 1978, var en demonstrasjon mot politivold. Bakgrunnen for demonstrasjonen var konflikten mellom ungdommen i Slottsparken og politiet. Ungdommen følte seg trakassert av de stadige politiaksjonene, og markerte sin misnøye med en demonstrasjon. Konflikten hadde utviklet seg over lang tid. Den ble også godt nærret av frykten hos parkarbeidere og andre, for ungdomsmiljøet i Slottsparken (jfr. Aftenposten, 2.5.78, Arbeiderbladet, 3.5.78). Klager fra parkarbeidere og frykt hos folk flest blir et mer eller mindre klart uttrykt press på politiet om å gjøre noe med situasjonen. Politiet hadde lenge, nærmest rutinemessig, pleid å rydde parken. Kvelden den 30. april 1978 fikk en slik rutinemessig aksjon andre konsekvenser enn lignende aksjoner hadde fått før. Ungdommen nektet å etterkomme anmodningen til politiet, som måtte trekke seg tilbake. Deretter ble det heist en transparent med teksten: ”NEI TIL POLITIVOLD”. Ca. 70 ungdommer samlet seg bak denne.

Politiet, som tidligere på kvelden ikke hadde lyktes i å fjerne ungdommene fra Slottsparken, tok nå oppstilling like nedenfor parken. På den måten ble det med en gang skapt en slags ”frontlinje” mellom politifolk med skjold, køller og hjelmer og demonstrerende ungdom. I en slik situasjon skulle lite til før noe skjedde. Situasjonen var opptrappet til en *konfrontasjon*. Det som senere skjedde, betydde en ytterligere opptrapping: Først et sammenstøt mellom politiet og demonstrantene, deretter politiets aksjon for å rydde området rundt Slottsparken for folk. I ”ryddeaksjonen” benyttet politiet både hester og hunder.

Knappt tre uker senere ble det opptøyer i Trondheim. Episoden som ble opptakten til det hele, var ruteknusingen i gården til Storebrand-Idun ved Torget. Politiet fikk melding om dette like over midnatt den 17. mai (kl. 00.30), og rykket straks ut. På Torget hadde det samlet seg 2 — 300 ungdommer. De fleste av dem var bare tilskuere til det som skjedde. Da politiet kom, var det noen i mengden som begynte å kaste stein og tomflasker mot politifolkene. Konfrontasjonen skjedde således umiddelbart. Politiet satte i gang med å drive ungdommene bort fra området. Aksjonen førte til sammenstøt mellom ungdommen og politiet. Politiet brukte langkøller og tåregass for å jage folk bort fra området.

Oslo og Trondheim var det to *første* stedene i Norge med opptøyer blant ungdom. I årene 1978 — 80 var de også de eneste stedene med ungdomsbråk som — i massemedia og ellers — fikk merkelappen 'opptøyer'. Både i Oslo og Trondheim hadde opptøyene sin egen forhistorie og sitt eget forløp. I den forstand er opptøyene *historiske hendelser*, dvs. hver for seg har de elementer som ikke kan gjenfinnes i andre hendelser. Selv om opptøyene slik sett er unike, har hendelsesforløpet i Oslo og Trondheim noen fellestrekk. Det er disse fellestrekene som synes å være grunnlaget for å definere hendelsene som 'opptøyer'.

Fellestrekene ved opptøyene i Oslo og Trondheim kan også ses som generelle trekk ved opptøyer. Disse trekkene, som vil være viktig å legge til grunn for tolkningen av opptøyene, er:

1. En *forutgående episode* (dvs. det som etterpå blir regnet som utgangspunktet for, eller opptakten til opptøyene).
2. Et sammenstøt mellom politi og ungdom (eller generelt: en gruppe mennesker).
3. En ansamling av tilskuere/publikum.

Sammenstøtet, punkt 2, synes å være kriteriet for å definere og forstå en hendelse som *opptøyer*. Episoden som går forut for politiaksjonen, og som er grunnen til den, leder ikke nødvendigvis til noe sammenstøt. Hvis det ikke blir sammenstøt, vil de fleste velge andre betegnelser enn 'opptøyer' når de beskriver hva som skjedde. Dette betyr at det som regel er *konsekvensene* av politiaksjonen som er avgjørende for om en hendelse defineres som 'opptøyer' eller ikke. Selvfølgelig kan det tenkes at den forutgående episoden arter seg slik at den i seg selv kan bli definert som 'opptøyer'. Imidlertid vil nok en slik opptakt så å si alltid lede til sammenstøt med politiet. Selve politiaksjonen, hvis den er synlig for flere

enn dem det aksjoneres mot, vil i de fleste tilfeller være tilstrekkelig for å oppfylle punkt 3 — ansamlingen av tilskuere. Det følger av dette at også stedet der episoden oppstår, vil være avgjørende for om den utvikler seg til 'opptøyer'.

Ut fra hvordan opptøyer synes å bli definert, vil f.eks. en episode som drikking på offentlig sted få forskjellig betydning alt etter hvilke konsekvenser en eventuell politiaksjon får. Når aksjonen resulterer i et sammenstøt mellom politiet og deltagerne i det ulovlige drikkelaget, vil episoden bli forstått som opptakten til opptøyer. Hvis det ikke skjer noe sammenstøt, vil episoden "bare" blir forspillet til *en rekke* innbringelser for ulovlig drikking. Et eksempel på dette er de ca. 20 innbringelsene på én kveld i Oslo av ungdom som deltok i ulovlige drikkelag i slutten av april 1984. Siden sammenstøtet med politiet uteble, var det ingen som tolket hendelsen som 'opptøyer' selv om relativt mange ble innbrakt av politiet. Slike hendelser vil oftest bli definert som *bråk*. Også i andre byer enn Oslo og på noen tettsteder, har det i det siste vært flere episoder som har blitt beskrevet som *bråk* eller *ungdomsbråk*. Definisjonen av de enkelte episodene vil være betinget av hendelsesforløpet. Episodene i hendelsesforløpet får sin betydning først på etterskudd. Dette medfører at opptøyer ikke kan avledes av én eller flere episoder. Opptøyer vil alltid være definert ut fra et avsluttet hendelsesforløp, der forløpet gir de enkelte episodene sin betydning.

Et hendelsesforløp som defineres som 'opptøyer', vil alltid være en *opptrapping* av én eller flere episoder. Avgjørende for en slik opptrapping er *hvilke aktører* som kommer inn, og *hvilken betydning* disse tillegger hverandres handlinger. Det som hendte i Oslo natt til 1. mai 1978, har likhetspunkter med sammenstøt mellom politi og svarte i USA i 1960-årene, og mellom politi og ungdom i England på 70- og 80-tallet. Typisk for disse sammenstøtene er at de har blitt utløst av en i og for seg dagligdags episode, som oftest en rutineaksjon fra politiets side (jfr. J. D. Rose, 1980: 99). Slik sett er det ikke noe ved episoden som skulle tilsi at den utløste f.eks. opptøyer. Noen ganger får imidlertid episodene en *symbolsk betydning* som gir støtet til noe mer enn vanlig. Politiets rutineaksjon kan i en gitt sammenheng bli symbolet på langvarig trakassering og politivold, eller på myndighetenes unnfalleshhet. Konsekvensene av aksjonen vil i slike tilfeller bli annerledes enn politiet har forventet, og enn det som er tilsiktet. Omfortolkningen av politiaksjonen betyr at legitimiteten som politiet tross alt kan ha hos dem det aksjoneres

mot, for en kortere eller lengre periode ikke finnes. Lignende omfortolkninger kan også skje blant politifolkene. F.eks. kan ungdomsgrupper som vanligvis blir tolerert, med ett bli oppfattet som noe som absolutt ikke kan tåles. Dermed kan også oppfatningen av episoder som disse gruppene er involvert i, bli endret. En episode som ellers ville blitt sett på som dagligdags, blir nå symbolet på en alvorlig trussel mot samfunnet. Omfortolkningene innebærer også ofte en sammenkjedning av problemer som så tilskrives én enkelt aktør. F.eks. kan politiet bli syndebukk for diskriminering, undertrykkelse og myndighetenes mangel på handling (jfr. G. T. Marx, 1970: 55). På samme måte kan bestemte ungdomsgrupper bli syndebukker for utrygghet og frykt blant folk. Disse prosessene vil være avgjørende for hvordan de enkelte aktørene vil håndtere situasjoner som oppstår, og for hvilke konsekvenser handlingene får. Det er i et slikt perspektiv en eventuell opp- eller nedtrapping av en situasjon, må ses.

Politiaksjonen som gikk forut for sammenstøtet mellom politi og ungdom i Oslo kvelden den 30. april 1978, atskilte seg isolert sett ikke vesentlig fra tidligere aksjoner mot ungdommen i Slottsparken. Denne kvelden ser det imidlertid ut som om aksjonen hadde fått en symbolsk betydning som gir den andre konsekvenser enn tidligere. For *ungdommen* ble aksjonen anledningen til en demonstrasjon mot politivold, og for *politiet* anledningen til å gjøre noe med trusselen som mange mente ungdomsmiljøet i Slottsparken hadde blitt. Ungdommens tolkning av situasjonen må ses på bakgrunn av konflikten og erfaringene med politiet. Politiets bedømmelse av episodene må bl.a. settes i sammenheng med ryktene og forestillingene om stoffmiljøet i Slottsparken og erfaringene politifolkene hadde med miljøet.

Slottsparken hadde lenge vært et symbol på stoffmisbruk. Helt siden hippiene i midten av 1960-årene dukket opp i parken, har den vært assosiert med narkotika — og med alt man forbinder med slike stoffer. Dette er også en del av forhistorien som bidro til fortolkningen av situasjonen i 1978. I tiden før opptøyene hadde konflikten mellom "parkungdommen" og de som enten arbeidet i parken eller brukte den som friluftsområde, tilspisset seg. Folk klaget over ungdommene, og de følte seg utrygge og redde. Politiets holdning til den oppståtte situasjonen var klar, i alle fall slik den ble uttrykt i Aftenposten etter opptøyene:

Man akter ikke å "overlate" Slottsparken til en liten gruppe som terroriserer kommunens ansatte som har sitt daglige arbeider her, og publikum forøvrig. (Aftenposten, 2.5.78.)

Forhistorien, ryktene, forestillingene og erfaringene, gir grunnlag for en endring av konteksten for å tolke episodene. Hva som utgjør politiets kontekst for tolkningen, kommer frem i sitatet. Ungdommens kontekst er også blitt endret i takt med politiets. Denne beror på en opplevelse av å bli forvist fra parken uten grunn, en intensivering av politiets patruljering og en økende trakassering (jfr. G. de Capua et al., 1978). Disse endringene gir grunnlag for omfortolkning, og kan derigjennom få handlingskonsekvenser. Den symbolske betydningen som episodene får for politiet og ungdommen, vil påvirke hvordan hver av dem håndterer episodene. Det er denne håndteringen av situasjonen som blir avgjørende for hva som skjer, og om det skjer en opp- eller nedtrapping.

I 1978 skjedde det en opptrapping av situasjonen i Oslo i og med sammenstøtet mellom politi og ungdom. Denne *konfrontasjonsfasen* gikk også i noen grad over i *'roman holiday'*. Politiets aksjon for å fjerne ungdommen fra Slottsparken artet seg som en kamp mellom politi og ungdom der også en rekke tilskuere ble involvert. Også i Trondheim forløp opptøyene på noenlunde samme måte. Hendelsene forløp således begge steder slik typologien beskriver. Både ungdommene og politiet signaliserte definitive vendepunkter ('points of no return') før sammenstøtet inntraff — ungdommen ved tilrop og kasting av forskjellige gjenstander og politiet ved ordrer om å fjerne seg fra området. Selv om opptøyene la seg relativt fort begge steder, kom de over i en fase som lignet *'roman holiday'*. Denne fasen inntrådte da politiet iverksatte aksjonen for å rydde området for mennesker. Opptøyene kom verken i Oslo eller i Trondheim over i en fase preget av *'krig/beleiring'*. Ingen posisjoner ble erobret av deltagerne, og det oppsto ingen relativ stillstand i opptøyene. I Oslo var riktignok opptakten til opptøyene en "kamp" mellom ungdom og politi om Slottsparken, men etter sammenstøtet artet ikke opptøyene seg slik. Det ble heller en "kamp" mellom politi og ungdom — en kamp som ebbet ut etter hvert som folk ble drevet mot ytterkantene av sentrumsområdet.

For massemedia hadde opptøyene selvfølgelig nyhetsinteresse. I Oslo ble meldingen om opptøyene formidlet gjennom radio og fjernsyn mens de sto på. Ut fra avisreportasjene å dømme, var det norske samfunn nærmest stilt overfor en ny og truende situasjon. Opptøyene synes i alle fall å bli tatt som tegn på det. Som så ofte før både her til lands og i utlandet, var det ungdommen som syntes å være trusselen eller "problemet". Selv om dette ikke alltid gikk direkte frem av reportasjene,

var det i alle fall ungdommen som var den tilsynelatende hovedaktøren i opptøyene. Et slikt inntrykk er vanskelig å unngå å skape når flere større aviser rapporterer om ungdom bevæpnet med piggkjemper, jernstenger og andre farlige våpen i kamp mot politiet (Aftenposten, 2.5.78; Arbeiderbladet, 2.6.78; Verdens Gang, 2.5.78). Den definisjonen av situasjonen som slike reportasjer etablerte, bidro til at kritiske reportasjer heller ble et forsøk på å *forklare* ungdommens handlinger (ut fra beskrivelsen som ble gitt) enn å definere situasjonen annerledes. Selv i de kritiske reportasjene blir det således implisitt godtatt at ungdommen er ”problemet”. Hensikten er nok en annen, noe disse to overskriftene tyder på:

VI BLIR ARRESTERT FORDI VI EKSISTERER
(Arbeiderbladet, 3.5.78.)

SLOTTSPARKEN ER VÅRT FRISTED MOT HEROINHAIENE
(Dagbladet, 3.5.78.)

Disse reportasjene er antagelig ment å skulle formidle ungdommenes syn og bringe kunnskap om deres situasjon. Imidlertid kan reportasjene ha den utilsiktede konsekvens at oppmerksomheten blir rettet mot ungdommen og dens atferd på en slik måte at ungdommen blir ”syndebukk”. Det hjelper lite at ungdommene får forklare hvorfor de handlet som de gjorde, når mange blant leserne har liten sans for synspunktene og forklaringene.

Noen aviser forsøkte også å lansere alternative definisjoner og fortolkninger ved å trekke frem andre aktører og andre aspekter ved opptøyene. Avisen Ny Tid skrev om politivold mot demonstrantene (Ny Tid, 3.5.78), og Klassekampen utpekte myndighetene og politiet som de virkelige urostifterne (Klassekampen, 5.5.78). Motdefinisjoner vil imidlertid sjelden få noe gjennomslag i en bredere offentlighet. Som oftest vil det være vanskelig å endre det førsteinntrykket som er skapt. Særlig fordi det i mange tilfeller er tuftet på autoritative definisjoner av hendelsene. De primære definisjonene er ikke bare de første, de har også høy legitimitet (dvs. de er troverdige for svært mange). I den forstand har disse definisjonene et hegemoni. Det problematiske med å lansere motdefinisjoner blir derfor at de på en eller annen måte må relateres til den primære definisjonen som etter hvert har fått status som ”virkeligheten” (dvs. det som ”egentlig” skjedde). Illustrerende for dette problemet er Klassekampens reportasje som har blitt utstyrt med overskriften: ”VI GIR OSS

IKKE! — sier ungdommen”. Reportasjen handler imidlertid stort sett om myndighetenes unntakelighet og den behandlingen ungdom blir utsatt for i Oslo. Slik sett er overskriften lite dekkende, men for å knytte an til den aktuelle debatten — og den øvrige pressedekningen — må det velges en overskrift som mer ligner en trussel fra ungdommen enn et forsvar for den. Dermed blir forsøket på å komme i dialog med de øvrige fortolkerne et utilsiktet bidrag til den dramatikken og frykten som opptøyene skapte. Debatten og dialogen fanger således de kritiske analysene, og de forblir delvis innen rammene som de primære definisjonene har etablert.

Teknikkene som brukes i formidlingen av hendelsene, er også bestemmende for *hvilket budskap* som formidles. Etter opptøyene i Oslo i 1978 brukte avisene ord som *'opptøyer'* og *'borgerkrig'* til å beskrive hva som hadde hendt. I flere av reportasjene ble det referert til øyenvitner som fremholdt at noe slikt trodde de ikke kunne skje i Norge. Spådommen til sjefen for ordenspolitiet om at det bare var begynnelsen folk nå hadde vært vitne til, ble også sitert av mange aviser. Ordbruken i reportasjene bygger tydeligvis på analogier til alvorligere situasjoner enn Oslo natt til 1. mai. 'Krig', 'nærkamp' og 'slag' er betegnelser som tyder på det. Reportasjene i lokalavisene fra opptøyene i Trondheim hadde ikke de samme dramatiske analogier. Betegnelsene som ble brukt var 'voldsom uro', 'gateslagsmål' og 'opptøyer'. 'Torgslaget' ble brukt av en avis til å betegne hva som hadde skjedd, mens en annen satte 'kamphandlingene' i anførsel. Typisk for formidlingen av opptøyene i Trondheim natt til 17. mai er Adresseavisens reportasje der det bl.a. heter:

Gjennomgangstonen hos drosjesjåfører og vaktfolk, de som best kjenner problemene i Trondheim sentrum, er at ingen av dem tør stå frem offentlig og fortelle hva de har sett. Så sterk er frykten for represalier blitt i Trondheim, den harde kjerne av bråkmakere ansees for å være så farlig at ingen tør å utfordre den. De som føler problemene på kroppen frykter en het sommer i Trondheim, og ser nå med ikke så lite gru frem mot St. Hanshelgen. (Adresseavisen, 19.5.78.)

Overskriften på reportasjen som sitatet er hentet fra, er: "FRYKT FOR MER BRÅK I TRONDHEIM SENTRUM". Dette står i kontrast til avisens kommentar på lederplass etter opptøyene i Oslo, der det fremheves at i Trondheim hersker "...forholdsvis idylliske tilstander" (Adresseavisen, 3.5.78). Senere endret fortolkningen seg, som sitatet viser.

Både i Oslo og Trondheim var reportasjene preget av *dramatiserende teknikker*. Poengtingen av det ”unorske”, det uvanlige og nye ved hendelsene er en slik teknikk. Dagbladet f.eks. skriver om ”... det ukjente og skremmende bildet av Oslo sentrum...”, og konkluderer med at ”... det var som å komme til en annen by...” (Dagbladet, 2.5.78). Samme effekt har spådommene om at mer bråk var i emning, som ble referert i aviser både i Oslo og i Trondheim. I reportasjene brukes det også ord og bilder (metaforer) som gir assosiasjoner til katastrofer som vulkanutbrudd, jordskjelv eller krig.

Noe som ofte forekommer, er rapportering av *ikke-hendelser* — d.v.s. det som *kunne ha skjedd* eller kan *komme til å skje*. Både i Oslo og Trondheim antydet avisene at opptøyene bare viste en flik av hvor ille forholdene var. Sitatet fra Adresseavisen er et eksempel på dette. Her antydes at ”kjentfolk” ikke tør å fortelle hva de har sett, og at forholdene i byen er så tøffe at de som står frem offentlig, risikerer alvorlige represalier fra den ”harde kjerne”. Noe lignende skjer også i Oslo, ved fremstillingen av forholdene i Slottsparken. I tillegg spådde lokalpressen i begge byene at opptøyene bare var begynnelsen på hva som kom til å skje utover sommeren. En slik bruk av ikke-hendelser gjør at hendelsene uansett blir alvorlige. Både i Oslo og Trondheim gir avisene inntrykk av at opptøyene på ingen måte er tilfeldige utslag, de har tvert imot rot i alvorlige problemer og tøffe forhold. Opptøyene blir dermed også alvorlige ved at de kan være et forvarsel om hva som kan skje. Den dramatiske effekten forsterkes også ved at disse teknikkene knytter an til dagligdage uttrykksmåter som: ”Det er ikke så mye det som skjer...” / ”Det er ikke bare dette...” / ”Dette er bare begynnelsen” / ”Dette er bare toppen av isfjellet...” / osv. I tillegg gir avisenes omtale ofte inntrykk av villskap og ansvarsløshet hos den antatte hovedaktøren. Ord og uttrykk som ble brukt i beskrivelsen av ungdommens atferd, var f.eks. ’pøbel’, ’ansvarsløs ungdom’, ’illsint og truende gruppe demonstranter’, ’herje vilt’, ’rasende ungdomsflokk’, o.l. Disse ordene og uttrykkene apellerer til, og er med på å befeste, en del av stereotypiene av den moderne tenåringen.¹ I sum bidrar disse dramatiserende teknikkene til en

¹ En stereotypi kan ses som et resultat av tre prosesser (N. Nugent & R. King, 1979: 28-28):

- a) Identifisere en sosial kategori som f.eks. ungdom.
- b) Tilskrive den bestemte trekk eller egenskaper.
- c) Overføre disse trekkene eller egenskapene til *alle* som faller inn i kategorien.

Stereotypier er ikke prinsipielt forskjellige fra kategorier som vi alltid bruker for å forstå virkelig-

definisjon av situasjonen som for de fleste er truende og skremmende. Som vist, forsterkes denne frykten ved at ord- og bildebruk i reportasjene finner en klangbunn i en del vanlige oppfatninger av hva som er farlig og truende. Dette er ikke spesielt for mediadekningen av opptøyene i Norge, det samme gjenfinnes i dekingen av lignende hendelser i utlandet (jfr. S. Cohen, 1980).

I avisenes og andre massemedias reportasjer om opptøyene refereres det ofte til opplysninger som umiddelbart kan synes å være mer objektive enn f.eks. øyenvitners beretninger o.l. Disse opplysningene vil som regel være data om *antall tilstede* (deltagere og tilskuere), *størrelse på politistyrken* og *antall anholdt av politiet*. Ut fra denne typen data vil opptøyene i Oslo og Trondheim i 1978 fremstå som i tabell 2.1. Isolert sett er denne tabellen lite informativ. Først når den blir tolket i lys av den definisjonen av hendelsene som ble etablert, får data sin bestemte betydning. Med andre ord: Da hendelsene ble definert som opptøyer, ble data indikasjoner på opptøyer og hvor alvorlige disse var. Det er grunn til å understreke dette fordi det er lett å forestille seg det omvendt — d.v.s. at det er på grunnlag av slike data hendelsene kan defineres som opptøyer. Selv om data ikke kan brukes til å bestemme hva som er opptøyer, kan de likevel være nyttige til å få frem noen typiske trekk ved det som ble kalt opptøyer. Som tidligere nevnt, er ett slikt trekk den relativt store ansamlingen av folk. Denne gir grunnlaget for relativt mange arrestasjoner hvis noe skjer. Hvor mange som blir anholdt, vil selvfølgelig også være betinget av hvilken kapasitet politiet har. Antall politifolk vil være en mulig indikator på dette.

Tabell 2.1 Opptøyene i Oslo og Trondheim 1978.

Kjennetegn	OSLO	TRONDHEIM
Tilstede	2000	2-300
Politistyrke	50	75
Anholdte	56	30

heten. Den eneste forskjellen er at i stereotypien blir i det minste noen av trekkene eller egenskaper overdrevet, karikert eller også feilaktig fremstilt. Slik sett blir det en utilbørlig generalisering. En del beskrivelser av ungdom i vitenskapen (spesielt psykiatrien) og i dagliglivet, kan sies å være stereotyper. F.eks. fremstilles ungdom som ubalansert, opprørsk, sårbar (dvs. lett å lede) og ofte med tendenser til meningsløs og destruktiv atferd (jfr. G. Mungham & G. Pearson, 1981: 1- 9).

Både i Oslo og Trondheim skjedde det en *opptrapping* av episodene som oppsto henholdsvis natt til 1. mai og natt til 17. mai. I alle fall ble hendelsene etterpå definert som opptøyer. Opptrappingen hadde i noen grad sammenheng med den aksjonsform politiet valgte. ”Ryddeaksjoner” av den typen som ble benyttet begge stedene, vil i de fleste tilfeller medføre sammenstøt med dem det aksjoneres mot — og eventuelt med andre som er til stede. Som vist, hadde massemedias formidling av opptøyene en *dramatiserende* form. Dette bidro nok til at det straks etter opptøyene ble etablert en forståelse av at det intrufne var alvorlig. Dramatiseringen og opptrappingen gjør at hendelsene blir satt på dagsorden. Hvordan opptøyene blir drøftet, er imidlertid betinget av hvilke aspekter ved opptøyene som blir dramatisert, og hvordan opptrappingen blir vurdert. I 1978 var det, både i Oslo og Trondheim, ungdommens atferd og handlinger som ble dramatisert. Likeså var det ungdommen som i stor grad fikk ”skylden” for den opptrappingen som skjedde. Slike tolkninger av hendelsene vil påvirke hva som blir de *dominerende definisjoner, forklaringer og tiltaksstrategier*.

I Trondheim synes det som om fordømmelsen av opptøyene i 1978 var sterkere enn i Oslo. Dette skyldes sannsynligvis at det var ungdommens opptreden som ble gjenstand for fordømmelsen, og at deltagerne i opptøyene i Oslo lenge hadde blitt definert som et ”problem”. En indikasjon på at fordømmelsen av ungdommen var sterkere i Trondheim enn i Oslo, er at avisene der betegnet ungdommene som ”pøbler” — noe som ikke skjedde i Oslo. Opptøyene var et *nytt* fenomen i Oslo også, men de kunne relateres til etablerte oppfatninger av ungdomsmiljøet i Slottsparken. Noe slikt skjedde ikke i samme grad i Trondheim.

Opptøyene var noe nytt, og krevde derfor definisjoner, forklaringer og tiltaksstrategier. Som regel vil det alltid være noen få, relativt stabile definisjoner av fenomener som opptøyer. Stabiliteten til disse definisjonene skyldes at de har røtter i profesjonsforståelser og profesjonsinteresser.

Når det gjelder opptøyer, er det først og fremst to profesjoner — politiet og sosialarbeiderne — som ”kjemper” om å få gjennomslag for sin definisjon. *Politiet* definerer opptøyene som et *ordensproblem*, mens *sosialarbeiderne* definerer hendelsene som et *sosialt problem* (eller generelt som problemer forbundet med ungdommens situasjon). Hvilken av disse to definisjonene som blir dominerende, vil bl.a. være

avhengig av om hendelsene blir fordømt, og av hvilken aktør som blir fordømt. Slik opptøyene ble tolket i Oslo, og kanskje spesielt i Trondheim, var betingelsene til stede for at opptøyene i overveiende grad ville bli definert som et *ordensproblem*. I alle fall var det lite sannsynlig at mange ville mene at politiets håndtering av opptøyene var uheldig.

I Oslo ble de to nevnte definisjonene av opptøyene lansert. Lederen for Uteseksjonen hevdet f.eks. at opptøyene i hovedsak var uttrykk for sosiale problemer, fritidsproblemer, arbeidsløshet og boligmangel (Nytid, 11.5.78). En representant for ordenspolitiet i Oslo hevdet imidlertid på et møte en tid etter opptøyene, at det kunne være straffbart å oppholde seg i Slottsparken. Siden politiets oppgave er å gripe inn ved straffbare forhold, måtte politiet også gripe inn mot parkungdommen.¹ Dette er i tråd med hva talsmannen for politiet fremholdt overfor avisene like etter opptøyene. Som sitert foran, ble det gitt forsikringer om at politiet skulle sørge for at folk kunne føle seg trygge i Slottsparken. På det nevnte møtet hevdet representanten fra politiet dessuten at sosialarbeiderne brukte politiet som sydebukk for problemer de selv ikke greide å løse. Kontorsjefen ved Ungdomskontoret i Oslo mente imidlertid at det var dramatiseringen av politioppbudet og massemedias dekning av episodene, som virket negativt. Disse argumentene er mer offensive enn forsøkene på å få gjennomslag for sin definisjon av hendelsene. Argumentene reiser tvil om holdbarheten til forklaringene som definisjonene knytter an til, og om legitimiteten av løsningene — eller tiltakene — de impliserer.

I Oslo ble ungdommens definisjon av opptøyene formidlet gjennom en rapport som Fri-Park aksjonen utarbeidet. Tittelen er talende for definisjonen: "SLAGET OM NISSEBERGET 30. APRIL 1978". Ungdommene definerte således opptøyene med utgangspunkt i "*kampen om Slottsparken*", d.v.s. en kamp for å få være i fred. Ut fra deres forståelse var det politiets trakassering av ungdommen i parken som utløste opptøyene. Dessuten ble politiets håndtering av opptøyene ansett som et ytterligere eksempel på den politivolden demonstrasjonen var rettet mot (jfr. G. de Capua et al., op cit.). Dette viser at ungdommenes forståelse er mer konkret enn de to profesjonsforståelsene som er nevnt.

¹ Sosiale Etaters Fagforening, gr. 1, hadde til medlemsmøtet 18.5.78, innkalt representanter for politiet, bystyret og sosialetaten for å diskutere ungdomsproblemene i Oslo med utgangspunkt i opptøyene natt til 1. mai. Synspunktene som kom frem, er referert etter Arbeiderbladet (19.5.78).

Deres definisjon av hendelsene ble heller ikke viet så mye oppmerksomhet i den debatten som fulgte etter opptøyene. I Oslo har dette muligens også sammenheng med at opptøyene i 1978 ikke fikk noe særlig etterspill i form av utredninger, utvikling av tiltaksstrategier og iverksetting av disse. Som påpekt, synes opptøyene i stor grad å bli forstått som en del av problemene i Slottsparken. Derfor påkalte ikke opptøyene noen nye og spesifikke forklaringer og tiltak i tillegg til forklaringene og tiltakene som allerede var.

Enda mindre forståelse synes ungdommen å bli møtt med i Trondheim. Riktignok gikk medarbeiderne ved Trondheim og Omegn Vernelag ut i en av avisene og tok avstand fra å betegne ungdommene som pøbler. De understreket imidlertid at et forsøk på å forklare opptøyene på ingen måte var noe forsvar for ungdommenes "angrep" på politiet (Arbeider-avisa, 19.5.78). Dette viser at også sosialarbeiderne eksplisitt tok avstand fra ungdommens atferd. En slik markering var sannsynligvis nødvendig for å bevare legitimiteten. Argumenter som kunne oppfattes som forsvar for det ungdommene hadde gjort, ville ikke bli tatt alvorlig i en atmosfære preget av såpass sterk forargelse over det som hadde skjedd (jfr. f.eks. lederartiklene i Adresseavisen og Arbeider-avisen 19.5.78). Den sterke forargelsen kan muligens ha sammenheng med at opptøyene i Trondheim var mer uventet enn i Oslo. I alle fall karakteriserte Adresseavisen forholdene i Trondheim som idylliske i en kommentar til opptøyene i Oslo natt til 1. mai (Adresseavisen, 3.5.78). Hvis dette var en utbredt forståelse, måtte opptøyene natt til 17. mai ha kommet uventet.

Opptøyene i Trondheim ble møtt med relativt strengere reaksjoner fra myndighetenes side enn i Oslo. De anholdte ungdommene fikk betydelig høyere bøter, og det ble — til forskjell fra i Oslo — reist tiltaler for vold mot offentlig tjenestemann og for skadeverk. På en pressekonferanse etter opptøyene opplyste politiet i Trondheim at det i tillegg ville bli overveid å beslaglegge førerkortene til noen av ungdommene (Adresseavisen, 19.5.78). Som det fremgår at dette, var det ulike typer *kontrolltiltak* de lokale myndighetene valgte å gjøre bruk av. På den måten kan det sies at politiets definisjon av opptøyene som ordensproblem, syntes å være avgjørende for valget av tiltakstyper. Dette skjedde ikke i samme grad i Oslo, noe som nok hadde sammenheng med at opptøyene — som påpekt — ble knyttet til et problem som de lokale myndighetene allerede forholdt seg til.

ASPEKT VED OPPTØYENE	OSLO	TRONDHEIM
Hendelsesforløpet	opptrapping av episodene	opptrapping av episodene
Mediadekning	dramatiserende	dramatiserende
Definisjon	i hovedsak definert ut fra forholdene i Slottsparken	i hovedsak definert som et ordensproblem
Forklaring	i hovedsak forklart med utgangspunkt i den etablerte forståelsen av miljøet i Slottsparken	i hovedsak ble opptøyene bare fordømt, enkelte tilløp til å forklare dem uten at det i særlig grad påvirket de dominerende tolkningene av hendelsene
Tiltak	ingen spesielle tiltak ble iverksatt utenom at de anholdte ble ilagt bøter	foruten at de anholdte ble ilagt bøter, ble det utferdiget siktelsler mot enkelte av deltagerne, og det ble også truet med å inndra førerkort
Forventninger om nye opptøyer	politiet og avisene spådde om mer bråk	avisene spådde om mer bråk, mens politiet fremholdt at opptøyene var en enkeltstående hendelse

Figur 2.1 Hovedtrekk ved opptøyene i Oslo og Trondheim henholdsvis natt til 1. mai og natt til 17. mai 1978.

Det er rimelig å anta at de ”første” optøyene i 70-årenes Norge ble grunnleggende for tolkningen av senere episoder. I Oslo spådde både avisene og politiet at det ville bli mer bråk. Det samme gjorde avisene i Trondheim. Politiet i Trondheim fremholdt derimot at optøyene natt til 17. mai verken var optakten til en ”het” sommer eller de første i en serie av optøyer. Optøyene måtte ses som en enkeltstående hendelse, ble det understreket av politiet (Adresseavisen, 19.5.78). Forventningene i Oslo om at optøyene ”bare var en begynnelse”, var således mer entydige enn i Trondheim. Spådommer og forventninger av denne typen kan i enkelte situasjoner være avgjørende for hvordan de blir fortolket. Sensitiviteten overfor optøyer kan bli økt slik at hendelser som før knapt ble lagt merke til, tas som tegn på optøyer. Hvis dette gjelder, gjorde det seg sannsynligvis sterkest gjeldende i Oslo (ut fra hvilke forventninger som ble uttrykt først og fremst av politiet).

Hovedpunktene i drøftelsen av optøyene i Oslo og Trondheim i 1978 er sammenfattet i figur 2.1. Den viktigste forskjellen mellom de to byene er kanskje at politiet i Trondheim forsøkte å nedtone optøyene etterpå. I den grad dette reflekterer politiets forståelse av situasjonen, er det rimelig å anta at det kan ha innvirkning på bedømmelsen og håndteringen av eventuelt nye episoder. Ellers er det verd å legge merke til at det ikke ble iverksatt tiltak som spesifikt var innrettet på å forebygge nye optøyer. Tiltakene mot optøyene var i 1978 rent *reaktive* både i Oslo og Trondheim, d.v.s. de var straffereaksjoner overfor de som ble anholdt under optøyene. Som nevnt, skyldes dette antagelig for Oslos vedkommende at optøyene ble sett som en del av problemene til ungdommene i Slottsparken, og at det derfor ikke ble utviklet spesielle tiltak for å forebygge optøyer. At det heller ikke i Trondheim ble tatt spesielle forholdsregler mot optøyer, må ses i sammenheng med at optøyene bl.a. av politiet ble definert som en enkeltstående hendelse.

2. Oslo og Trondheim 1979: ”Vi er forberedt . . . ”

Like før årsdagen for optøyene i Oslo i 1978, skrev Verdens Gang på reportasjeplass:

Politiske og profesjonelle bråkmakere planlegger en ny krig mot politiet i Oslo natt til 1. mai. Vervingen av fotsoldater er allerede i full gang, og slaget vil også denne gang finne sted i Slottsparken. (Verdens Gang, 25.4.79.)

Overskriften "NYE KAMPER I SLOTTSPARKEN" tjente som blikkfang for denne reportasjen, som annonserte både tid og sted for "årets opptøyer". Med denne artikkelen ble forventningene fra fjoråret gjenoppvekket. I artikkelen er forventningene spesifikt knyttet til natten før 1. mai. På den måten ble *natt til 1. mai* et slags symbol for opptøyer. At forventningene blir spesifisert slik, finnes det også eksempler på fra utlandet. De årlige urolighetene i engelske "bade-byer" på 60-tallet, skapte denne typen forventninger. Det var først og fremst massemedia som bidro til å "instituerer" forventningene. Mye tyder på at det særlig er i begynnelsen massemedias betydning er størst. Dette skyldes at når opptøyene etter hvert har gjentatt seg en del ganger, vil forventningene bli innarbeidet slik at det er nok å konsultere kalenderen for å finne ut når de neste opptøyene finner sted (jfr. S. Cohen, 1980: 148).

Omtalen i *Verdens Gang* av de antatt forestående opptøyene, var preget av de samme dramatiserende teknikker som ble benyttet i dekningen av fjorårets opptøyer. Ordbruken i reportasjen bærer også denne gangen bud om krig. Det er benyttet en militær sjargong der ord som 'krig', 'totalkrig', 'slag' og 'hæren' forekommer hyppig. I denne forhåndsomtalen antydes det ikke bare en gjentakelse av hendelsene året før. *Verdens Gang* hadde funnet klare tegn på at "hæren" denne gang ble atskillig større. I artikkelen blir det også hevdet, som det fremgår av sitatet, at opptøyene er planlagt. Politiske og profesjonelle bråkmakere står bak, heter det. Det ble videre rapportert om at begge de antatte hovedaktørene, politiet og ungdommen, var godt forberedt (*Verdens Gang*, 25.4.79). På denne måten bidrar massemedia til å aktivisere, eller skape, forventninger om hva som vil skje. Dette vil — som fremhevet — være spesielt virkningsfullt de første årene. I så måte var 1979 et viktig år for "institueringen" av forventningene om natten til 1. mai.

Kvelden den 30. april 1979 samlet det seg en stor menneskemengde i Oslo sentrum. På det meste var det ca. 3000 stykker til stede. Denne uvanlig store ansamlingen av folk indikerer hvilke forventninger de hadde til hva som kom til å skje. Forventningene ble ikke gjort til skamme. Det hele begynte som en markering av ettårs-dagen for fjorårets hendelser. I likhet med demonstrasjonen året før, var markeringen rettet mot politivold. Enkelte av ungdommene tok imidlertid snart til å rive ned gjerdet langs Slottsparken, og tenne opp bål nedenfor parken. Ungdommene fortsatte nedover Karl Johans gate og knuste en rekke vinduer i forskjellige bygninger. Et stykke ned i gaten ble en butikk plyndret.

Ungdommene bar ut øl-kasser og spekemat. Ulikt året før skjedde det således en *opptrapping* av episodene før politiet iverksatte noen form for aksjon.

Alle de nevnte handlingene kan ses som ungdommens signalisering av definitive vendepunkter ('points of no return') — som en slags symbolsk kommunikasjon med den andre hovedaktøren, politiet. Politiets "svar" kom etter at ungdommen hadde vært alene i fokus i et par timer. Etter at butikken var plyndret, tok politiet oppstilling på Egertorget. Politifolkene var utstyrt med køller, hjelmer og skjold. Mannskapsstyrken var betydelig større enn sist. 125 stykker var satt i beredskap, noe som indikerer hvordan politiet vurderte situasjonen.

Politiet begynte sakte å rykke oppover Karl Johans gate — mot ungdommen og menneskemengden. Situasjonen kom straks over i konfrontasjonsfasen: Politiet sto mot ungdommen. Noen av ungdommene kastet stein og flasker mot politimannskapene. Etter en stund ga politiet ordre om at alle måtte fjerne seg fra sentrum. Det ble gitt en frist på fem minutter. Da disse minuttene var gått, ble det avfyrt flere tåregassgranater. Ungdommen, sammen med et stort antall tilskuere, ble deretter drevet oppover Karl Johans gate og ut mot Drammensveien. 84 personer ble anholdt under denne "ryddeaksjonen", og det ble knust flere vindusruter. Ved kl. 04.00 løste det hele seg opp.

Opptøyene i Oslo i 1979 inneholdt de samme elementene som året før selv om hendelsesforløpet var noe annerledes. Episoden som ble utgangspunktet for de videre hendelsene, fikk en noe annen karakter i og med at såpass mange var samlet. Hendelsesforløpet ble også preget av at politiet holdt seg i bakgrunnen nokså lenge. Sammenstøtet mellom politiet og ungdommene førte også til større skader enn året før. Også dette har nok sammenheng med at folkemengden som ble drevet vekk, var av en slik størrelse. Riktignok var det mange tilskuere året før, men de var ikke på samme måte involvert i episodene fra begynnelsen av den gangen som i 1979. I 1978 kom opptøyene uventet, og folk ble tilskuere til hendelsene ved en tilfeldighet (selv om noen nok dro til sentrum etter å ha hørt om opptøyene i radio eller fjernsyn). Noe annet i 1979, da de fleste var klar over hva som kunne skje — og kanskje delvis på grunn av det befant seg i sentrumsområdet.

Politiets aksjonsform i 1979 ble karakterisert som myk, og det heter i Arbeiderbladet at politiet "høster ros og lovord fra flere hold"

(Arbeiderbladet, 2.5.79). Ungdommen derimot ble av de fleste masse-media fremstilt som "pøbler". I avisen Ny Tid sto til og med to av ungdommene frem og fordømte opptøyene. "VI TAR AVSTAND FRA HÆRVERK OG PØBELOPPETREDEN", lyder overskriften på intervjuet med de to fra ungdomsmiljøet i Slottsparken (Ny Tid, 9.5.79). Også i Klassekampen ble opptøyene dette året sterkt fordømt. Begrunnelsen var følgende:

Karakteren av opprøret var vesensforskjellig fra det som skjedde for nøyaktig ett år siden da ungdommene reiste seg mot politiets provokasjoner i Slottsparken. I motsetning til i fjor var det i år utstrakt hærverk, ruteknusing og tyverier. I motsetning til i fjor vil urolighetene ikke tjene kampen mot politivold. I år vil konfrontasjonen snarere fungere som et påskudd for politiet til økt politivold. (Klassekampen, 2.5.79.)

Rød Ungdom og AKP(ml) tok også avstand fra opptøyene ut fra samme argumentasjon som i sitatet. Det var således nærmest enstemmig fordømmelse av opptøyene og deltagerne. Selv de som i utgangspunktet var positivt innstilt til ungdomsmiljøet i Slottsparken, og som hadde forståelse for ungdommens problemer, tok avstand fra det som hadde skjedd. Grunnene til at opptøyene ikke var troverdige som opprør, fremgår av sitatet. Tyverier, ruteknusing og annet hærverk ga ikke opptøyene *legitimitet* som opprør. De som generelt ikke var kritisk innstilt til politiet, roste også den måten opptøyene ble håndtert på.

Avgjørende for den oppfatningen av opptøyene som kom til uttrykk etterpå, var nok at politiet lenge holdt en lav profil samtidig som episodene var nokså opptrappet allerede før aksjonen ble iverksatt. Opptakten til opptøyene fikk med andre ord en slik karakter at skyldspørsmålet syntes klart: Det var ungdommen, og ikke politiet, som var den "skyldige" denne gangen. Dette gjorde nok sitt til at det videre hendelsesforløpet ble fortolket annerledes enn året før. Selv om situasjonen var opptrappet da politiet grep inn, førte aksjonen til en ytterligere opptrapping. I enda større grad enn i 1978 artet opptøyene seg som en 'roman holiday'. Sammenstøtet mellom politiet og folkemengden var kraftig, og det tok form som en kamp mellom to stridende parter som varte i flere timer. I massemedias formidling ble det lagt stor vekt på denne fasen av hendelsesforløpet. Betegnelser som "*voldsomme gatekamper*" og "*full krig*" er indikasjoner på denne vektleggingen. Det ble også referert til at politiet betegnet opptøyene som "*rene krigstilstander*". Flere

aviser skrev om gatekamper som ”*raste i timevis*” (jfr. Aftenposten, 2.5.79; Arbeiderbladet, 2.5.79; Verdens Gang, 2.5.79). Selv om denne fasen ble mye oppmerksomhet til del, var den i så å si alle reportasjene bedømt ut fra den karakter opptakten til opptøyene hadde. Opptøyene ble derfor fordømt, og politiets innsats ble rost av mange.

Fordømmelsen av opptøyene i 1979 er interessant i forhold til hvilken definisjon av hendelsene som ble den dominerende. Som vist, var det året før tilløp til kritiske og opposisjonelle definisjoner og fortolkninger av opptøyene. Den gang ble det stilt spørsmålstegn bl.a. ved politiets aksjonsform, massemedias formidling og myndighetenes manglende evne til å gjøre noe med ungdomsproblemene. Disse kritiske og opposisjonelle spørsmålene, bidro til å underminere en definisjon av opptøyer som et rent ordensproblem. I 1979 var det nærmest ingen forsøk på å definere opptøyene som noe annet enn et ordensproblem.¹ De alternative eller opposisjonelle fortolkningene som forekom, gikk alle ut på at bare *deler av ungdomsgruppen* var ansvarlig for opptøyene. I Klassekampen og Ny Tid ble det f.eks. fremholdt at de skyldige var fascistiske ungdomsgrupper som optrådte provokatorisk overfor de andre ungdommene (Klassekampen, 2.5.79; Ny Tid, 9.5.79). Som det fremgår at dette, blir ungdommen forsvart på en annen måte enn året før. Mens ungdommene etter fjorårets hendelser ble forsvart ved å *forklare opptøyene*, ble de i 1979 forsvart ved å *bortforklare opptøyene*. Bortforklare betyr her at ungdommene som tok initiativet til markeringen av demonstrasjonen for ett år siden, ble fraskrevet ansvaret for det som hendte i 1979.

At ”forsvaret” for ungdommen ble lagt opp på den måten som er beskrevet, synes å ha sammenheng med at ”forsvarerne” fordømte opptøyene. Når man fordømmer opptøyene, og vet at de fleste gjør det, kan ungdommen bare ”reddes” ved å bortforklare deres delaktighet i opptøyene. En slik strategi er forståelig ut fra de politiske og taktiske vurderinger som den er begrunnet i, men den har også en del utilsiktede konsekvenser. Implikasjonen av å akseptere fordømmelsen, er at definisjonen av opptøyer som hærverk og pøbelstreker, befestes. Dette skjer til tross for at det ble trukket skillelinjer mellom ulike kategorier ungdom, ulike typer opptøyer, osv. Dette er nyanser som lett går tapt. Inntrykket folk blir sittende igjen med, er at opptøyer er et forkastelig

¹ Igjen ser vi betydning av hvordan episodene blir definert i utgangspunktet. Når hendelsene blir beskrevet som pøbelstreker, og fordømt, vil det ikke være behov for noen dypere forklaringer.

ungdomsfenomen. Det viktige med denne ”stemplingen” av opptøyene er ikke om den er feilaktig eller riktig, men at en slik *moralsk* bestemmelse synes å avskjære forsøk på forståelse og forklaring. Betegnelser som ’bråk’, ’hærverk’ og ’pøbelstreker’ bidrar til at opptøyene oppfattes som ’vanlig kriminalitet’, og dermed til å begrunne hvorfor de ikke har krav på mer enn politiets interesse. Med andre ord: En vektlegging av disse aspektene ved opptøyer legitimerer en definisjon av hendelsene som et ordensproblem, og at de håndteres som det. Dette skjedde i stor grad etter opptøyene natt til 1. mai 1979 i Oslo.

Avisenes dekning av opptøyene atskilte seg lite fra fjorårets reportasjer. ’Krig’, ’krigstilstander’ og ’eksplosjon’ var ord som hyppig ble brukt til å karakterisere hendelsene. På ett punkt var reportasjene likevel forskjellig fra i 1978. I så å si alle ble det utpekt en *syndebukk*. Verdens Gang fant syndebukken på venstresiden i politikken. I følge avisen var det ”en meget velorganisert gruppe politiske aktivister fra blant annet AKP(ml)” som sto bak opptøyene. Aftenposten, som i 1978 antydte at et ”større antall ’profesjonelle’ demonstranter med en viss politisk tilknytning” støttet opptøyene, utpekte nå i noe vagere ordelag ”en mindre gruppe på 20 — 30 personer” som ansvarlig for hendelsene. I Arbeiderbladet ble derimot skylden lagt på ”silkerampen”, eller ”reaksjonær silkeramp” som den også ble kalt. Klassekampen og Ny Tid på sin side tillå fascistiske elementer blant ungdommen ansvaret for at episodene utviklet seg slik de gjorde. At denne jakten på syndebukker ble et såpass fremtredende trekk ved dekningen av opptøyene i Oslo i 1979, må ses i sammenheng med den nærmest *enstemmige* fordømmelsen av opptøyene. Enstemmigheten tok bort grunnlaget for en kamp om å *definere opptøyene*, isteden ble det en kamp om å *identifisere hvem som skulle fordømmes*.

To hendelser skapte ytterligere dramatikk i 1979. Dette var bombeattentatene som skjedde 1. mai. Det første attentatet fant sted natt til 1. mai, og det andre var rettet mot Faglig 1. mai Fronts tog, 1. mai. To personer ble alvorlig skadet i attentatene. I avisreportasjene dagen etterpå ble bombeattentatene koblet til opptøyene. Illustrerende for dette er overskriften i Arbeiderbladet som lød: ”PLYNDRING, GATEKAMP OG BOMBER” (Arbeiderbladet, 2.5.79). Lignende koblinger ble også gjort i andre aviser. Selv om attentatene ikke ble satt direkte i sammenheng med opptøyene, forsterket det nok inntrykket av opptøyene, at bombeattentatene ble omtalt sammen med de øvrige hendelsene. Slik sett ble reportasjene enda mer *dramatiserende* enn året før. Den

umiddelbare effekten av koblingen mellom attentatene og opptøyene synes å være at alvoret i bombeattentatene i noen grad ble overført på opptøyene. Alvoret i situasjonen gjorde også at hendelsene ble tatt opp av regjeringen. Statsminister Odvar Nordli opplyse i radioen at *opptøyene og bombeattentatene* ville bli tatt opp på førstkommande regjeringsskonferanse. Han fremholdt at politiets avklaring av bakgrunnen for hendelsene, ville bli lagt til grunn for drøftelsene av hva som skulle gjøres (Arbeiderbladet, 3.5.79). Dette viser at også myndighetene oppfattet opptøyene først og fremst som en politisak. Oppfatningen synes å være at opptøyene måtte etterforskes for å finne frem til egnede tiltak.

Også i Trondheim tok avisene opp muligheten for nye opptøyer da ettårsdagen for opptøyene natt til 17. mai i 1978 nærmet seg. Forhåndsomtalen var likevel mer forbeholden enn i Oslo. Bl.a. ble det i Trondheim referert til at politiet ikke ventet opptøyer i 1979, men til tross for det var forberedt på at det kunne skje igjen. Dette var, sammenlignet med forhåndsomtalen i Oslo, en mer beroligende melding til folk. Arbeider-avisa brakte 15. mai en oversikt over hendelsene året før, og et intervju med politiinspektøren. Opptakten til fjorårets opptøyer ble her betegnet som et "spontant slagsmål", noe som nok for de fleste var mindre skremmende enn spekulasjoner om organiserte aksjoner fra ytterliggående grupper. I intervjuet opplyste politiinspektøren at politiet ikke hadde drevet noen systematisk planlegging ut fra erfaringene fra 1978, og han forsikret at Trondheim var en fredelig by. Han avviste også at opptøyer var noe "tegn i tiden" (jfr. Arbeider-avisa, 15.5.79). I denne forhåndsreportasjen, som i seg selv kan virke dramatiserende, er det også en del *trivialiserende* elementer. F.eks. bidrar betegnelsen "spontant slagsmål" til å knytte hendelsene til noe kjent. Likeså virker intervjuet med politiinspektøren til å avdramatisere situasjonen. Selv om reportasjen inneholder noen dramatiserende elementer, ble det likevel ikke skapt noe entydig inntrykk fra fjorårets og de eventuelle kommende hendelser. *Kombinasjonen* av *dramatiserende* og *trivialiserende* elementer skapte en uklar definisjon av hva som skjedde året før, og gjorde spådommen om hva som kunne skje noe mer usikker og dermed mindre skremmende.

At mange, til tross for forhåndsomtalen, hadde forventninger om at noe ville skje, tydet den store tilstrømningen av folk på. Anslagsvis 3000 mennesker var til slutt samlet i Trondheim sentrum kvelden den 16. mai. Sammenlignet med året før er dette omtrent ti ganger så mange. Det gikk imidlertid lenge før det skjedde noe, i alle fall noe som førte til en

opptrapping av hendelsene. Etter hvert som menneskemengden tetnet til rundt forretningen som ble plyndret i 1978, var det også noen som begynte å kaste stein og flasker. Dette ble foranledningen til at politiet rykket ut. Politiaksjonen artet seg imidlertid noe annerledes enn i Oslo. I Trondheim hadde politiet i 1979 ved hjelp av patruljer *på forhånd* identifisert de som var mest aktivt involvert i de forskjellige episodene. Da politiet rykket ut, var det mot denne såkalte ”kjernen av bråkmake” som var identifisert på forhånd. Så snart disse var arrestert, ga politiet ordre om at folk måtte fjerne seg fra området. Politimannskapene, som var utstyrt med skjold, køller og hjelmer, tok nå oppstilling og begynte å bevege seg mot forretningen hvor folk var samlet. Heller ikke denne aksjonen førte til noe sammenstøt av noe stort omfang. De fleste som sto i politiets vei, trakk seg vekk. De få som ble stående igjen, ble arrestert. Situasjonen gikk deretter over i en slags ”stillestående konfrontasjon”. Politiet sto i en ring rundt Torget omkranset av ungdom og andre tilstedeværende. De som prøvde å komme gjennom politisperringen, ble arrestert etter hvert som de prøvde seg. Litt etter litt la urolighetene seg, hovedsakelig på grunn av stillstanden som oppsto. Dermed førte politiaksjonen i Trondheim i 1979 ikke til en tilsvarende opptrapping som i Oslo.

I lokalpressens dekning av opptøyene er det en tendens både til *dramatisering* og *trivialisering*. Tendensen i reportasjene er således den samme som i forhåndsomtalen av opptøyene. Arbeider-avisa f.eks. demper inntrykket av opptøyene ved et uttrykk som ”i en ellers så fredelig by”, og ved å fremheve at i den grad hendelsene er forståelige, må det være ut fra ”alkohol og spenningstrang” (Arbeider-avisa, 18.5.79). I Adresseavisens reportasje ble det imidlertid brukt betegnelser som ”pøbelopptreden” og uttrykk som ”voldelige tendenser man til nå hadde trodd hørte andre breddegrader til” (Adresseavisen, 18.5.79). Til tross for disse betegnelse og uttrykkene var fordømmelsen av ”pøbelen” mildere enn i Oslo og reportasjene mindre dramatiserende enn fjorårets.

I Arbeider-avisa ble dekningen av opptøyene fulgt opp med reportasjer om ”alkoholproblemet” blant unge i Trondheim. Ansatte ved Ungdomskontakten i Trondheim ble også intervjuet om opptøyene. Etter deres mening måtte forhåndsomtalen i aviser og i lokalradioen ta hovedskylden for det som skjedde. Argumentene de brukte var at omtalen skapte forventninger og spenning hos folk. De påpekte også at politiets patruljebiler som kjørte omkring i området fra tidlig på kvelden, bidro til

å tilspisse situasjonen. Samtidig understreket de at forklaringene på ingen måte var et forsvar for pøbelstreker, noe som de forøvrig mente ikke tjente til annet enn å skade ungdommens sak (Arbeider-avisa, 19.5.79). Dette siste knytter an til at opptøyene også i Trondheim ble fordømt. "Pøblenes natt", "pøbel skapte voldstemning", "vold og vandalisme" o.l., forekom hyppig i beskrivelsene av hva som skjedde. Men til forskjell fra i Oslo samme år synes ikke denne fordømmelsen av deltagerne å stenge for forklaringer og forståelse. Et typisk eksempel er lederen i Adresseavisen dagen etter opptøyene, der det het at løsningen ikke var å rope på mer politi og hvor massemedias forhåndsomtale av opptøyene ble sterkt kritisert. I følge avisen måtte massemedia ta sin del av ansvaret for tilstrømmingen av tilskuere. Dessuten ble det hevdet at lokalradioen lot fremføre en vise som "nærmest oppmuntret rampen fra fjorårets 16. mai-opptøyer til å gjenta bedriften" (Adresseavisen, 18.5.79).

At den lokale fortolkningen av opptøyene i Trondheim var noe annerledes enn i Oslo, hadde rimeligvis sammenheng med at hendelsene forløp annerledes i Trondheim. Opptakten til opptøyene i Trondheim hadde en annen karakter, samtidig som politiaksjonen ikke førte til noen opptrapping av episodene. Noe som var slående ved de lokale reportasjene om opptøyene i Trondheim, var forsøket på å opprettholde inntrykket av Trondheim som en "ellers fredelig by". Dette skjedde også i noen grad ved å skape distanse til opptøyene i Oslo. F.eks. var det en markert forskjell mellom Arbeider-avisas dekning av opptøyene i Trondheim og kommentaren til opptøyene i Oslo. Som vi har sett, åpnet Arbeider-avisa for forklaringer av hvorfor ungdommene handlet som de gjorde i Trondheim natt til 17. mai. Etter opptøyene i Oslo angrep imidlertid avisen på lederplass en sosial-psykolog som forsøkte å forklare hendelsene i Oslo. Sosial-psykologens fortolkning som var noe forskjellig fra den som var gjengs umiddelbart etter opptøyene, ble betegnet som "gedigent tøv" (Arbeider-avisa, 4.5.79).¹ Dette rimer dårlig med den dekningen avisen ga opptøyene i Trondheim snaue tre uker senere, der nettopp lignende forklaringer ble trukket frem. Også i Adresseavisens reportasjer var det samme tendens til å markere forskjeller mellom hendelsene i Trondheim og Oslo. Eksempelvis forsikret Adresse-avisa sine lesere etter opptøyene i 1978, om at det i Trondheim fremdeles hersket relativt idylliske tilstander (dette syntes å være "glemte" da det

1 Avisen reagerer spesielt på at sosial-psykologen tolker opptøyene som ungdommens revansj fordi den ble drevet vekk fra Slottsparken året før, og at han hevder situasjonen skaper en kamp-ideologi blant ungdommene.

også ble opptøyer i Trondheim, men det viser likevel hvordan avisen "vanligvis" oppfatter forholdene i byen). Disse eksemplene illustrerer noe som kan være et forsøk på å distansere seg fra hendelsene i Oslo slik de ble definert og forstått. Hvis det var slik, betyr det at den "lokale myten" om sin egen by, la grunnlaget for en *mindre dramatiserende* fortolkning av opptøyene. Selv om det ikke var slik, står det likevel fast at den dominerende fortolkning av opptøyene i Trondheim var annerledes enn i Oslo.

Data over antall tilskuere, politistyrkens størrelse og antall anholdte, er, som fremholdt tidligere, i seg selv lite informative. Hvis data kan sammenlignes med tilsvarende data fra andre steder og tidligere år, kan de likevel gi noe informasjon. Opplysningene som fremkommer i tabell 2.2, gir grunnlag for å drøfte noen interessante forskjeller når det gjelder *utviklingen* i Oslo og Trondheim.

Tabell 2.2 Opptøyene i Oslo og Trondheim i 1978 og 1979.

Kjennetegn	1978		1979	
	Oslo	Trondheim	Oslo	Trondheim
Tilstede	2000	2-300	3000	3000
Politistyrke	50	75	125	75
Anholdte	56	30	60	84

Antall personer tilstede i sentrum synes å være en strategisk variabel for hvordan episodene utvikler seg. Det sier seg selv at en stor menneskemengde øker sannsynligheten for at konsekvensen av politiaksjonen blir en opptrapping av episodene. Menneskemengden utgjør slik sett *grunnlaget* for opptrapping eller nedtrapping. Av tabellen ser vi at fra 1978 til 1979 økte menneskemengden i sentrum sterkere i Trondheim enn i Oslo. Økningen i Trondheim var såpass stor at det i 1979 var like mange tilstede som i Oslo. En annen variabel som er strategisk for hendelsesforløpet, er politistyrkens størrelse. I Trondheim ble det satt inn like mange politifolk i 1979 som i 1978, mens mannskapsstyrken i Oslo ble økt med 150 %. Likevel var økningen i antall anholdte størst i Trondheim. I Oslo var det en minimal økning i antall anholdte (økning på 7 %), mens det i Trondheim var betydelig flere som ble arrestert i 1979 enn i 1978 (økning på 180 %).

Hvis bare tallene og endringene i dem fra 1978 til 1979 ble lagt til grunn, kunne slutningen lett bli at opptøyene var mest omfattende i Trondheim i 1979. En slik slutning er imidlertid stikk motsatt av hva den dominerende fortolkningen ble. Opptøyene i Trondheim i 1979 ble ansett for å være mindre omfattende enn opptøyene året før og mindre omfattende enn opptøyene i Oslo både i 1978 og i 1979. Som før nevnt, skjedde det ikke en tilsvarende opptrapping i Trondheim som i Oslo i 1979. Det er nok dette som gjør at hendelsene i Trondheim ble tolket annerledes. Selv om opptakten til opptøyene var ulik i Oslo og Trondheim, er det nok likevel forskjellen i politiets strategi som i hovedsak forklarer hvorfor episodene ble opptrappet i Oslo men ikke i Trondheim. Betydningen av politistategien kommer kanskje enda tydeligere frem hvis man sammenligner med opptøyene i Oslo og Trondheim i 1978. Den gangen var det færre til stede, mindre politistyrke og færre anholdte. Politiet valgte imidlertid begge stedene å rydde sentrum for folk. Aksjonen medførte en opptrapping, og hendelsene ble etterpå fortolket som nokså omfattende.

I Oslo i 1979 valgte politiet, som året før, å iverksette en "ryddeaksjon". Politiet i Trondheim valgte imidlertid en annen strategi. Politiet identifiserte på forhånd hvem som var aktivt involvert i episodene som oppsto, for senere å arrestere disse én for én. Hvorvidt dette fører til en opptrapping av episodene eller ikke, vil bl.a. være betinget av hvor stor andel av de tilstedeværende de aktive utgjør. Strategien som ble benyttet i Oslo, vil imidlertid uansett føre til en opptrapping av de fleste situasjoner. "Ryddeaksjoner" vil i de fleste tilfeller provosere til en del arrestasjoner. Når politiet begynner å jage folkemengden, vil det oppstå kaotiske tilstander der mange handler mer eller mindre blindt. I et slikt kaos kan også de som til da bare har vært tilskuere, bli involvert i hendelsene — i alle fall de som av en eller annen grunn venter med å etterkomme ordren om å fjerne seg.

Etter opptøyene i Oslo i 1979 ble politiets linje karakterisert som myk, og mange syntes å mene at politiet hadde holdt en lav profil under opptøyene. Grunnen til disse oppfatningene var nok at politiet ventet såpass lenge med å gripe inn overfor det som mange anså som rene pøbelstreker og hærverk. Ved å holde seg i bakgrunnen under disse innledende episodene, oppnådde politiet to ting. For det *første* ble det umulig å anklage politiet for å provosere til bråk, og for det *andre* var det få som ville oppfatte det som illegitimt å aksjonere på den måten det ble gjort (tatt i betraktning hvordan det hele utviklet seg).

Et annet spørsmål er om politiets vente-og-se strategi i Oslo bidro noe særlig til å bremse den opptrappingen som skjedde. Strategien atskilte seg fra den politiet benyttet i Trondheim, der det ikke ble noen opptrapping tilsvarende den i Oslo. Imidlertid vil det være for enkelt å se grad av opptrapping eller nedtrapping kun som et resultat av politiets strategi. Hendelsesforløpet vil alltid være betinget av hvor tallrike de forskjellige aktørene er, og hvordan hver av dem handler og reagerer. Derfor vil det være umulig å på forhånd forutsi konsekvensene av at politiet er til stede som i Trondheim, eller holder seg borte som i Oslo. Når det gjelder ”ryddeaksjoner” av den typen som politiet benyttet i Oslo i 1979, synes konsekvensene å være mer forutsigbare. I de fleste tilfeller hvor det aksjoneres på en slik måte mot en stor menneskemengde, vil aksjonen medføre en opptrapping av situasjonen. I alle fall synes dette å skje hvis det er slike forventninger til stede som det var i Oslo i 1979. Noe som har uheldige konsekvenser i slike situasjoner, er forventninger som gjør at episoder bedømmes og håndteres som alvorligere enn de ellers ville ha blitt. Hvis dette skjer, vil politiaksjonen være med på å produsere det videre hendelsesforløpet og bidra til opptrappingen av episodene.

I 1979 var det større forskjeller mellom optøyene i Oslo og Trondheim enn i 1978. Utgangspunktet var imidlertid noenlunde likt i og med at det begge stedene var forventninger om at optøyene kom til å gjenta seg på den samme datoen som de inntraff året før. Riktignok ble disse forventningene gitt en mer *dramatiserende* form i Oslo, mens det i Trondheim var en del *trivialiserende* elementer i forhåndsomtalen av optøyene. Trivialiserende betyr i denne sammenhengen at de eventuelle hendelsene knyttes til kjente fenomener som f.eks. slagsmål, og at de blir fremstilt som relativt ”vanlig” forekommende. Slik elementer manglet fullstendig i forhåndsomtalen i Oslo. Forskjellene mellom optøyene kom imidlertid enda klarere frem i hendelsesforløpet og i håndteringen av de enkelte episodene i det.

I Trondheim skjedde det nærmest en *nedtrapping* av episodene som inntraff, mens det i Oslo var en *opptrapping* som kulminerte med en ”kamp” mellom politiet og menneskemengden i sentrum. Denne forskjellen viste seg også i det at de materielle skadene var mye større i Oslo enn i Trondheim, der det var minimale ødeleggelser.

Massemedias formidling av optøyene i Oslo var *dramatiserende*, noe som selvfølgelig hadde sammenheng med hvordan hendelsene forløp. Spesielt var ”gatekampen” som oppsto etter at politiet iverksatte

”ryddeaksjonen”, gitt en dominerende plass i reportasjene. Bombeattentatene, som skjedde samme døgnet som opptøyene, gjorde nok hendelsene enda mer skremmende for mange (selv om massemedia *ikke* knyttet attentatene direkte til opptøyene). I Trondheim i 1979 hadde ikke opptøyene et tilsvarende hendelsesforløp som i Oslo, og de ble heller ikke knyttet til ”farlige ungdomsmiljøer” slik det ble gjort i 1978. Denne gangen var reportasjene mer konsentrert om hendelsene, og spesielt om ungdommens atferd. Reportasjene var også mye mindre dramatiserende enn i Oslo.

I 1978 ble opptøyene i Oslo i stor grad fortolket ut fra den situasjonen som ungdommen i Slottsparken var i. Året etter ble ikke opptøyene knyttet til dette miljøet. Slik sett var situasjonen i 1979 mer ukjent enn i 1978, siden ikke opptøyene med en gang ble knyttet til en etablert forståelse av et bestemt ungdomsmiljø. Ved siden av den karakteren opptakten til opptøyene hadde, bidro nok dette til at opptøyene mer ble fordømt enn forklart. Ødeleggelsene var det mest iøynefallende trekk ved episodene som gikk forut for politiaksjonen. Siden det i tillegg manglet forklaringer det umiddelbart kunne gripes til, var det lettere å få gjennomslag for en fordømmelse av opptøyene. Også i Trondheim ble opptøyene fordømt i 1979, selv om fordømmelsen ikke var så sterk som året før. Til forskjell fra i Oslo fulgte massemedia opp med forsøk på å forklare hvorfor det hadde oppstått en slik situasjon som det gjorde kvelden den 16. mai og natten til den 17. mai.

Verken i Oslo eller Trondheim brakte avisene spådommer om mer bråk, slik de gjorde året før. Et trekk ved reportasjene var at de i stor grad bare handlet om hva som skjedde, uten at det ble satt i sammenheng med noe annet. En slik innsnevring av perspektivet bidro sannsynligvis til å avdramatisere opptøyene noe. Samtidig bidro det antagelig også til at det ble lagt noe mindre vekt på forklaringer av opptøyene (som ofte går ut på å knytte hendelsene sammen med andre hendelser eller forhold).

Det som ble den dominerende definisjonen både i Oslo og Trondheim, var at opptøyene først og fremst var et *ordensproblem*. Dette reflekteres også i hvilke tiltak opptøyene ble møtt med. De anholdte fikk bøter — i Oslo var bøtene høyere enn året før, mens de i Trondheim lå på samme nivå. Det hadde dermed skjedd en utjevning når det gjaldt størrelsen på bøtene. Opptøyene i Oslo ble også drøftet av regjeringen. Bortsett fra dette, skjedde det ikke noe på tiltakssiden — i alle fall ikke noe som spesielt var innrettet mot opptøyene.

ASPEKT VED OPPTØYENE	OSLO	TRONDHEIM
Forhåndsomtale	dramatiserende reportasje som nærmest slår fast at det blir opptøyer	reportasje som til dels trivialisierer fjorårets hendelser, og som ikke direkte spår om nye opptøyer
Hendelsesforløp	opptrapping av episodene	nedtrapping av episodene
Mediadekning	dramatiserende	både dramatiserende og trivialisierende
Definisjon	definert som ordensproblem	definert hovedsaklig som et ordensproblem
Forklaring	opptøyene ble så å si samstemmig fordømt, ingen forklaringer ble lansert umiddelbart	opptøyene ble fordømt, men det var etterpå også tilløp til å forklare hendelsene bl.a. ved henvisninger til andre aspekter ved opptøyene enn ungdommens opptreden
Tiltak	ingen spesielle tiltak utenom at de anholdte ble ilagt bøter, opptøyene ble riktignok drøftet på en regjeringskonferanse	ingen spesielle tiltak utenom at de anholdte ble ilagt bøter
Forventninger	ingen ble fremsatt i reportasjene etterpå	ingen ble fremsatt i reportasjene etterpå

Figur 2.2 Hovedtrekk ved opptøyene i Oslo og Trondheim henholdsvis natt til 1. mai og natt til 17. mai 1979.

3. Oslo og Trondheim 1980 — 84: To motsatte utviklingstendenser

Da 1. mai nærmet seg i 1980, begynte avisene i Oslo å skrive om fjorårets opptøyer og mulighetene for at det skulle skje igjen. I forhold til forhåndsomtalen året før, var temaet utvidet til også å gjelde spørsmålet om hva bakgrunnen for opptøyene kunne være. Dagbladet hadde f.eks. et intervju med lederen for Uteseksjonen i Oslo, som fremholdt at opptøyene måtte ses som uttrykk for den generelle avmakten hos store ungdomsgrupper i dagens samfunn. Han fremhevet også betydningen av den store sammenstimlingen av folk og av politiets opptreden for det som skjedde natt til 1. mai. I samme reportasjen refererte Dagbladet til en psykiater som understreket av forventningene som ble skapt bl.a. hos politiet og ungdommen, kunne ha innflytelse på det som skjedde. Han mente forøvrig at politiet burde forsøke å møte lignende situasjoner på en annen måte enn hva som til da var blitt gjort/praktisert (Dagbladet, 29.4.80).

I Oslo hadde det tydeligvis skjedd en endring i fortolkningene i løpet av året som var gått siden opptøyene fant sted. Istedenfor at opptøyene ble fordømt, var det nå forsøk på å forklare dem. I forbindelse med dette ble det også lagt vekt på at opptøyene var et sammensatt fenomen der andre aspekter enn ungdommens atferd kunne være vel så viktig for å forstå det som skjedde. Disse tilløpene til å redefinere opptøyene i 1979 kom således lenge etter at de hadde funnet sted. Såpass lang tid etterpå var det rimeligvis lettere å gjøre dette enn umiddelbart etterpå, da den moralske indignasjonen ennå var sterk hos de fleste.

At den tilbakeskuende delen av reportasjen var lite dramatiserende, ble oppveid av en artikkel i samme avis som omhandlet mulighetene for nye opptøyer i 1980. Allerede overskriften forsikret om at politiet var i topp beredskap. Dette er ikke helt dekkende for hva sjefen for ordensavdelingen ved Oslo Politikammer uttalte. I følge avisen ønsket han at spørsmålet om beredskapen ikke var stilt fordi slike avisskriverier kunne virke provoserende. Dette ønsket, som var referert i artikkelen, sto i skarp kontrast til den "friske" avslutningen artikkelen hadde. Denne lød:

Må politiet slå til også i år, er det klart at de store mannskapsstyrkene som i tilfelle blir utkalt, vil være godt væpnet med køller og tåregasspistoler, med skjold og hjelmer. Biler til å kjøre bort arrestanter skal det heller ikke mangle på.

Og hester vil også bli satt inn i tjenesten. Våpen med skarpe skyts vil derimot ikke inngå i oppsetningen. (Dagbladet, 29.4.80.)

Denne måten å fremstille politiets beredskap på, er klart dramatiserende. I siste setning i sitatet gis det også nærmest inntrykk av at våpen med skarpe skyts har vært overveid av politiet, noe som bidrar til å understreke det dramatiske i situasjonen.

Opptøyene kom som ventet. Som tidligere år, samlet det seg i 1980 en stor menneskemengde i sentrum av Oslo. Til slutt var det samlet omkring 3000 mennesker. Opptakten til opptøyene var annerledes enn både i 1978 og i 1979. Denne gangen begynte politiet å patruljere Slottsparken fra tidlig på ettermiddagen den 30. april. Strategien var således stikk motsatt av fjorårets strategi da politiet valgte å holde seg vekk fra sentrum lengst mulig. Nå ble Slottsparken i realiteten et "forbudt område" i og med at politiet ikke slapp noen inn i parken.

Konsekvensen av denne avstengningen av Slottsparken, var at det ble etablert en "*frontlinje*" mellom politiet og de mange tusen som stimlet sammen i området ved Nationaltheatret. Slik sett lignet situasjonen den som oppsto i 1978, bare med den forskjell at politiet nå var i Slottsparken og de øvrige nedenfor. Stemningen i menneskemengden ble fort fiendtlig overfor politiet. Noen i mengden ropte skjellsord og spydigheter, og det var også de som kastet stein mot politiet. Situasjonen hadde dermed utviklet seg til en konfrontasjon mellom politiet og de øvrige i sentrum. Skjellsord og steinkasting signaliserte endelige vendepunkter ("points of no return"), som etter en stund ble besvart med politiets mottrekk: Alle fikk ordre om å fjerne seg innen fem minutter, eller stå i fare for å bli anholdt av politiet.

Etter at de fem minuttene var utløpt, begynte politiet å rykke nedover Karl Johans gate. Under denne "ryddeaksjonen" ble hunder, hester og tåregass benyttet. Det hele utviklet seg til å bli et kraftig sammenstøt mellom politiet og mengden av mennesker som ble drevet nedover gaten. Mens dette pågikk, ble det knust en rekke vinduer og enkelte forretninger ble også plyndret.

Da menneskemengden var drevet ned til Jernbanetorget, i enden av Karl Johans gate, løste den seg opp og "kampene" ebbet ut. Denne gang tok

det nesten fire timer før opptøyene løste seg opp. Sammenlignet med året før, medførte politiaksjonen en sterkere opptrapping enn dengang. Sammenstøtet mellom politiet og resten av dem som var involvert, bølget frem og tilbake i en slags 'roman holiday'. Siden dette skjedde nedover Karl Johans gate, ble det også betydelige materielle skader.

Natten til 17. mai i Trondheim atskilte seg i enda større grad fra natt til 1. mai i Oslo i 1980 enn året før. Et slående uttrykk for denne forskjellen er at nyheten i Trondheim dette året var at "opptøyene uteble". Det som først og fremst gjorde situasjonen i Trondheim forskjellig fra den i Oslo, var at relativt få mennesker hadde funnet veien til sentrum denne kvelden. Både kommunen og politiet hadde også satset bevisst på å holde folk vekk. Det var en rekke arrangementer i utkantene av byen, og politiet begynte å arrestere "potensielle bråkmakere" fra tidlig på kvelden. Politiet stilte med relativt store mannskaper til dette formålet. Grunnlaget for de "selektive arrestasjonene", og indikasjonen på "potensielle bråkmakere", var drikking av alkohol på offentlig sted. Denne strategien førte ikke til noen opptrapping av episodene, og situasjonen i Trondheim kom aldri over i en konfrontasjonsfase.

Siden både ansamlingen av en større folkemengde og sammenstøtet mellom politi og ungdom manglet, manglet også de sentrale elementene i det som i Norge har blitt definert som opptøyer. Hvis bare *antall anholdte* brukes som indikasjon på opptøyer, *kunne hendelsene i Trondheim i 1980 ha blitt tolket som opptøyer*. Sett under ett ble det innbrakt 70 personer 17. mai-helgen. Av disse var det 45 som ble arrestert natt til 17. mai, med andre ord ble det innbrakt langt flere enn i 1978. Hendelsesforløpet i 1980 ga imidlertid ikke grunnlag for å definere det som skjedde som 'opptøyer'. Derfor fikk også de 45 anholdte en annen betydning — de ble ikke en indikasjon på opptøyer, men på det mange ville oppfatte som politiets vellykkede strategi.

Mens avisene i Trondheim skrev om en natt til 17. mai som forløp roligere enn noen hadde ventet, hevdet Dagbladet at Oslo natt til 1. mai var som å "komme til en helt annen by enn Oslo — et helt annet land enn Norge" (Dagbladet, 2.5.80). I Trondheim ble hendelsene i 1980 nedtonet både av pressen og politiet. Avisene la vekt på at kommunen og politiet hadde lyktes i å motvirke opptøyene (jfr. Adresseavisen, 19.5.80; Arbeider-avisen, 19.5.80). Sjefen for ordenspolitiet fremholdt at det var

grunn til å dempe dramatikken som natt til 17. mai var blitt omgitt med. Han mente forøvrig at hovedårsaken til at det ikke skjedde noe, var at avisene ikke skrev noe om det på forhånd (jfr. Adresseavisen, 19.5.80; Arbeider-avisa, 19.5.80). Dette viser at det i Trondheim etter hvert hadde blitt lagt vekt på andre aspekter ved opptøyene enn ungdommens atferd. Foruten at folk ble forsøkt holdt borte fra sentrum, var målsetningen tydeligvis også å dempe dramatikken omkring opptøyene og natt til 17. mai.

I Oslo ble dramatikken vedlikeholdt av dramatiserende presseoppslag. Som sitatet ovenfor fra Dagbladet viser, ble fremdeles det unorske og uvanlige ved hendelsene understreket. Dette skjedde til tross for at Oslo i 1980 opplevde opptøyer av denne typen for tredje år på rad. I reportasjene hadde imidlertid ikke fordømmelsen av "pøbelen" samme fremtredende plass som året før. Denne gangen var forargelsen mer rettet mot de "skuelystne" som samlet seg i sentrum natt til 1. mai, og til dels ble involvert i hendelsene.

Mye tyder på at det i 1980 hadde skjedd en omfortolkning av opptøyene. Det synes som om det nå var andre forventninger til aktørene enn tidligere år. Reportasjen i Verdens Gang er et eksempel på dette. Der het det bl.a.:

Natt til 1. mai er blitt pøbelens jubileumsnatt i Oslo. Men det er også natten da ellers lovlydige borgere stiller seg på pøbelens side, og deltar i dens herjinger. Hva skal man egentlig tro når folk i midten av 30-årene iført søndagsdress og finkjole, menger seg med kriminelle bråkmakere og brøler mot politiet? (Verdens Gang, 2.5.80.)

Også i Dagbladet ble det karakterisert som "forstemmende" at så mange dro til sentrum for å se om noe skjedde (Dagbladet, 2.5.80). Det kan ut fra dette se ut som om forventningene til ungdommen var blitt for lave til å bli opphav til forargelse eller fordømmelse. At "pøbelen" drev med "pøbelherjinger" på "pøbelens jubileumsnatt", var noe de fleste hadde konstatert etter tre år med opptøyer. Slik sett passet ungdommens atferd med den forståelsen som var blitt etablert. Ungdommenes deltagelse i opptøyene trengte med andre ord ingen forklaring — det var bare slik det var. At "ellers lovlydige borgere" ble innblandet, var derimot ufattelig og uventet. Derfor ble de også fordømt hardere enn ungdommene.

Denne omfortolkningen som synes å ha funnet sted, hadde ganske sikkert sammenheng med at det hadde utviklet seg stereotypier, spesielt av ungdommen, etter hvert som opptøyene gjentok seg. Omfortolkningen av opptøyene som skjedde i 1980, hadde nok i tillegg sammenheng med hvordan situasjonen i byen var, og hvordan hengelsene forløp. Ungdommen skilte seg ikke ut som politiets "motstander" like klart som tidligere, men sto mer samlet med de øvrige som var til stede i sentrum. Konfrontasjonen artet seg derfor mer som politiet mot "resten", enn som politiet mot ungdommen. Sammen med det som kan kalles resignasjonen overfor ungdommen, bidro dette sannsynligvis til at oppmerksomheten spesielt ble rettet mot tilskuernes delaktighet i det som skjedde.

Politets strategi ble ikke kommentert i særlig grad. Selv i Klassekampen fikk politiet en "mild behandling". Det synes som om Klassekampen oppfattet politiaksjonen og strategien som uvesentlig i forhold til det som ble kalt "det sanseløse og destruktive opprøret som feide over Oslo sentrum". Dette blinde og formålsløse opprøret, etter Klassekampens syn, tjente på ingen måte ungdommens sak (Klassekampen, 2.5.80). I likhet med de andre fortolkningene av opptøyene, uttrykker denne fortolkningen en resignasjon over ungdommen. Det er implisitt i Klassekampens fortolkning at *opptøyene* ikke var det *opprøret* de *burde* ha vært.

I Dagbladet ble det riktignok stilt spørsmål om politiet provoserte folk da politiimannskapene ble utplassert i Slottsparken lenge før noe hadde skjedd. Politiadjudanten som fikk seg forelagt spørsmålet, avviste antydningen som lå i spørsmålet. Han argumenterte med at politiet virket provoserende på enkelte uansett, og at det derfor var vanskelig å unngå å virke provoserende. Dagbladet fastholdt likevel at "kritikerne vil hevde at politiet burde vært mindre synlig". På lederplass i samme avis, het det imidlertid at det var "ingen grunn til å kritisere politiets opptreden" (Dagbladet, 2.5.80). Arbeiderbladet tilsluttet seg også denne vurderingen, og fastslo på lederplass at politiet skjøttet oppgaven bra (Arbeiderbladet, 3.5.80). Selv om det ikke ble funnet noen grunn til å kritisere politiet for hvordan opptøyene ble håndtert, advarte begge avisene mot å tro at politi alene kunne *løse* problemene. Det ble spesielt understreket at en økning av politistyrken sannsynligvis ville bidra til å tilspisse situasjonen. Sammenlignet med fjoråret var omtalen av politiet mindre rosende denne gang.

Selv om det var liten tvil om at det ordensmessige aspektet ved opptøyene i 1980 var viktig, var det tegn på at enigheten om å definere opptøyene kun som et ordensproblem, ikke lenger var til stede i samme grad som året før. Arbeiderbladet fremhevet f.eks. i sin leder om opptøyene at ”det som skjedde natt til 1. mai . . . bør først og fremst være et alvorlig varsel om at myndighetene må ta ungdomsproblemene i Oslo mer alvorlig” (Arbeiderbladet, 3.5.80). Dette signaliserer en større vilje til å forstå opptøyene enn tidligere. Verdens Gang ga sitt bidrag til å forstå opptøyene ved å ”presentere” de 26 personene som ble fremstilt for fengsling. Under overskriften ”VG PRESENTERER MAI-PØBELEN” ga avisen en oversikt over hver enkelts personalia. Presentasjonen ble sammenfattet slik:

De fleste ganske vanlige folk i fast arbeid. Noen var straffedømt tidligere, andre hadde aldri vært i konflikt med politiet. Mange hadde vært beruset, og de fleste var preget av blåmandagens anger. (Verdens Gang, 3.5.80.)

At de fleste ”pøblene” viste seg å være ”vanlig folk” som etterpå angret på hva de hadde vært med på, kunne bidra til å trivialisere opptøyene. Imidlertid bidro denne ”undersøkelsen” også til å reise tvil om opptøyene kunne forklares ut fra problemer ungdommen hadde i Oslo. På den måten kunne dette underbygge en definisjon av opptøyene som *ordensproblemer*. Påvisningen av at deltagerne i stor grad var ”vanlige mennesker” underminerer således både resignasjonen (”slik er disse ungdommene”) og forsøkene på å definere opptøyene som uttrykk for ungdomsproblemer. Til tross for dette gikk nå utviklingen i retning av å betrakte opptøyene i sammenheng med ungdomsproblemer, og å forsøke å finne frem til forklaringer av hva som hadde skjedd natt til 1. mai.

Etter opptøyene i Oslo i 1980 ble det i bystyret stilt spørsmål om hva Oslo kommune kunne gjøre for å hindre gjentakelse av opptøyene. I kjølvannet av dette ble det nedsatt en arbeidsgruppe¹ som skulle foreslå tiltak for å motvirke en gjentakelse av opptøyene. Arbeidsgruppen la spesielt vekt på den betydning den stor ansamlingen av folk i sentrum hadde for den karakteren urolighetene fikk. Denne vektleggingen er forøvrig i tråd med den dominerende fortolkningen av opptøyene i 1980,

¹ Arbeidsgruppen ble oppnevnt av Sosialutvalget i Oslo Kommune den 15.11.80, og motiltakene ble lagt frem på vårparten i 1981.

der nettopp betydningen av de mange "skuelystne" var tillagt stor vekt. Ut fra denne forståelsen måtte tiltakene være innsiktet på å holde folk vekk fra bykjernen den aktuelle kvelden og natten.

Dette viser at opptøyene i 1980 ikke først og fremst ble definert som et ungdomsproblem av de kommunale myndighetene, men som et "*publikumsproblem*". Med andre ord var problemet folk som dro til sentrum for å se om noe skjedde. En slik definisjon av opptøyene impliserte i første rekke *forebyggende tiltak* (proaktive tiltak). Når det gjaldt opptøyene som hadde vært, ble det reagert strengt overfor dem som hadde deltatt. Bøtene var betydelig større, og for første gang ble noen tiltalt for vold mot offentlig tjenestemann (str.l. § 127).¹ I den første rettsaken som kom opp, fremholdt aktor at alvoret i situasjonen tilsa strenge reaksjoner. Dette var også viktig med hensyn til de allmennpreventive virkninger en streng straff hadde (Arbeiderbladet, 1.9.80). Dommen som den 19-årige deltageren, lød på 36 dager ubetinget fengsel. Tiltaksstrategien i 1980 var således å satse på *forebyggende (proaktive) tiltak* rettet mot "potensielle tilskuere" og *reaktive tiltak* rettet mot deltagerne (og "potensielle deltager"). På denne måten var tiltaksstrategien en kombinasjon av en hard linje (overfor deltagerne) og en mild linje (overfor tilskuerne).

Hovedtrekkene ved opptøyene i Oslo og Trondheim i 1980 er sammenfattet i figur 2.3. Den viktigste forskjellen mellom Oslo og Trondheim var dette året at det rett og slett ikke kom til noe sammenstøt i Trondheim, og at hendelsene ikke ble definert som opptøyer. Både før og etter opptøyene var det en sterk trivialisierende tendens i massemedias dekning av hendelsene i Trondheim. Før opptøyene kom tendensen til uttrykk ved at det *ikke* ble skrevet om mulighetene for opptøyer, og etterpå ved at hovedvekten i reportasjene lå på at opptøyene uteble. I Oslo derimot var det både en nokså dramatiserende forhåndsomtale og en dramatiserende dekning av opptøyene. Som tidligere år, skjedde det også en opptrapping av episodene.

I tiden før 1. mai i 1981 ble det ikke skrevet om mulighetene for nye opptøyer i Oslo. Dette var i tråd med ett av de forebyggende tiltakene den nevnte arbeidsgruppen hadde foreslått. Ordføreren hadde også fulgt

¹ I 1980 ble 26 % av de anholdte (21 stykker) siktet for vold mot offentlig tjenestemann, mens relativt færre enn tidligere ble dimittert. Det var således en skjerping av reaksjonene overfor dem som hadde deltatt.

opp dette forslaget ved å sende et brev til avisene med oppfordring om ikke å lage forhåndsreportasjer som kunne skape forventninger om opptøyer. Det ble imidlertid skrevet om tiltakene som skulle iverksettes

ASPEKT VED OPPTØYENE	OSLO	TRONDHEIM
Forhåndsomtale	en kombinasjon av forsøk på å forklare fjorårets opptøyer og relativt dramatiserende reportasjer om mulige opptøyer	ingen
Hendelsesforløp	opptrapping av episodene	nedtrapping av episodene
Mediadekning	dramatiserende	trivialiserende
Definisjon	definert som et ordensproblem, samtidig som de også ble definert som et "publikumsproblem"	i hovedsak definert som ordensproblemer — lagt vekt på at det ikke var opptøyer, men "vanlige" arrestasjoner pga. fyll
Forklaring	den store ansamlingen av folk i sentrum ble tillagt stor betydning	ingen spesiell
Tiltak	bøter og ubetinget fengsel for deltagerne, forslag om tiltak for å hindre tilstrømmingen av folk til sentrum	bøter for anholdte
Forventninger om nye opptøyer	ikke uttrykt, men ligger implisitt i de forebyggende tiltakene	ingen

Figur 2.3 Hovedtrekk ved opptøyene i Oslo og Trondheim henholdsvis natt til 1. mai og natt til 17. mai 1980.

for å hindre at det ble opptøyer. Tiltak som ble iverksatt var rockekonsert i fjernsynet om natten til 1. mai, tidlig lukning av restaurantene og et "fredelig" filmtilbud på kinoene samtidig som de mest attraktive filmene ble satt opp på bydelskinoene. Disse tiltakene hadde som siktemål å holde folk borte fra sentrum, en strategi som hadde vært vellykket i Trondheim året før.

Utover ettermiddagen den 30. april 1981 strømmet folk til sentrum som tidligere år. Til slutt var det samlet rundt 3000 mennesker — like mange som i 1980. Slik sett var tiltakene lite vellykkede. Rocke-programmet i fjernsynet ble også kritisert av ungdommen. I en løpeseddel ble det hevdet av tilbudene for ungdom natt til 1. mai bare var skuebrød — resten av året var preget av kommunens "ungdomsfiendtlige" politikk.

Tilstrømningen av folk til sentrum tyder på at forventningene om at det kom til å bli opptøyer nå var innarbeidet i den grad at massemedia ikke var nødvendig for å aktivisere forventningene. Oppfordringen til avisene om ikke å skrive om mulighetene for opptøyer, kom derfor sannsynligvis for sent til å ha noen særlig virkning. Forventningene var allerede blitt institusjonalisert — opptøyene var blitt en slags tradisjon de fleste var seg bevisst selv uten å bli minnet på det av massemedia. Kalenderen var tydeligvis blitt tilstrekkelig for å spå om opptøyer.

Politiet valgte dette året en annen strategi enn i 1980. Som i Trondheim året før, brukte politiet patruljer fra tidlig på ettermiddagen den 30. april. Hensikten med denne strategien var å oppdage og anholde "potensielle bråkmakere". Derfor ble det slått ned på drikking på offentlig sted, og alle som gjorde seg skyldig i det, ble anholdt én for én. På denne måten var 100 personer arrestert før det skjedde "noe mer". Politistyrken var økt kraftig i forhold til fjoråret og talte 800 politifolk. Dette høye antallet reflekterer både satsingen på patruljering og — kanskje i enda større grad — politiets forventninger om hva som kunne skje.

Situasjonen i sentrum tilspisset seg gradvis utover kvelden. I likhet med natt til 1. mai i 1980, samlet det seg nokså mange mennesker i området rundt Nationaltheatret. Stemningen blant disse ble etter hvert ganske spent, og noen av dem kastet stein og flasker mot politiet. Da en "hjemmelaget" tåregassgranat, som en i mengden hadde, ble avfyrt, satte politiet strakt i gang med å rydde området for folk. Denne gangen jaget politiet folk nedover mot havneområdet, og unngikk dermed tilsvarende

ødeleggelse langs Karl Johans gate som i 1980. Politiaksjonen førte til sammenstøt mellom politiet og menneskemengden, men de materielle skadene ble likevel relativt små.

Det ble i alt arrestert 237 personer i Oslo i 1981 — et større antall enn noen gang tidligere. Antallet må imidlertid heller tolkes som uttrykk for at politiet hadde endret strategi (forhåndsarrestasjoner) og økt mannskapsstyrken (og dermed "arrestasjonskapasiteten"), enn som tegn på at opptøyene var mer omfattende enn før.

Selv om opptøyene var relativt begrenset i Oslo i 1981, var de ganske forskjellig fra det som skjedde i Trondheim natt til 17. mai. Det viser f.eks. uttalelsen politiet kom med etter natt til 17. mai. I følge Arbeider-avisa karakteriserte politiadjutanten natten som "normal" (Arbeider-avisa, 18.5.81). Ut fra hva som skjedde i Trondheim den natten, kunne hendelsene lett fremstilles som opptøyer. Data som kunne bli brukt til å begrunne en slik betegnelse var:

- * 42 personer arrestert
- * derav 20 stykker med forelegg på rundt 500 kroner
- * 2 bensinbomber ble kastet i sentrum
- * 1 person ble skadet
- * 2 vindusruter ble knust

Det som gjør dette til data over en "normal" kveld, er at det heller ikke dette året kom til sammenstøt mellom politiet og de som var i sentrum. Politiet brukte samme strategi som året før, og tok hånd om "potensielle bråkmakere" én for én. Til forskjell fra i Oslo skjedde det ingen opptrapping av episodene.

I lokalpressen i Trondheim ble hendelsene i enda større grad enn i 1980 "definert bort". Et slående eksempel på en slik "bort-definering" av hendelsene er Adresseavisens reportasje, der følgende sto:

Til tross for at ikke mindre enn 42 personer ble innbrakt til politikammeret i Trondheim i løpet av natten til 17. mai, kan man trygt slå fast at det ikke var bråk i sentrum denne natten. (Adresseavisen, 18.5.81.)

Siden det var en såpass klar forståelse av at ingen ting skjedde natt til 17. mai, var det heller ikke påkrevet med spesielle tiltak. Dette kommer

også til uttrykk i at massemedia ikke fulgte opp hendelsene med spesielle reportasjer. Trivialiseringen skjedde isteden ved at hendelsene ble nedtonet og ”definert bort”.

I Oslo ble opptøyene i 1981 i satt i sammenheng med situasjonen til ”utsatte ungdomsgrupper” og generelt med ungdommens situasjon i dagens samfunn. Det var daværende statsråd Sissel Rønbeck som ga støtet til en slik problematisering av opptøyene. Ikke bare fant hun årsakene til opptøyene i den situasjonen ”ressurssvak ungdom” var i, hun hevdet også at opptøyene var de ”ressurssvakes *opprør*”. Betegnelsen ’opprør’ brukte hun for å få frem at opptøyene var en *protest*. Protesten måtte imidlertid ikke oppfattes som en revolt mot samfunnet, men snarere som et krav om å komme inn i det. Derfor ville ”de utstøttes opprør” være en dekkende betegnelse på opptøyene (Aftenposten, 8.8.81) Dette var første gang siden opptøyene tok til i 1978, at definisjonen av opptøyene som ordensproblemer, for alvor ble utfordret. Også tidligere hadde det vært tilløp til å definere opptøyene som uttrykk for ungdomsproblemer, men definisjonen hadde aldri fått noe særlig gjennomslag. Nå var situasjonen en annen i og med at en av regjeringens medlemmer hadde definert opptøyene på denne måten.

Statsrådets fortolkningen truet politiets definisjon av opptøyene. At opptøyene var en *sosial protest*, gjorde det nødvendigvis vanskelig å behandle dem som et ordensproblem. Hvis definisjonen ble den dominerende, ville politiet tape legitimiteten. Utsillet til Sissel Rønbeck ble fulgt av en debatt om hvilken fortolkning av opptøyene som var den korrekte. Debatten var imidlertid like mye en kamp om å definere hendelsene og forsvare sin profesjonsforståelse. Spesielt gjaldt dette for politiet, som nå så å si hadde blitt utfordret.

Sissel Rønbecks fortolkning fikk motbør på to punkter. For det *første* ble det avvist at deltagerne i opptøyene var arbeiderungdom (jfr. Verdens Gang, 20.5.81; 25.5.81; 3.6.81), og for det *andre* at opptøyene var en protest. Den første innvendingen må her ses som et forsøk på å rive grunnlaget vekk under protestdefinisjonen av opptøyene, slik sett er det en logisk sammenheng mellom avvisningen av de to punktene i fortolkningen. Om deltagerne av arbeiderungdom eller ikke, var også tilsynelatende lett å avgjøre. Innvendingene mot Rønbecks fortolkning ble likevel stort sett bare påstander om hva opptøyene ”egentlig” var.

I Politibladet ble det på lederplass tatt til motmæle mot Rønbeck. Hun fikk her en advarsel mot å "forstå ungdommen ihjel", for som det het:

Etter hennes utsagn og framturen tror jeg ingen kan gjøre seg særlige forhåpninger om at det ikke blir bråk av pøbel også 30. april 1982. (Politibladet, nr. 6 — juni 1981.)

Videre fremholdt redaktøren at det i 1981 var politiets fortjeneste at opptøyene ikke fikk et større omfang. Som et argument mot at opptøyene var en protest som måtte forstås, påberopte han seg en "praktisk talt" samlet presse som hadde fordømt opptøyene og, etter hans mening, ganske korrekt betegnet deltagerne som pøbler. Dette synet ble støttet av politiadjudanten i Trondheim som på et politisk møte understreket av opptøyer var vold og pøbelopptreden som langt på vei kunne løses politi-teknisk. Han henviste spesielt til Trondheim, der han mente slike løsninger hadde vært effektive (Adresseavisen, 2.6.81). Formannen i Stortingets Justiskomite, Jan P. Syse, gikk også ut og fastslo at opptøyene var "rene pøbel-streker". I tillegg mente han at påstanden om at deltagerne var 'arbeiderungdom' var en utilbørlig stempeling av store ungdomsgrupper (Moss Avis, 19.5.81).

Til tross for all denne motstanden mot å sette opptøyene i sammenheng med ungdomsproblemer, vant Rønbecks fortolkning frem. Kanskje hadde det å gjøre med at mange delte oppfatningen til avisen Glåmdalen som på lederplass kommenterte debatten slik:

Merkelig er det imidlertid at Syse og andre har så meget imot å drøfte de underliggende årsaker til opptøyene, for om mulig å finne fram til tiltak som reduserer omfanget av både pøbelstreker og alvorligere lovbrudd. (Glåmdalen, 21.5.81.)

I alle fall ble opptøyene fulgt opp av massemedia med reportasjer om arbeidsløshet blant ungdom, om ungdommens fremtidsutsikter og om opptøyer blant ungdom i andre land. Til tross for forsøk på å oppretthold definisjonen av opptøyer som et ordensproblem, og å feste oppmerksomheten først og fremst ved det ordensmessige aspektet, ble opptøyene satt inn i en annen sammenheng enn tidligere. Det hadde skjedd en forskyvning fra en *primært moralsk stillingtagen* til *primært forståelse* av hendelsene.

Den ”nye” fortolkningen av opptøyene kom også til uttrykk når det gjaldt hvilke tiltak som opptøyene ble møtt med. Statsråd Rønbeck tok initiativ til det som ble ”Aksjonsplan for barn og unge” — den såkalte ”Rønbeck-planen”. I denne planen ble det foreslått en tilleggsbevilgning på 40 millioner kroner som skulle brukes til å bedre barn og ungdoms situasjon. I planen ble det lagt vekt på arbeid, bolig og fritidsmuligheter for barn og ungdom, samt oppsøkende virksomhet, forskning, opplæring og informasjon om levekårene til utsatte ungdomsgrupper.¹

Dette viser at 1981 ble et vendepunkt for tolkningen av opptøyene blant ungdom. Det ble etablert en definisjon av opptøyer som uttrykk for ungdomsproblemer, og det ble utviklet en tiltaksstrategi som var i pakt med en slik definisjon. Her må det påpekes at dette skjedde i Oslo, og at det var opptøyene i Oslo som først og fremst ble tolket på denne måten. I Trondheim ble, som nevnt, hendelsene natt til 17. mai ”definert bort”, noe som gjorde eventuelle tiltak overflødige. Den ”nye” fortolkningen av opptøyene i Oslo må også forstås på bakgrunn av at de forebyggende tiltakene som ble iverksatt før natt til 1. mai, ikke var like vellykkede som tilsvarende tiltak tilsynelatende var i Trondheim. I Oslo samlet det seg en stor menneskemengde i sentrum, og det kom til sammenstøt mellom politiet og menneskemengden. Hvis dette skulle brukes som kriterier for hvor vellykkede tiltakene var, var det små resultater å vise til. Et argument som kunne brukes, var at sammenstøtet med politiet ikke var like kraftig som tidligere år. Dette var likevel lite å vise til, hvis man f.eks. sammenlignet med Trondheim. Det allmenne problemet her er imidlertid å finne kriterier for å bedømme hvorvidt tiltakene er vellykkede eller ikke. Hvis kriteriet er om det blir opptøyer eller ikke, må det forutsettes at det uten tiltakene ville ha blitt opptøyer. En slik forutsetning lar seg ikke begrunne med noe annet enn apellen til forventningene som knytter seg til f.eks. natt til 1. mai i Oslo.

I Trondheim ebbet både opptøyene og urolighetene ut i 1981, mens opptøyene i Oslo derimot har gjentatt seg i større eller mindre omfang frem til og med 1984. Etter opptøyene i 1981 fikk politiet mye av æren for at opptøyene ble mer begrenset enn tidligere. Til pressen uttrykte politiet etterpå et håp om at opptøyene var brakt til opphør for godt. Med andre ord var det på tilsvarende måte som i Trondheim etter opptøyene i

¹ Aksjonsplanen ble fremlagt i forbindelse med Statsbudsjettet for 1982, St.prp. nr. 1 1981 — 82. Arbeiderpartiet tapte samme høst regjeringmakten. Aksjonsplanen ble likevel i noen grad gjennomført av den nye regjeringen.

ASPEKT VED OPPTØYENE	OSLO	TRONDHEIM
Forhåndsomtale	ingen omtale av mulige opptøyer, men en del om hvilke forebyggende tiltak som skulle iverksettes	ingen omtale av mulige hendelser
Hendelsesforløp	opptrapping av episodene — men ikke samme grad som tidligere	nedtrapping av episodene
Mediadekning	dramatiserende, men reportasjene ble fulgt opp med artikler om ungdommens situasjon, opptøyer i utlandet, osv.	trivialiserende
Definisjon	definert som de ressurs-svakes og de utstøttes opprør	definert som en "normal" kveld
Forklaring	hovedsaklig forklart ut fra den problematiske situasjonen mange ungdommer er i	ingen spesiell
Tiltak	bøter for anholdte og vekt på forbedret arbeids-, bolig- og fritidstilbud for ungdom (den såkalte Rønbeck-planen)	bøter for anholdte
Forventninger om nye opptøyer	ingen — politiet håpet opptøyene var brakt til opphør med aksjonen dette året	ingen

Figur 2.4 Hovedtrekk ved opptøyene i Oslo natt til 1. mai 1981 og hendelsene i Trondheim natt til 17. mai 1981.

1979 og senere, tilløp til å fornekte mulighetene for nye opptøyer. Politimester Rolf Solem tilføyde riktignok at politiaksjonen først kunne sies å ha vært vellykket hvis det viste seg å ikke bli flere opptøyer (Dagbladet, 2.5.81).

Før natt til 1. mai i 1982 skrev avisene veldig lite om mulighetene for nye opptøyer. Bare i forbindelse med okkupasjonen av Skippergata 6 var det såvidt nevnt i avisene at ungdommen kunne komme til å bruke opptøyer som et middel til å få kravene sine gjennom (Arbeiderbladet, 2.3.82). Kvelden den 30. april var det heller ikke mange samlet i Oslo sentrum. At såpass få hadde funnet veien til bykjernen, var nok ikke først og fremst på grunn av liten forhåndsomtale i massemedia eller manglende forventninger hos folk. Været som denne kvelden var kaldt og regntungt, var nok hovedgrunnen til at bare et fåtall mennesker var til stede. Stemningen blant folk var også rolig.

Selv om alt lå til rette for en fredelig natt, tok politiet sine forholdsregler. I alt 850 politifolk var satt i beredskap. Strategien var som i 1981, å satse på "forhåndsarrestasjoner". Til sammen 25 personer ble innbrakt på denne måten. Siden alt så rolig ut, ble 300 av politifolkene dimittert ved 23-tiden.

Ved Nationaltheatret var det også i 1982 samlet en del folk. Mellom 200 og 300 stykker hadde stimlet sammen der. Etter hvert ble stemningen blant disse nokså amper. I noen grad begynte situasjonen å minne om en konfrontasjonsfase. Enkelte i mengden ropte skjellsord til politiet, og det var også noen som kastet flasker og stein. Da det i tillegg ble heist en transparent med påskriften "OPPHEV UNNTAKSTILSTANDEN", slo politiet til. Aksjonen mot transparenten førte også til at de som sto omkring den ble involvert. Utstyrt med hester, hjelmer og køller begynte politiet å rydde sentrum for folk. I dette sammenstøtet ble det arrestert 25 personer. Etter av hovedaksjonen var avsluttet, ble ytterligere 21 stykker arrestert. Dermed var totalt 88 personer anholdt.

Til tross for at forholdene i 1982 var nokså forskjellig fra tidligere år i Oslo, skjedde det likevel en opptrapping av episodene som inntraff. Teksten på transparenten som tydeligvis ble det utløsende signal for politiet, henspilte på den kritikken som ungdommen hadde kommet med før natt til 1. mai. En gruppe som kalte seg Ung-Mob,¹ hadde på

¹ Ung-Mob (oppriinnelig Ungdomsgruppa mot bøteterro) ble dannet i juni 1981 med formålet å arbeide mot politiets bøteterro mot ungdom, spesielt i forbindelse med natt til 1. mai.

forhånd rettet kritikk mot nattrocken i fjernsynet og mot det som ble kalt "unntakstilstanden i sentrum". Det var dette siste transparenten var en protest mot. Ung-Mob hadde således igjen aktivisert motstanden blant ungdommene mot politiets behandling av dem. Knut Houge mener at dette var blitt mulig i kjølvannet av Sissel Rønbecks utspill i 1981:

Rønbeck fikk mye presseomtale, og hun gjorde det mulig å stille seg kritisk til politiets opptreden. Tidligere om årene ble en nærmest kriminalisert hvis en ikke støttet fullt opp om politiets linje. (K. Houge, 1982: 15.)

Dette betydde at ungdommens definisjon av opptøyene fra og med 1981 ble brakt inn i debatten igjen. Det skjedde ikke ved at Rønbecks fortolkning ble akseptert, men ved at den "banet vei" for ungdommens egen definisjon og forståelse av situasjonen.

Kommentarene i avisene til mainattens hendelser i 1982, var noe forskjellig fra tidligere. "POLITIET UTLØSTE DRAMATIKKEN", fastslo Arbeiderbladet, mens Verdens Gang konstaterte: "ROLIG 1. MAI — TROSS ALT" (Arbeiderbladet, 3.5.82; Verdens Gang, 3.5.82). Ingen av avisene i Oslo brukte denne gangen betegnelsen 'opptøyer' om det som hadde hendt — selv om hendelsesforløpet hadde elementer i seg som tidligere hadde kvalifisert til betegnelsen. Det var en ansamling av folk, riktignok betydelig mindre enn årene før, en forutgående episode og et sammenstøt mellom politi og ungdom. Slik sett kunne hendelsene ha blitt betegnet som 'opptøyer'. At de ikke ble det, må ses på bakgrunn av hvordan politiaksjonen ble vurdert dette året. Politiet, som tidligere stort sett hadde blitt rost for måten opptøyene var håndtert på, måtte denne gangen tåle kritikk. Alle Oslo-avisene satte spørsmålsteget ved aksjonsformen som ble valgt. Arbeiderbladet utpekte til og med politiet som hovedansvarlig for urolighetene (jfr. den siterte overskriften). Siden opptøyene så å si alltid hadde blitt oppfattet som ungdommens verk (ungdomsopptøyer), skapte hendelsesforløpet i 1982 forvirring. Ingen ting skjedde i henhold til den etablerte forståelsen av opptøyene. Dette er sannsynligvis grunnen til at fortolkningene som massemedia formidlet i 1982, var mer sprikende enn tidligere.

Det som skjedde etter opptøyene i Oslo i 1982, var på en måte det *omvendte* av hva som skjedde i 1979. Den gangen ble ungdommen oppfattet som ansvarlig for opptøyene og ble sterkt fordømt. I 1982 ble

politiet av de fleste oppfattet som ansvarlig eller i det minste medansvarlig for opptøyene. Politiet ble riktignok ikke fordømt like sterkt som ungdommen ble det i 1979, men det skyldes selvfølgelig at politiet og ungdommen har helt forskjellig posisjon i samfunnet. Uansett bidro kritikken mot politiet til at ungdommens betydning for opptøyene ble nedtonet. Det synes å være slik at oppfatningen av hvem ”den skyldige” var, fikk avgjørende innflytelse på hvordan *hele* hendelsesforløpet ble tolket. Som påpekt, skjedde tilsvarende i 1979 da opptøyene som helhet ble tolket i lys av forargelsen over ungdommens handlinger.

Kritikken som ble rettet mot politiet, imøtekom også i noen grad ungdommens definisjon av situasjonen. På kommentarplass i Arbeiderbladet f.eks., ble det satt spørsmålsteget ved at politiet lager en slags unntakstilstand i sentrum natt til 1. mai, og det ble hevdet at dette i mange tilfeller ville virke uheldig (Arbeiderbladet, 3.5.82). Politiet på sin side tok til gjennmæle mot kritikken. Når det gjaldt selve aksjonen mot folkemengden, ble det argumentert med at få mennesker betyr en overvekt av bråkmakere. F.eks. uttalte lederen for politiaksjonen til Aftenposten:

Det var bare potensielle bråkmakere som samlet seg i et krampaktig forsøk på konfrontasjon med politiet,
(Aftenposten, 3.5.82.)

Formannen i Oslo Politiforening, som fulgte hendelsene som observatør, var enig i denne vurderingen av situasjonen. I følge Verdens Gang var han glad for at ”tilløpene til opptøyer ble kvalt denne gangen”. At episodene ble oppfattet som *tilløp* til opptøyer, synes å ha sammenheng med hva han *forventet* skulle skje:

. . . , jeg er overbevist om at mengden som da samlet seg, ikke hadde til hensikt å trekke seg. Her kunne det lett utviklet seg ille om ikke politiet hadde slått til.» (Verdens Gang, 3.5.82.)

Disse to sitatene viser hvordan både politiet forsøkte å *legitimere* aksjonen og hvilke *forestillinger* og *forventninger* politiet hadde.

Påstanden om at ”konsentrasjonen” av bråkmakere øker desto færre som samles i sentrum, synes å være noe betinget av situasjonen. Siden det var såpass få folk samlet i sentrum i 1982, kunne denne påstanden legitimere og begrunne aksjonsformen som politiet valgte. I forhold til tidligere

fortolkninger var denne påstanden noe nytt. Som vi har vært inne på, ble det er hvert, også i Oslo, etablert en forståelse av den *store ansamlingen av folk var hovedproblemet*. Ut fra denne forståelsen ble det også iverksatt tiltak for å begrense tilstrømmingen av folk. Det politiet sa i 1982, var imidlertid at det ikke var nok å hindre at folk kom til byen hvis bråkmakerne fremdeles var der. Et problem her, må være å bestemme hvem "bråkmakerne" er før noe særlig har skjedd. I Oslo i 1982 var det en mengde på 2 — 300 personer som var samlet, og det skjedde lite før transparenten ble heist. I en slik situasjon kan det synes vanskelig å påstå at det "bare var potensielle bråkmakere". Det måtte også være oppsiktsvekkende at "kjernen av bråkmakere" i 1982 var ti ganger større enn i 1979, da den "aktive gruppen" ble anslått til 20 — 30 ungdommer. Å identifisere "bråkmakerne" på forhånd (dvs. før "bråket"), kan være problematisk. I den grad politiet gjør det, kan konsekvensene i verste fall bety en opptrapping av situasjonen.

Som vist, ble politiaksjonen også begrunnet med at situasjonen ellers ville blitt mye verre enn den ble natt til 1. mai i 1982. Politiets forventninger om hva som kom til å skje, ble dermed begrunnelsen for aksjonsformen som ble brukt. Det var med andre ord episodene som *ikke* inntraff og hendelsene det *ikke* ble noe av, som gjorde politiaksjonen nødvendig. Problemet med denne typen begrunnelser er at ingen kan vite hva som hadde skjedd uten politiaksjonen og den aksjonsformen som ble valgt. Kontrafaktiske argumenter av denne typen, vil bare ha overbevisningskraft hvis forventningene det appelleres til, er sterke hos folk flest. I Oslo i 1982 syntes ikke slike forventninger å være sterke nok til å gi politiaksjonen legitimitet.

Spørsmålet om politiets legitimitet ble også aktualisert året etter, i 1983, da politiet aksjonerte mot ungdomshuset Café Blitz i Oslo. I avisene var det på forhånd skrevet lite om mulighetene for "nye" opptøyer natt til 1. mai. Det var såvidt nevnt, ut fra en løpeseddel som var i omløp, at *bestemte* ungdomsgrupper hadde planlagt å aksjonere. Verdens Gang skrev om at en gruppe som kalte seg GRU — Grenseløs Ungdom, planla omfattende aksjoner, eller "krig" som avisen kalte det (Verdens Gang, 21.4.83). De institusjonaliserte forventningene ble dermed gitt et mer konkret innhold enn de ellers ville hatt.

Den 30. april var det imidlertid rolig i Oslo sentrum. En del mennesker var i byen, men ikke flere enn på en vanlig kveld. I likhet med de tre siste

årene, begynte politiet å arrestere folk som drakk. Til sammen ble 50 personer innbrakt på denne måten. Utover kvelden samlet det seg nokså mange ved Nationaltheatret. Til forskjell fra tidligere år skjedde det ingen ting. Politiet holdt seg borte fra sentrum, situasjonen ble istedet overvåket fra patruljebiler som kjørte rundt sentrumsområdet. Selv om det ikke skjedde noe, ble folk stående å vente — sannsynligvis for å se om noe som lignet tidligere år, kom til å hende. Dette indikerer at i alle fall noen hadde sterke forventninger.

Selv om 1983 utmerket seg ved at ingen ting skjedde i sentrum, kom det likevel til sammenstøt mellom politi og ungdom. Ung-Mob arrangerte dette året en rocke-konsert som alternativ til fjernsynets natt-rock. Etter hvert fikk politiet meldinger om bål på fortauet foran Café Blitz der rocke-konserten ble arrangert. Ytterligere meldinger om høy musikk og oppskyting av raketter fikk politiet til å rykke ut. Politiet holdt seg en stund i bakgrunnen. Til slutt fikk de som hadde samlet seg foran Café Blitz, ordre om å fjerne seg. Deretter rykket politiet inn i bygningen og anholdt en rekke personer. I alt ble 75 personer arrestert i denne aksjonen. Politiet benyttet også tåregass.

I avisene etterpå ble politiaksjonen kritisert fra flere hold. Klassekampen karakteriserte det hele som en "vanvittig politiaksjon" (Klassekampen, 3.5.83). Andre aviser var mer forbeholdne i kritikken og markerte den kritiske holdningen først og fremst ved å slippe ungdommen til med sin versjon av hva som hadde hendt (Arbeiderbladet, 2.5.83; Verdens Gang, 2.5.83). Politiet forsvarte seg på samme måte som året før. Aksjonen mot ungdomshuset gjorde at det ikke ble opptøyer i sentrum, fremholdt politiets talsmann overfor avisene (Arbeiderbladet, 2.5.83; Dagbladet, 2.5.83). Også forhåndsarrestasjonene ble hevdet å ha denne effekten. Som det fremgår av dette, er det hvorvidt det ble opptøyer eller ikke, som avgjør om politiaksjonen var vellykket. Politiet fremstilte det imidlertid noe annerledes: Politiaksjonen var vellykket, derfor ble det ikke opptøyer. Å etablere en slik årsakssammenheng, leder opp i problemer forbundet med å avgjøre hva som ville skjedd hvis ingen ting ble gjort. Et kritisk argument som avisene brakte i 1983, var at situasjonen i området ved Nationaltheatret ikke var vesentlig forskjellig fra den som oppsto i 1982. Likevel skjedde det ikke noe i 1983. Det kunne muligens ha sammenheng med at politiet holdt seg borte. Politiinspektøren som var leder for politiberedskapen avviste dette ved å hevde at menneskemeng-

den manglet den ”harde kjerne av bråkmakere” denne gangen (Verdens Gang, 2.5.83). Derfor ble det ikke bråk.

Begrunnelsen som politiet ga i 1983 for den måten situasjonen ble håndtert på, kan oppsummeres slik: Det ble ikke opptøyer fordi ”potensielle bråkmakere” ble arrestert på forhånd, den ”harde kjernen av bråkmakere” ble tatt på Café Blitz og de 300 personene i sentrum var *bare* tilskuere. Hele dette resonnementet hviler på et *antatt* hendelsesforløp og en *antatt* årsakssammenheng. Resonnementet må imidlertid heller ses på som politiets måte å *forsvare seg* på, enn som et forsøk på å forklare hvorfor det ikke ble opptøyer. Behovet for å forsvare seg må ses på bakgrunn av den økende skepsis som var å spore når det gjaldt politiets håndtering av situasjoner som i Oslo i 1983. Da det ennå var bred enighet om at politiet opptrådte korrekt, var det ikke nødvendig for politiet å legitimere aksjonsformen som ble valgt. Etter opptøyene i Oslo i 1981, ble politiet møtt med økende skepsis, og etter opptøyene i 1982 ble politiet åpent kritisert i avisene. Dette tydet på at politiets legitimitet var svekket når det angikk håndteringen av opptøyene, og at politiets definisjon av opptøyene som ordensproblem var i ferd med å miste tillit. I en slik situasjon ble det for politiet påkrevet å gå offentlig ut og forsvare seg. Dette kom f.eks. til uttrykk ved at politiet etter hendelsene i Oslo i 1983, sendte ut en pressemelding som ble trykket i flere aviser (se Aftenposten, 5.5.83; Arbeiderbladet, 5.5.83).

Allerede etter opptøyene i 1982 ble det antydning at det kanskje var siste gang Oslo opplevde hendelser av en slik art. I 1983 ble denne spådommen forsterket. Politiet uttalte f.eks. at det så ut til at opptøyene var over for godt (Arbeiderbladet, 2.5.83; Verdens Gang, 2.5.83). Aftenposten kunngjorde også at: ”Tradisjonen med opptøyer natt til 1. mai synes å være brutt” (Aftenposten, 2.5.83). Tendensen til å ”definere bort” opptøyene og mulighetene for dem, hadde således blitt enda tydeligere enn i 1982. Denne måten å nedtone hendelsene på bidrar nok også til at oppmerksomheten ikke lenger blir rettet mot grunnlaget for opptøyene. Dette var nok tilfellet i noen grad fra og med 1982, noe som kunne ha sammenheng med at mulighetene for nye opptøyer ble vurdert som små (ut fra hvordan situasjonen i Oslo sentrum var i 1982 og 1983). Derfor ble det heller ikke i samme grad som tidligere påkrevet å finne forklaringer og å utvikle tiltak for å forebygge eventuelle nye opptøyer.

I massemedia var dekningen av hendelsene tilsvarende trivialiserende. Overskriftene i Verdens Gang i 1982 og 1983 var f.eks. henholdsvis "ROLIG 1. MAI — TROSS ALT" og "DEN ROLIGE URO-NATTEN" (Verdens Gang, 3.5.82; 2.5.83). Poengteringen av at nettene forløp rolig, var et typisk trekk ved reportasjene. Trivialiseringen reflekterer sannsynligvis både at omfanget av episodene hadde blitt sterkt redusert, og at det ikke lenger hadde samme nyhetsverdi som de første årene.

I tråd med tendensene til trivialisering, ble det ikke skrevet noe om mulighetene for opptøyer natt til 1. mai 1984 på forhånd. Det viste seg imidlertid at tradisjonen med opptøyer ikke var brutt. Noe flere mennesker enn i 1983 hadde samlet seg i sentrum — ca. 600. Denne gangen tok det lang tid før det inntraff noen episode.

Like før midnatt kjørte en uniformert politibil opp foran Stortinget, hvor det var samlet relativt mange folk. Noen ungdommer hoppet opp på bilen, og begynte å danse rundt på den. Politiet foretok seg ikke noe annet enn å lose bilen ut etter en stund. Da bilen var forsvunnet, kastet en eller annen en røykbombe. Nå begynte situasjonen å tilspisse seg. Og da det også ble knust noen vindusruter, rykket politiet inn i sentrum. Ordren om at alle måtte fjerne seg, ble gitt umiddelbart. Etter dette satte politiet i gang med å drive folk vekk fra området rundt Stortinget. Denne aksjonen ble iverksatt 2-3 timer etter den første episoden.

Aksjonen forløp uten at det kom til sammenstøt av særlig omfang — noe som bidro til at de materielle skadene ble relativt små. Antagelig hadde omfanget og karakteren av sammenstøtet, sammenheng med at aksjonen ble iverksatt på et tidspunkt da mange av dem som var i sentrum, var på vei hjem. Situasjonen i 1984 utviklet seg aldri lenger enn til konfrontasjonsfasen. "Ryddeaksjonen" artet seg som en kappestrid der politiet drev folk fra skanse til skanse. Etter hvert som folk ble drevet vekk, ble sentrum avstengt slik at ingen kunne vende tilbake. Da de mest "utholdende" var drevet til utkantene av sentrum, løste det hele seg opp. I forhold til årene før var det få anholdte — i alt tok politiet hånd om 25 personer.

Avisenes dekning av hendelsene var stort sett bare referat av hva som skjedde. Ungdommene var i enkelte aviser omtalt som "pøbler", men forargelsen og fordømmelsen var likevel nokså mild. Det var heller ikke

samsvar mellom reportasjene når det gjaldt spørsmålet om hvordan det hele begynte. I Dagbladet het det at ”tabbe ga startskuddet til opptøyene” (Dagbladet, 2.5.84). Aftenposten mente istedet at ruteknusingen satte igang politiaksjonen, og dermed opptøyene (Aftenposten, 2.5.84). Tabben som utløste opptøyene, var etter Dagbladets syn at episoden med politibilen foran Stortinget berodde på en kommunikasjonssvikt mellom sivile spanere og politiets operasjonsledelse. Arbeiderbladet oppfattet også denne episoden som ”den lille dråpen som skulle til” (Arbeiderbladet, 2.5.84). I Vårt Land var det et annet aspekt ved hendelsene som ble trukket frem. Der het det at ”et skuelystent publikum på 500” skapte problemer (Vårt Land, 2.5.84). Disse eksemplene viser et typisk trekk ved reportasjene i 1984. Til forskjell fra tidligere år var det *ikke én dominerende fortolkning* av hva som skjedde. At det forekommer ulike fortolkninger, kan virke trivialisierende i og med at det ikke skapes noe entydig inntrykk av hendelsene. Et annet trivialisierende trekk ved reportasjene, var at de stort sett var holdt i en *referatstil*.¹

I 1984 fikk politiet stort sett en ”forsiktig positiv” omtale i avisene for håndteringen av situasjonen. At den var positiv, skyldtes nok at det ikke kom til sammenstøt av noe særlig omfang. Vårt Land skilte seg imidlertid ut ved å hevde at politiet ”vant en strategisk seier”. I tillegg fastslo avisen at natt til 1. mai i 1984 var den roligste på syv år (Vårt Land, 2.5.84). Proklamasjoner av denne typen, kan ses som et forsøk på ”å definere bort” hendelsene og mulighetene for nye opptøyer. Som forsikringer til folk, virker de til å nedtone det som hadde hendt (dvs. det var ikke begynnelsen på noe langt verre) og dermed til å dempe eventuell frykt for nye hendelser. I de andre avisene var ingen ting nevnt om dette, noe som må antas å ha tilsvarende virkning som Vårt Lands forsikringer. Dette tyder på at det i Oslo, som tidligere i Trondheim, hadde skjedd en endring i fortolkningene av opptøyene, slik at hendelsene ble ”tatt for hva de var” uten å bli satt i noen videre sammenheng.

I tilbakeblikk på opptøyene i Oslo 1978 — 84, fremstår 1981 som *vendepunktet*. Da fikk definisjonen av opptøyene som uttrykk for ungdomsproblemer et gjennombrudd. Denne omfortolkningen av opptøyene betydde ikke bare at opptøyene ble forklart på en annen måte enn tidligere — det betydde også en *avtematisering* av opptøyene. Dette har en sammenheng med at opptøyene ble tolket som *ett uttrykk* for

¹ Ut fra hva vi hevdet i kapittel I, vil et referat alltid være en fortolkning. Poenget her er imidlertid at *referatet som teknikk* oftest vil virke trivialisierende.

ASPEKTER VED OPPTØYENE	OSLO 1982	OSLO 1983	OSLO 1984
Forhåndsomtale	ingen	lite, men en løpeseddel undertegnet GRU – Grenseløs Ungdom, som varslet om omfattende aksjoner, ble referert	ingen
Hendelsesforløp	opptrapping av episodene	opptrapping av episodene — aksjonen var denne gangen rettet mot Café Blitz, ingen ting skjedde i sentrum	opptrapping av episodene, men ikke noe sammenstøt slik det hadde vært tidligere år
Mediadekning	i hovedsak trivialiserende	i hovedsak trivialiserende	i noen grad dramatiserende, men flere trivialiserende trekk
Definisjon	i stor grad definert som noe politiet var medskyldig i	definert som ungdomsbråk, men også en viss kritikk rettet mot politiet	i hovedsak definert som bråk, men ellers ulike oppfatninger av hva som skjedde
Forklaring	hovedsaklig forklart ut fra politiaksjonen	ingen spesiell forklaring	ingen spesiell forklaring

Tiltak	relativt høye bøter for anholdte	relativt høye bøter for anholdte	relativt høye bøter for anholdte
Forventninger om nye opptøyer	antydninger om at det ikke ble flere opptøyer	hevdet at opptøyene var over for godt	gjentatt at opptøyene var over for godt

Figur 2.5 Hovedtrekk ved hendelsene i Oslo natt til 1. mai i årene 1982 — 84.

ungdomsproblemer. I denne tolkningen lå det at opptøyer var én av mange måter ungdomsproblemer fremsto på, og at det var mange andre aspekter ved ungdomsproblemene. Fortolkningen bidro med andre ord til en forskyvning av oppmerksomheten fra opptøyene til de problemer ungdom og spesielle ungdomsgrupper hadde.

Denne forskyvningen av oppmerksomheten fikk også konsekvenser for *hvilke tiltak* som ble utviklet. Tiltakene, som var basert på fortolkningen som ble tonangivende i 1981, var innrettet på å forbedre ungdommens arbeids-, bolig- og fritidsmuligheter. Denne typen tiltak var imidlertid del av en generell ungdomspolitik og trengte ikke noen begrunnelse ut fra opptøyene. I alle fall ikke på samme måte som tiltak rettet spesielt mot forebygging av opptøyene (dvs. tiltak for å begrense tilstrømmingen av folk til sentrum, o.l.). Slik sett skjedde det i 1981 en "fri-kobling" mellom tiltakene og opptøyene. "Fri-kobling" betyr her at "Rønbeck-planen" ville være like viktig politisk, uansett om det ble flere opptøyer eller ikke, og uansett om den ble knyttet til opptøyene eller ikke.

Det vi betegner som 'avtematiseringen av opptøyene' kommer også til uttrykk i hvordan hendelsene i Oslo 1982 — 84 ble fortolket (se figur 2.5). Alle disse årene iverksatte politiet riktignok "ryddeaksjoner". Det skjedde i den forstand en opptrapping av episodene, til forskjell fra Trondheim der episodene fra og med 1980, ble nedtrappet. Opptrappingen i Oslo var imidlertid ikke så kraftig i årene 1982 — 84 som tidligere år. Mediadekningen ble også mindre dramatiserende, men ikke i samme grad som i Trondheim etter opptøyene i 1979. I alle fall falt spådommene om flere opptøyer bort også i Oslo. Fra 1982 har det til og med

forekommet at opptøyene har blitt erklært som opphørt. Til forskjell fra i Trondheim, slo ikke dette til, men tendensen til å nedtone hendelsene og avvise mulighetene for nye opptøyer er den samme.

Som nevnt, ble det i 1981 etablert en ny definisjon av opptøyene. Opptøyene ble satt inn i en sosialpolitisk sammenheng, og det vi har kalt sosialarbeidernes definisjon av opptøyene fortrenget politiets definisjon. Noe tilsvarende skjedde ikke i Trondheim, hvor opptøyene ble trivialisert og nedtrappet, uten at de i særlig grad ble satt inn i en videre sammenheng. Hendelsene i Oslo 1982 — 84 ble heller ikke tolket som opptøyene i 1981. På samme måte som i Trondheim, ble opptøyene mer forstått som en enkeltstående hendelse som i stor grad var uavhengig av noen bredere samfunnsmessig sammenheng. Denne forståelsen av opptøyene bunnet nok i at både i 1982 og i 1983 ble politiets håndtering av situasjonen oppfattet som avgjørende for at det i det hele tatt skjedde noe. Dermed ble også ungdommens betydning for opptøyene oppfattet som underordnet. Denne forståelsen som ble etablert etter opptøyene i 1982, fikk nok også betydning for tolkningen av hendelsene i 1984. Selv om tolkningen hadde visse trekk felles med tolkningene før 1982, var de i hovedsak trivialisierende. Hendelsene ble ikke forsøkt forklart, og de ble heller ikke fordømt. Dette understreket at hendelsene så å si utelukkende ses som noe enkeltstående — noe som i liten grad har forbindelser med andre forhold enn de som er situasjonsbestemte (dvs. de som har sammenheng med situasjonen i Oslo natt til 1. mai).

Omfortolkningen og den ”nye” forståelsen av opptøyene, er nok også en del av forklaringen på at det i mindre grad ble gjort forsøk på å forklare opptøyene og finne frem til egnede tiltak. I tillegg kommer at tiltaksstrategien det som nevnt ble tatt initiativ til i 1981, ikke trenger å bli knyttet til opptøyene. Denne tiltaksstrategien har også i noen grad blitt fulgt opp i tiden etter 1981 — først og fremst som svar på den store arbeidsløsheten blant ungdom. Dette, sammen med forståelsen av opptøyene, gjorde nok at hendelsene natt til 1. mai ikke i samme grad som før 1981 krevde spesielle tiltak. I Trondheim skjedde dette enda raskere, og uten at opptøyene ble ”gjennomdrøftet” slik som i Oslo. På en måte ble opptøyene gjennom trivialisierende fortolkninger og en håndtering som bidro til nedtrapping (eller ”begrenset opptrapping”), tatt av ”dagsorden” for den politiske debatten.

4. Andre steder og andre byer: "Pøbelherjingene fra Oslo smitter . . ."

I 1981 var det for første gang uroligheter blant ungdom utenfor Oslo og Trondheim, som fikk betegnelsen 'opptøyer'. Året etter, i 1982, var det flere såkalte opptøyer på forskjellige steder i landet. Også senere har det vært uroligheter blant ungdom, uten at alt dette har blitt forstått som 'opptøyer'.

Like etter opptøyene i Oslo natt til 1. mai, ble det bråk blant ungdom i Skien. Dette bråket ble raskt satt i sammenheng med det som hadde hendt i Oslo. Telemark Arbeiderblad fastslo at "(p)øbelherjingene i Oslo smitter" (Telemark Arbeiderblad, 4.5.81). En slik sykdomsmetafor som dette, har en dramatiserende effekt. Ordet 'smitte' antydte at "sykdommen" nærmest var uunngåelig. Da bråket gjentok seg helgen etterpå, konstaterte avisen Varden på lederplass at "byen har faktisk fått ordensproblemer som hittil stort sett her i landet har vært begrenset til Oslo" (Varden, 11.5.81).

Det fremgår således tydelig at bråket ble tolket ut fra en forståelse av hva som hadde skjedd i Oslo i 1981 og tidligere år. Dette betyr ikke at hendelsene *kun* ble tolket som parallelle til opptøyene i Oslo. Det var også tendenser til å gjøre hendelsene forskjellig fra det som var skjedd i Oslo. Oslo ble med andre ord også en målestokk til å vise at det ikke var så ille i Skien, tross alt. At bråket ikke ble tolket som en rent lokal hendelse, virket således både dramatiserende og trivialisierende i dette tilfellet.

Politimesteren i Skien uttalte til Varden etter det første bråket at dette ikke var noe nytt — også tidligere hadde det vært lignende episoder i byen (Varden, 4.5.81). Påstanden om at hendelsene var ganske ordinære, bidro til å motvirke dramatiseringen som lå i jevnføringen med Oslo og henvisningen til "smitteeffekten" av opptøyene der. Til forskjell fra i Oslo og Trondheim, skjedde denne nedtoningen allerede etter de første hendelsene.

Det som skjedde i Skien, manglet noen av elementene som opptøyene i Oslo og Trondheim hadde. Utgangspunktet for urolighetene i Skien var at noen ungdommer tente flere bål i sentrum. Dette, som kunne blitt en

forutgående episode, førte verken til konfrontasjon eller fysisk sammenstøt mellom ungdommene og politiet. Politiet rykket riktignok ut, men foretok seg ikke noe, utover å bistå brannvesenet med å slukke bålene. Mens dette pågikk kastet ungdommene både stein og flasker mot politiet og brannfolkene. Dette som vanligvis blir til endelige vendepunkter i hendelsesforløpet ("points of no return"), ble denne gangen møtt med en avventende holdning fra politiets side. Bare overfor klart straffbare forhold ble det grepet inn ved å anholde dem som gjorde seg skyldig i slike forhold.

Etterpå understreket politimesteren at den linje politiet la seg på, var bevisst valgt for å unngå sammenstøt av noen art. Han fant det imidlertid nødvendig å tilføye at det selvfølgelig var en grense for hva som kunne aksepteres (Varden, 4.5.81). I denne siste uttalelsen lå et signal om at ingen måtte forvente at strategien ville bli fulgt uansett hva som skjedde. Den strategien politiet valgte den første helgen i Skien, førte i alle fall ikke til en situasjon der storparten av de 2 — 300 personene i sentrum ble involvert i hendelsene. Bare 2 personer ble etterpå bøtelagt for å ha deltatt i bråket.

Neste helg var det nye uroligheter i Skien. Denne gangen antydet avisene etterpå at det ville bli mer bråk i tiden som fulgte: "Frykt for mer uro natten til syttende", skrev f.eks. Varden (Varden, 11.5.81). Mulige forventninger som dette oppslaget skapte, ble imidlertid dempet av reportasjen i Telemark Arbeiderblad. Der lød overskriften, med referanse til urolighetene: "KOMMER TIL Å DABBE AV" (Telemark Arbeiderblad, 11.5.8). Spådommene om hva som ville skje videre, var således motstridende. Dermed kunne det heller ikke bli skapt entydige forventninger om fremtidige hendelser.

Denne helgen hadde flere mennesker enn forrige helg innfunnet seg i sentrum. I alt var ca. 1000 mennesker samlet, noe som indikerer hva folk flest ventet skulle skje. Politiet valgte samme strategien som helgen før. Heller ikke denne gangen kom det til sammenstøt mellom politiet og ungdommen, til tross for at såpass mange som 20 personer ble arrestert i løpet av helgen. Bråket var mindre omfattende enn sist — det var bare *tilløp* til ildpåsættelse, og bare én vindusrute ble knust i sentrum. Det mest iøyenfallende trekket ved urolighetene var fyll og en stor tilstrømning av mennesker.

At ikke bare enkelte aviser forventet bråk natt til 17. mai, var de ca. 1500 menneskene i sentrum, et tydelig tegn på. Det ble også etter hvert ganske omfattende uro, og i løpet av natten ble 85 personer arrestert. Men heller ikke nå skjedde det noe sammenstøt mellom politiet og ungdommene. Sammenstimlingen løste seg opp etter at én i mengden hadde kastet en tåregassbombe. Mange kom likevel tilbake til sentrum da det meste av gassen var forsvunnet, men det skjedde ingen ting av betydning. Politiet brukte samme strategi som de to foregående helgene, og arresterte de som gjorde et eller annet ulovlig. Dette pågikk hele natten. Denne helgen ble også den siste med uroligheter blant ungdommen i Skien. Dermed var sekvensen av uroligheter avsluttet, uten at det noen helg hadde skjedd en opptrapping av episodene.

Avisenes dekning av urolighetene i Skien var i hovedsak trivialiserende. Dette er ikke ensbetydende med forståelse for det som skjedde, og sympati med ungdommens sak. Den dominerende fortolkning var at uroen ikke var annet enn "pøbelherjinger". Varden tok opp urolighetene på lederplass, og levnet ikke ungdommen særlig medlidenhet. Lederen var forøvrig utstyrt med overskriften: "STANS PØBELEN". I lederen ble det fremhevet at Skien ikke var noen ungdomsfiendtlig by, og at ungdommen hadde mange tilbud den kunne benytte seg av (Varden, 11.5.81).

Urolighetene i Skien ble definert som ordensproblemer. Dette kom også til uttrykk i tiltakene opptøyene ble møtt med. Den gjengse oppfatningen var tydeligvis at strenge straffereaksjoner som høye bøter, utsettelse og inndragelse av førerkort var egnede tiltak. Da urolighetene la seg i slutten av mai, var det disse tiltakene som ble tilskrevet æren for det. Begrunnelsen var at de strenge reaksjonene, og trusselen om det, holdt folk vekk fra sentrum og "skremte" ungdom fra å bråke (Varden, 29.5.81). Dette viser at urolighetene ble tolket utelukkende som ordensproblemer. Derfor var det ikke nødvendig med andre typer tiltak.

Det som skjedde i Skien i løpet av tre helger i mai 1981, ble stort sett betegnet som 'bråk' eller 'uroligheter'. En betegnelse som 'opptøyer' ble knapt brukt. Som påpekt tidligere, er det ofte samsvar mellom definisjonen av hendelsen og betegnelsen som brukes. I dette tilfellet ble hendelsene *definert som ordensproblemer*. Dette er i tråd med at 'bråk' som regel ikke blir satt inn i noen videre sammenheng, men kun betraktes som noe politiet må ta seg av.

'Opptøyer' gir derimot som oftest helt andre assosiasjoner enn 'bråk' eller 'uroligheter'. Det kom klart frem også i Skien. Den 16. mai var det en artikkel i Varden med overskriften: "UNGDOMSOPPTØYENE ET MASSEFENOMEN". Artikkelen omhandlet ikke urolighetene i Skien (de er ikke en gang nevnt), men det som ble kalt "(d)en tiltagende hyppighet av ungdomsopptøyer i norske byer". På grunnlag av intervjuer med en del eksperter (psykiater, polititjenestemann, medlem av Justiskomiteén) ble det konkludert med at "(d)ypereliggende årsaker må søkes og rettes på" (Varden, 16.5.81). Denne konklusjonen sto i kontrast til avisens dekning av urolighetene i Skien. Grunnen til at de lokale hendelsene ikke ble satt inn i en slik sammenheng, var nok at de ikke ble oppfattet som 'opptøyer'. Derfor ble ikke ungdommens situasjon og problemer satt i forbindelse med urolighetene. Det skjedde først utpå høsten samme år, etter at det hadde vært uro blant ungdommen på Gulset, en drabantby til Skien. Ungdommen slapp til i avisene med krav om bl.a. åpen fritidsklubb også på lørdag. Avisen fastslo også at "noe må gjøres, det synes klart" (Varden, 28.9.81). Disse urolighetene ble således tolket annerledes enn urolighetene i mai, som ble ansett for å være *grunnløse*. Denne forskjellen bunnet antagelig i at det på Gulset var etablert en forståelse av et ungdomsproblem, mens det ikke var det i Skien sentrum.

Like etter nyttår i 1982 var det opptøyer i Tromsø. Avisenes dekning av hendelsene hadde en del fellestrekk med dekningen av de første opptøyene i Oslo og Trondheim. Overskriften i Nordlys lød f.eks.: "VOLD SOMME UNGDOMSOPPTØYER LAMMER TROMSØ SENTRUM" (Nordlys, 18.1.82). I reportasjene ble det referert til politiet, som hevdet at ro og orden ikke kunne sikres lenger uten bruk av ekstra politmannskaper utstyrt med køller, skjold og tåregass. Forrettingsfolk sto frem, anonymt av redsel for represalier fra ungdommen, og fortalte hvor ille forholdene hadde blitt i Tromsø. Det var ufattelig at de skulle ha blitt slik, uttalte de (Tromsø, 18.1.82). Disse reportasjene understreket hvor skremmende situasjonen i byen "egentlig" var. Dette er den samme *dramatiserende* teknikken som ble brukt av pressen i Oslo og Trondheim i 1978. I konsekvens kan en slik fremstilling av hendelsene stenge for forståelse, og istedenfor bli en begrunnelse for å håndtere situasjonen utelukkende som et ordensproblem.

Allerede onsdag den 13. januar og torsdag den 14., begynte situasjonen i Tromsø sentrum å tilspisse seg. I avisen Nordlys ble disse første

sammenstøtene mellom politi og ungdom betegnet som ”skremmende”. Politimesteren som ble intervjuet, forsikret at politiet ikke ønsket å opptre på en måte som provoserte til ytterligere voldshandlinger — slik han uttrykte det. Han antydte at urolighetene kunne ha sammenheng med ungdomsopptøyer andre steder i landet (”suggestiv effekt”), og at det var noen få hovedmenn som sto bak uroen i Tromsø (Nordlys, 15.1.82).

Ungdommen hadde en annen tolkning av situasjonen. I følge de unge oppsto bråket fordi politiet hadde tatt oppstilling utenfor et av utestedene for ungdom, og på den måten fremtvang konfrontasjonen (A. L. Skaar, 1982: 9). Med andre ord, forsto ungdommen politiets opptreden som en provokasjon. Både onsdags- og torsdagskvelden kastet enkelte av ungdommene snø og is mot politiet, og det ble også ropt skjellsord. Politiet gjorde en del arrestasjoner, men trakk seg tilbake begge kveldene før det skjedde noen ytterligere opptrapping av situasjonen.

På fredagskvelden den 15. januar samlet det seg etter hvert 5 — 600 mennesker. I likhet med de to kveldene før ble det en del bråk. Lenge så det ut til at det skulle forløpe som det hadde gjort disse to kveldene. Ungdommene kastet snø og is mot politiet som var i sentrum, noe som førte til at politiet tilkalte forsterkninger. Politifolkene ble imidlertid straks etter ankomsten omringet av ungdommene, og hele styrken trakk seg tilbake. Etter at politifolkene hadde trukket seg tilbake, ble det knust en vindusrute i sentrum.

Det ble et signal for nok en utrykning for politiet, som også denne gangen ble omringet av ungdommen. Politiet tilkalte flere ekstramannskaper. Disse stilte seg opp foran forretningsvinduene. Ungdommene kastet snø og is mot politifolkene, slik at de måtte trekke seg vekk fra vindusrutene. Da de trakk seg vekk, ble det knust flere vindusruter. Nå var situasjonen kommet til det endelige vendepunkt (”point of no return”). Politiet rykket inn i sentrum igjen. Denne gangen var styrken økt til 10 — 20 politifolk, og den var utstyrt med køller, skjold og hunder. Denne utrykningen bringer med en gang situasjonen over i konfrontasjonsfasen. I følge noen av ungdommene var urolighetene i ferd med å ebbe ut da dette skjedde. Mange av de som hadde vært i sentrum, var allerede på hjemvei (A. L. Skaar, op. cit: 11). Politiet vurderte tydeligvis situasjonen annerledes, og satte i gang med å rydde Storgata for folk. Denne ”ryddeaksjonen” førte til et kraftig sammenstøt mellom politiet og ungdommen. Det ble en opphisset stemning blant de tilstedeværende, og

det ble knust flere vinduer. Til forskjell fra de to foregående kveldene skjedde det således en opptrapping av episodene. Halvannen time etter at "ryddeaksjonen" ble iverksatt, stilnet det av i sentrum.

Kvelden etter, lørdag den 16. januar, ventet mange at det skulle bli en gjentakelse av urolighetene. Noen fryktet nok også at urolighetene skulle bli alvorligere enn kvelden før. Politiet hadde i alle fall doblet mannskapsstyrken, og stilte med 30 — 40 politifolk i beredskap. Atskillig flere var også samlet i sentrumsområdet — mellom 1000 og 1500 mennesker hadde funnet veien til byen.

Like over midnatt ble de første vindusrutene knust. Politifolkene som patruljerte i Storgata, måtte imidlertid trekke seg tilbake da de ble møtt med snøballer og isklumper. Deretter knuste ungdommene enda flere vindusruter. Noen bar også ut varer fra en pelsforretning. Da politiet fikk melding om denne plyndringen, rykket hele beredskapstyrken ut — også denne gang med hunder, køller og skjold. Ordren om at alle måtte fjerne seg, ble gitt umiddelbart.

Politistyrken delte seg i to, slik at den kom på begge sider av folkemengden i Storgata. "Ryddedeaksjonen" besto dermed i å presse folk enten nedover eller oppover fra Storgata. Politiet sørget imidlertid ikke for å sikre området som var ryddet bedre enn at 150 — 200 ungdommer greide å komme seg tilbake. Disse fikk nå en frist på to minutter til å fjerne seg igjen. Ingen etterkom ordren, og politiet avfyrte en tåregassgranat for å spre dem. Det lyktes politiet i, og urolighetene stilnet av.

Politiet arresterte i alt 52 personer i løpet av hele sekvensen med uro (onsdag — søndag). Dette er omtrent halvparten så mange som ble anholdt i Skien. Der ble 107 personer arrestert i løpet av de tre helgene med bråk. Likevel ble urolighetene i Tromsø tolket som langt alvorligere enn i Skien. Det hadde selvfølgelig sammenheng med at hendelsesforløpet var forskjellig i de to byene. I *Skien* kom situasjonen aldri lenger enn til *konfrontasjonsfasen*, mens det i *Tromsø* til slutt nærmest ble en slags 'roman holiday'. I alle fall ble det gatekamper mellom ungdom og politi.

Forholdet mellom Skien og Tromsø er i stor grad parallelt til forholdet mellom opptøyene i Trondheim og Oslo i 1979. Opptøyene hadde størst omfang i Oslo, mens det ble anholdt flest i Trondheim. I Skien — som i Trondheim, ble folk tatt hånd om av politiet etter hvert som de gjorde

noe ulovlig, mens politiet i Tromsø — som i Oslo — heller benyttet ”ryddeaksjoner”. Slike ”ryddeaksjoner” gir i de fleste tilfellene få innbrakte, samtidig som de fører til en kraftig opptrapping av situasjonen.

Hendelsene i Tromsø ble etterpå definert som ’opptøyer’. Denne betegnelsen ble brukt av de fleste, som dermed syntes å akseptere den som en rimelig definisjon av hva som hadde skjedd. Hvorvidt opptøyene bare var ordensproblemer eller mer var uttrykk for ungdomsproblemer, var det større uenighet om. Sissel Rønbeck, som etter regjeringsskiftet ikke lenger var statsråd, kommenterte også opptøyene. Til Nordlys uttalte hun at det som var skjedd, var uttrykk for problemer som ungdommene hadde påpekt i over 10 år (Nordlys, 19.1.82). Ut fra dette hevdet hun at opptøyene på ingen måte kom overraskende (Arbeiderbladet, 20.1.82). Politiet la på sin side vekt på at miljøet i sentrum av byen hadde forandret seg. Politiaidjutanter som ble intervjuet av Nordlys, fremholdt at ungdommen opptrådte på en måte som gjorde det umulig for politiet å ligge ”lavt i terrenget” (Nordlys, 18.1.82). En tredje fortolkning av opptøyene sto ungdommen for, som mente at de først og fremst måtte tilskrives politiets provoserende opptreden (jfr. Tromsø, 18.1.82).

Det forelå dermed tre konkurrerende definisjoner av opptøyene i Tromsø. Politiet definerte hendelsene som *ordensproblemer*, Rønbeck og en del andre definerte dem som *ungdomsproblemer* og ungdommen selv definerte dem som *provokasjoner*. Til tross for at opptøyene og ungdommene ble fordømt, og betegnelser som ’pøbel’ og ’pøbelherjinger’ ble brukt, valgte de kommunale myndigheter å tolke opptøyene som et tegn på ungdomsproblemer i byen. Dette kom til uttrykk ved at det straks etter opptøyene ble innkalt til et såkalt krisemøte for å diskutere ungdommens situasjon. På møtet deltok representanter for kommunen, politiet og dessuten alle dem som hadde med barne- og ungdomsarbeid å gjøre. Tiltak som ble foreslått var flere *arbeidsplasser for ungdom*, lenger *åpningstid i fritidsklubbene*, bedre kontakt mellom *ungdom og politi* og en foreløpig løsning med *et ungdommens hus* (Nordlys, 19.1.82; Tromsø, 19.1.82).

I de to lokalavisene ble det imidlertid kjempet om å sette gjennom sin definisjon av opptøyene, og få gjennomslag for sine tiltak. Nordlys, som er Arbeiderparti-avis, var på linje med Rønbecks fortolkning og fremhevet av selv om opptøyene på ingen måte kunne aksepteres, måtte

de ses som symptomer på ungdomsproblemene i Tromsø (Nordlys, 17.1.82). Avisen Tromsø, som betegner seg som uavhengig, gikk derimot inn for hardere straffer for deltagerne, forbud mot ansamlinger av ungdom i Storgata på "utsatte" tidspunkter og et styrket politi (Tromsø, 18.1.82). Nordlys, som også advarte mot å "forstå pøbelstreker ihjel", tok avstand fra kollega Tromsøs krav om unntakstilstand. Løsningen lå ikke i tiltak som var like ubalanserte og negative som ungdommens handlinger hadde vært, hevdet avisen (Nordlys, 19.1.82). Tromsø fortsatte imidlertid "leder-debatten" og erklærte at "silkehanskenes tid" måtte være forbi. Avisen kunne heller ikke skjønne hvordan et Ungdommens Hus virket til å forebygge hærverk (Tromsø, 19.1.82, 20.1.82). Denne debatten ble ført på lederplass, men ellers i avisenes reportasjer ble også andre aspekter ved opptøyene tatt opp gjennom intervjuert og leserinnlegg.

Debatten mellom Nordlys og Tromsø illustrerer den polarisering det ble i synet på opptøyene. På den ene siden sto de som mente det var nødvendig med *strengere straffer*, og på den andre siden de som samlet seg om *Ungdommens Hus* som symbol på den typen tiltak de mente var de beste. Også kommunen valgte den siste tiltakstypen. At de kommunale myndighetene med en gang definerte opptøyene som uttrykk for ungdomsproblemer, hadde nok sammenheng med at det i lang tid hadde vært en klar forståelse av at byen hadde et "ungdomsproblem". Opptøyene kunne derfor straks relateres til en etablert forståelse av ungdomssituasjonen. Problemene var forøvrig tatt opp i forbindelse med et besøk Sissel Rønbeck gjorde høsten 1981, og det hadde eksistert en Ungdomsaksjon en ti års tid som arbeidet for å skaffe Ungdommens Hus. Det var derfor en etablert fortolkning av situasjonen slik at opptøyene lett kunne gjøres forståelige. Noe lignende skjedde i Oslo i 1978 da opptøyene til en viss grad ble tolket ut fra situasjonen den såkalte parkungdommen befant seg i. I Tromsø skjedde dette enda tydeligere.

Da opptøyene ble satt i sammenheng med sentrums-ungdommens situasjon i Tromsø, ble det vanskelige å definere opptøyene *bare* som ordensproblemer samtidig som det ga svak legitimitet for polititekniske løsninger og andre typer kontrolltiltak. At Tromsø hadde et "ungdomsproblem" som måtte løses, var ikke bare en etablert forståelse lokalt. Opptøyene fikk også en omfattende dekning av avisene i Oslo, og de fleste av disse knyttet opptøyene sammen med ungdomsproblemene i Tromsø (spesielt gjaldt det Aftenposten, 23.1.82; Arbeiderbladet, 22.1.82; Klassekampen, 19.1.82). Dette viser at fortolkningen av

opptøyene som uttrykk for ungdomsproblemer, hadde en relativt stor oppslutning. En såpass stor oppslutning gjorde det enda vanskeligere å definere opptøyene bare som ordensproblemer. Ungdommens krav om eget hus ble også ytterligere forsterket av en husokkupasjon like etter at opptøyene hadde funnet sted. Kommunen valgte, som nevnt, å se det hele som uttrykk for ungdommens problemer. Kravet om et Ungdommens Hus ble også innfridd etter hvert, og i ettertid synes oppfatningen i Tromsø å være at tiltakene har vært vellykkede, og at forholdene i byen har blitt mye bedre enn de var (Aftenposten, 6.9.84).

Den lokale tolkningen i Tromsø av hvordan tiltakene har virket, må også ses i sammenheng med "kampen" om å definere opptøyene. Denne "kampen" er ikke vunnet ved at ens egen definisjon blir satt gjennom, det er også nødvendig å forsvare den bl.a. gjennom å kunne vise til vellykkede tiltak. Det vil med andre ord alltid være nødvendig å legitimere definisjonen av hendelsene også ved henvisning til tiltakene. Det gjør f.eks. at hendelser, som før tiltakene ble iverksatt kunne brukes til å begrunne hvorfor tiltakene måtte iverksettes, etterpå ofte vil bli brukt på en måte som uansett setter tiltakene i et gunstig lys. Bråket blant ungdom i Tromsø nyttårshelgen 1984 illustrerer dette poenget. Oslo-avisene skrev om dette som kraftige sammenstøt mellom politi og ungdom, der politiet måtte bruke tåregass for å spre de 200 ungdommene (Aftenposten, 2.1.84; Verdens Gang, 2.1.84). Denne tolkningen ville myndighetene i Tromsø være lite tjent med. To år var gått siden opptøyene, og en rekke tiltak var iverksatt for å bøte på manglene ved ungdommens situasjon i Tromsø. I en slik kontekst var det rimelig at hendelsene ble nedtonet lokalt. F.eks. uttalte kommunens prosjektleder for Ungdommens Hus i et intervju på høstparten 1984 at det siden 1982 ikke hadde vært *tilløp* til opptøyer. Noe lignende uttalte også ordføreren i Tromsø i samme reportasje (Aftenposten, 6.9.84). Dette viser at hendelser — som *kunne* ha blitt tolket på en dramatiserende måte — ble sterkt nedtonet. Ved å "definere bort" hendelsene på denne måten, kunne tiltakene sikres fortsatt legitimitet.

I slutten av juli 1982 oppsto det bråk og opptøyer blant ungdom på Sørlandet. Vennesla var det første stedet det ble bråk. Det skjedde fredags- og lørdagskvelden den 30. og 31. juli. Lørdagskvelden den 31. juli ble det også uroligheter i Mandal. Bråket blant ungdommen gjentok seg helgen etter, for så å ebbe ut den påfølgende helgen. Samme helg som bråket i Mandal ebbet ut, ble det uroligheter i Kristiansand.

Urolighetene tok til fredagskvelden den 13. august. Dette bråket fortsatte to helger til, og tok slutt i begynnelsen av september. Etter 1982 har det ikke vært tilsvarende uroligheter på noen av stedene.

ASPEKT VED OPPTØYENE	SKIEN	TROMSØ
Hendelsesforløp	nedtrapping av episodene, urolighetene gjentok seg over tre helger	opptrapping av episodene, urolighetene gjentok seg over fire dager — opptrappingen skjedde de to siste dagene
Mediadekning	i hovedsak trivialiserende	dramatiserende, men avisene fulgte opp med en debatt om hvorfor det ble opptøyer og hvordan de burde behandles
Definisjon	definert som ordensproblemer	definert som uttrykk for ungdomsproblemer
Forklaring	hovedsakling fordømt	forklart ut fra ungdommens problematiske situasjon i Tromsø
Tiltak	strengt reaksjoner overfor deltagerne	tiltak for å bedre ungdommens situasjon, Ungdommens Hus, o.l. — relativt høye bøter for deltagerne
Forventninger om ny uro	ingen uttrykte	ingen uttrykte, senere "episoder" nedtonet

Figur 2.6 Hovedtrekk ved hendelsene i Skien og Tromsø henholdsvis 1981 og 1982.

”VENNESLA EKSPLODERTE”, skrev avisen Sørlandet etter at det hadde vært bråk på Vennesla. I reportasjen het det at ”ungdom gikk amok to netter på rad” (Sørlandet, 2.8.82). Dette viser at urolighetene ble skildret ved hjelp av de samme *dramatiserende teknikkene* som tidligere var benyttet i deknningen av opptøyene bl.a. i Oslo og Trondheim i 1978. I reportasjen fra urolighetene på Vennesla, ble det også fremhevet at folk som bodde i nærheten følte seg trakassert og var livredde. Som vist, ble lignende skrevet i forbindelse med opptøyene i Oslo, Trondheim og Tromsø. Ved at det refereres til frykt hos folk flest eller bestemte grupper, som stikker dypere enn å være skremt over det som hadde skjedd, fremtrer ikke urolighetene som en *enkeltstående* hendelse. Urolighetene blir snarere en del av ungdomsmiljøet på stedet. Hendelsen blir dermed ikke bare ”noe” som skjedde, men ”noe” som hele tiden er der. Slik sett var også dette et *dramatiserende element* i reportasjen.

Ungdommen fikk også slippe frem med sitt syn i avisen. I intervjuet medga ungdommene at det hele var idioti, men fremholdt at bakgrunnen var at Vennesla manglet et møtested for ungdom med ølservering og dans. Ungdommenes fordømmelse av det de selv hadde gjort, beroliget nok mange. Kravet om et møtested var det også en del som fant rimelig. F.eks. uttalte direktøren på Dølen Hotell på Evje til Fædrelandsvennen at Vennesla kunne trenge et skjenkested (Fædrelandsvennen, 12.8.82). Alt i alt virket nok ungdommens egne synspunkter på det som hadde skjedd, som en motvekt til det skremmebildet som også ble skapt.

Fædrelandsvennens dekning av urolighetene på Vennesla, er ikke så dramatiserende som Sørlandets reportasje. I overskriften nøyer avisen seg med å konstatere: ”UNGDOMMER MOT POLITI I MANDAL OG PÅ VENNESLA”. Som det var antydnet i overskriften, ble bråket i Mandal viet like stor oppmerksomhet som bråket på Vennesla (Fædrelandsvennen, 2.8.82). Sørlandet omtalte også hendelsene i Mandal, men til forskjell fra Fædrelandsvennen gjorde avisen disse hendelsene nærmest til et *resultat* av urolighetene på Vennesla. Sammenhengen mellom hendelsene ble fremstilt som en ”smitteeffekt”, og urolighetene i Mandal ble derfor kalt for ”Vennesla-tilstander” (Sørlandet, 2.8.82).

Lokalavisen Venneslaposten la hovedvekten på *hvem* som hadde deltatt i bråket. I følge avisen var deltagerne det som kunne kalles ”silkepøbel”. ”Silkepøbel” betydde i denne sammenhengen ungdom som hadde *bil* og

var i *fast arbeid*. Betegnelsen understreket også at bråket ikke hadde noe som helst slags grunnlag. ”Ungdomsbråk uten motiv”, var avisens konklusjon (Venneslaposten, 4.8.82).

Urolighetene på Vennesla tok til fredagskvelden den 30. juli. Det var samlet 150 — 200 ungdommer i sentrum — eller på ”street’n” som hovedgaten noe ironisk blir kalt. Utover kvelden ble det en del bråk blant ungdommene. De to politibetjentene som var på vakt, kom til, men greide ikke å stagge bråket. De måtte til slutt trekke seg tilbake da noen ungdommer begynte å kaste stein og flasker mot dem.

Like etter at de to politibetjentene hadde trukket seg ut, ble det knust flere vindusruter i sentrum. Vindusruten i slakterbutikken var den første som gikk, og ungdommene bar også ut kjøttvarer som de grillet på et bål de lagde. Lensmannen rykket etter dette ut sammen med én ekstra betjent, men politimannskapene grep ikke inn overfor det som skjedde. De holdt seg hele tiden i bakgrunnen, mens de noterte navnene på dem som var mest aktive i bråket. Politiet holdt ikke så lav profil ut fra en bevisst valgt strategi. Den lave profilen var mer et uttrykk for lensmannskontorets mangskapsmangel.¹

Bråket som begynte fredagskvelden, stilnet av ved 04-tiden neste dag. Utpå kvelden den samme lørdagen samlet det seg færre ungdommer i sentrum enn kvelden før. Urolighetene medførte dermed ikke en større ansamling av folk, slik som i Skien og Tromsø. Men til tross for at færre var i sentrum, ble det uroligheter. Urolighetene utviklet seg på samme måte som kvelden før. Det ble knust noen vindusruter, kjøttvarer ble båret ut fra slakterbutikken og grillet på bål.

Urolighetene begynte nokså sent på kvelden, slik at lensmannskontoret ikke tilkalte ekstramannskaper før kl. 03.00. Da tilkalte vakthavende assistanse fra Kristiansand Politikammer. Derfra kom seks politifolk utstyrt med køller, skjold, hjelmer og tåregass. Ordren om at alle måtte fjerne seg ble gitt, og en av ungdommene ble straks arrestert. Nå ble det amper stemning blant de knapt 150 ungdommene, og få av dem etterkom ordren om å fjerne seg. Det brygget opp til *konfrontasjon*, og politiet tilkalte ytterligere forsterkninger. En styrke på fem ekstra

¹ Etter urolighetene uttalte lensmannen at departementet som hadde pålagt lensmannskontoret innsparinger, måtte ta sin del av ansvaret for det som hadde skjedd. Sparehensyn gjorde det umulig for lensmannskontoret å ha patruljer ute som kunne forebygge og dempe bråk (Sørlandet, 2.8.82).

politifolk ble satt inn, og ordren om at folk måtte fjerne seg, ble gjentatt. Fristen ble satt til to minutter. Da denne fristen utløp, avfyrte politiet en tåregassgranat og rykket mot ungdommene. I sammenstøtet som nå fulgte, ble 16 personer arrestert. Slik sett skjedde det en opptrapping av episodene, men sammenstøtet minnet lite om 'roman holiday'. Det var for begrenset til det.

Urolighetene på Vennesla endte således med et sammenstøt mellom politiet og ungdommene. Sammenstøtet ble også slutten på urolighetene. Til tross for at avisene meldte om amper stemning blant ungdommen og vilje til revansje, skjedde det ikke noe mer på Vennesla. Heller ikke årene etter, har noe lignende gjentatt seg.

Hendelsene på Vennesla ble etterpå hovedsakelig betegnet som 'bråk', 'ungdomsbråk' og 'uroligheter'. Betegnelsen 'opptøyer' ble såvidt brukt, men slo tydeligvis ikke gjennom. Betegnelser av den typen som ble brukt på hendelsene på Vennesla, er oftest uttrykk for at den ordensmessige siden blir tillagt mest vekt. Det gjaldt også for Vennesla. Selv om det ikke var noen enhetlig fremstilling av hendelsene i avisene, var det likevel samstemmighet om at det hadde med ordensproblemer å gjøre. Urolighetene ble oppfattet som "silkepøbelens verk" og som "bråk uten motiv".

Siden opptøyene ble betraktet som grunnløse, var det heller ingen som anså det nødvendig å iverksette tiltak utover de rent ordensmessige. Riktignok hadde ungdommen uttrykt ønske om et sted å samles hvor de hadde muligheter for å kjøpe øl og danse. Venneslaposten hadde imidlertid liten forståelse for kravene til ungdommen. På lederplass kommenterte avisen at det var mange bra tilbud for ungdommen på Vennesla (Venneslaposten, 4.8.82). At urolighetene var grunnløse, ble også støttet av at politibetjentene mente det hele startet ved en tilfeldighet. Dette syntes også å være den offisielle forståelsen av urolighetene (jfr. Årsmelding for Vennesla Ungdoms- og Idrettsutvalg, 1982: 4).¹ Venneslaposten var også tidlig ute med å fastslå, ut fra en forståelse av at urolighetene berodde på tilfeldigheter, at det var et engangsfenomen (Venneslaposten, 11.8.82). I det minste viser alt dette at det ikke var noen etablert forståelse av at Vennesla hadde noe "ungdomsproblem".

¹ I følge informantintervjuene mente ungdommen på Vennesla ett år etter urolighetene (dvs. sommeren 1983) at de startet ved et uhell (vindusruten i slakterbutikken ble knust). De kravene som ungdommen satte frem like etterpå, var det i 1983 ingen som mente hadde noe for seg.

Hvorfor det ikke ble flere uroligheter på Vennesla, må nok også ses i sammenheng med at stedet er lite, og at ungdommene som deltok hadde en relativt fast jobbtilknytning. Det må antas at dette førte til at den såkalte "gjensynets lov" gjorde seg gjeldende og virket nokså sterkt. Små forhold gjorde det lett å identifisere de som deltok i bråket, og det at mange sto i en jobbsammenheng, gjorde at "bråkmakerne" ble stilt overfor dem som på moralsk grunnlag fordømte bråket og deltagerne.¹ Dette, sammen med at det ikke eksisterte en konflikt mellom politiet og en spesiell ungdomsgruppe slik som f.eks. i Tromsø, forklarer nok hvorfor urolighetene ikke ble et slags rituale på Vennesla.

Etter bråket blant ungdommen i Mandal lørdag den 31. juli, skrev avisen Lindesnes om "150 UNGDOMMER BAK 'OPPTØYER' I SEN-TRUM NATT TIL SØNDAG" (Lindesnes, 2.8.82). 'Opptøyer' ble satt i anførsel, og betydde vel at avisen fant at betegnelsen ikke var helt dekkende for det som hadde skjedd. Avisen påpekte imidlertid at det muligens var en viss sammenheng med det som hadde hendt på Vennesla dagen før. Som ellers når det antydes en sammenheng mellom hendelser av denne typen, ble sammenhengen også i denne reportasjen omtalt som en "smitteeffekt". Om årsakene til bråket ble det videre skrevet følgende:

Om det er varmen, smitteeffekten etter ungdomsopptøyene i Vennesla natt til lørdag, eller oppmagasinering av ungdommelig frustrasjon som er årsaken, er umulig å si. (Lindesnes, 2.8.82.)

Dette viser at det ikke ble gjort noe forsøk på å definere hendelsene utover at det dreiet seg om ordensforstyrrelser. At det likevel ble åpnet for at det kunne være en rekke årsaker til bråket, må likevel antas å ha virket trivialisierende. Fædrelandsvennen er den avisen på Sørlandet som brakte den mest dramatiserende reportasjen. Overskriften var: "40 UNGDOM-MER MED STEINER MOT POLITIHUSET I MANDAL". I reportasjen het det også at det aldri før hadde vært så omfattende bråk i Mandal som natt til søndag den 1. august (Fædrelandsvennen, 2.8.82).

Urolighetene i Mandal begynte som spredt bråk i byen på kvelden den 31. juli. På Politikammeret var det tre politifolk på vakt. Ettersom bråket

1 På Vennesla eksisterte det heller ikke noe ungdomsmiljø som hadde fått utgruppestemplet på seg, noe som nok bidrar til at moralsk fordømmelse virker sterkere og også mer avskrekkende enn hvis man allerede er definert som utegruppe (og moralsk fordømt på forhånd).

tiltok, ble det innkalt fire politifolk ekstra. I sentrum var det samlet ca. 200 ungdommer, et uvanlig stort antall i følge politiet (Fædrelandsvennen, 2.8.82). Da politiet arresterte to personer for å ha drukket på offentlig sted, fulgte de fleste av ungdommene i sentrum etter til politistasjonen. Ved politistasjonen utviklet situasjonen seg raskt til en konfrontasjonsfase. Ungdommene krevde at de to arresterte skulle løslates, og de begynte å kaste stein og trebiter mot politistasjonen. To vindusruter ble knust som følge av dette.

Politiet valgte imidlertid å opptre slik at situasjonen ikke ytterligere ble opptrappet. Etter to timer inngikk politiet et slags bytte med ungdommene. Politiet kjørte arrestantene hjem, mot at ungdommene fjernet seg fra politihuset. I pakt med denne "overenskomsten" døde urolighetene hen.

Neste helg ble det igjen uroligheter i Mandal. Både fredagskvelden den 6. august og lørdagskvelden den 7. august var det bråk blant ungdommen i byen. Natt til lørdag artet bråket seg som drikking, flaskeknusing og knusing av en vindusrute. I alt ble 11 ungdommer arrestert, uten at det kom til sammenstøt med politiet. Lørdagskvelden var det samlet ca. 300 mennesker i sentrum. Urolighetene startet med at gatelyset i hele området ble satt ut av funksjon. Først ved 01-tiden var lyset reparert. Politiet stilte denne gangen med om lag 20 politifolk og en 7 — 8 biler. I løpet av natten ble 16 ungdommer innbrakt til politistasjonen. Disse ble tatt for å ha knust vinduer, drukket på offentlig sted eller for å ha hindret politiet i sitt arbeid.

Etter hvert samlet det seg også denne lørdagsnatten (natt til søndag) en del ungdommer utenfor politihuset — ca. 50 personer i alt. Nå kom det imidlertid ikke i stand noe bytte slik det gjorde sist helg. Politiet anmodet isteden ungdommene om å fjerne seg. Denne anmodningen ble etterkommet. Foran Bondeheimsgården hadde det også samlet seg en del ungdommer. Disse fikk den samme ordren om å fjerne seg. Av disse var det 6 stykker som ble stående igjen, og som derfor ble arrestert. Utover de arrestasjonene som ble gjort, kom det ikke til noe sammenstøt mellom ungdommen og politiet denne gangen heller.

Urolighetene i Mandal ble nokså entydig definert som *ordensproblemer*. En konkurrerende definisjon ble riktignok lansert av ungdommen, men den syntes ikke å ha noe særlig gjennomslag. I følge ungdommene var

politiets provoserende opptreden årsaken til uroen og bråket. Denne definisjonen tok politiet sterkt avstand fra, og fremholdt at politiet gjorde sin jobb på egne premisser — ikke på ungdommens (Lindenes, 9.8.82). Sosialarbeidere som arbeidet med ungdom i Mandal, påpekte imidlertid i intervjuene året etter at det forut for urolighetene hadde vært en innskjerping i forhold til ungdommene som holdt til i sentrum. I følge disse informantene var det ikke noe nytt at ungdommen i sentrum vakte harme og forargelse hos befolkningen forøvrig. Det nye var at politiet nå skulle forsøke å gjøre noe med "ungdomsproblemet" i Mandal.¹ Grunnlaget for urolighetene var således et ungdomsmiljø som etter hvert hadde kommet i konflikt med politi og folk forøvrig.

Avisreportasjene om bråket i Mandal omhandlet i liten grad konflikten mellom ungdom og politi og hva som ellers kunne være grunnlaget for det som hadde skjedd. I lokalavisen Lindenes ble det etter den andre helgen med bråk, gjort et poeng av at mange deltagere syntes å være *veldig unge*. Avisen betegnet derfor urolighetene som "barne- og ungdomsopprør". I reportasjen ble det lagt vekt på at av de 300 som var i byen, var det "en stor porsjon i 12 — 15 års-alderen" (Lindenes, 9.8.82). Det synes ikke som om avisen la noe bestemt i betegnelsen 'opprør'. I alle fall ble det ikke gjort noe ut av den. Poengteringen av at mange var barn, bidro nok til å svekke inntrykket av alvorlet i urolighetene, og av at deltagerne ville markere noe med det.

Ungdommene ble fordømt, men fordømmelsen var likevel ikke særlige sterk. Fordømmelsen var stort sett påpekninger av at slik opptreden fra ungdommens side ikke kunne tolereres. Dette ble fremhevet både av avisene og politiet. I tråd med denne vurderingen av urolighetene ble det reagert strengt overfor de som hadde deltatt. De fikk høye bøter samtidig som anholdte etter løsgjengerlovens § 17 fikk utsettelse av førerkortet eller vurdert inndragelse hvis de hadde det. Utover disse tiltakene ble det ikke iverksatt noen andre som spesielt var innrettet på urolighetene. Politiet uttalte også at de ikke ventet bråk hver helg fremover (Lindenes, 9.8.82). Bråket ble således ikke oppfattet som vedvarende.

Neste helg ble det ikke noe særlig bråk i Mandal, i alle fall ikke mer enn vanlig i helgene. Avisen kunne derfor etterpå melde om: "EN NORMAL LØRDAG I BYEN OG DISTRIKTET" (Lindenes, 16.8.82). Også senere var det tilløp til bråk, men det ble aldri noe særlig

¹ Informantintervjuer med ungdomsarbeidere sommeren 1983.

omfattende. Det var i tillegg en tydelig tendens til å nedtone urolighetene. Natt til søndag den 29. august f.eks., var det samlet ca. 75 ungdommer i byen og det ble knust flasker og øvd hærverk på to biler. I lokalavisen etterpå ble dette bråket omtalt bare i en liten notis (Lindenes, 30.8.82). Dette viser at hendelsene ikke bare ble trivialisert (ved bl.a. å bli karakterisert som "normale") — de ble også i noen grad "definert bort".

Samme helg som bråket ebbet ut i Mandal, ble det uroligheter i Kristiansand. Fredagskvelden den 13. august var det relativt mange folk i sentrum, eller Caledonien-kvartalet. Etter hvert ble det en del slåssing, det ble knust noen vindusruter og gjort en del annet hærverk. Bare fire politifolk var på vakt i Kristiansand denne kvelden. Disse var for få til å kunne gjøre noe, og det ble derfor tilkalt ekstra mannskaper. Da disse mannskapene kom, var urolighetene i ferd med å ebbe ut slik at det var unødvendig å aksjonere.

I Fædrelandsvennen ble urolighetene betegnet som "nærmest opptøyer". Samtidig fremholdt avisen at det ikke var snakk om opptøyer av samme type som i Mandal og på Vennessla (Fædrelandsvennen, 14.8.82). Også politiet understreket at urolighetene ikke kunne sammenlignes med det som hadde skjedd på Vennessla og i Mandal. Politiet hevdet videre at det nok sto en "hard kjerne" bak, men avviste samtidig at urolighetene var organisert på noen måte. Etter politiets syn dreide det seg bare om "kvalm" (Fædrelandsvennen, 16.8.82). På denne måten ble det fastslått med en gang at urolighetene var *ordensproblemer*. Denne definisjonen impliserer at det er politiets sak å ordne opp i og håndtere hendelsene. Tolkningene av urolighetene som "kvalm" en "hard kjerne" sto bak, støttet opp under definisjonen at det bare var ordensforstyrrelser. Det samme gjorde avisens avvisning av at det var opptøyer. Forøvrig er det verd å legge merke til at bråket på Vennessla og i Mandal nå ble betegnet som opptøyer. At bråket ble definert annerledes av avisen enn tidligere, hadde antagelig sammenheng med at urolighetene i Kristiansand ble forsøkt avgrenset fra det som hadde skjedd på de to andre stedene.

Lørdagskvelden den 14. august, dagen etter det første bråket i Kristiansand, hadde politiet forberedt seg på en gjentakelse av hendelsene. Politistyrken var bl.a. forsterket med 10 politifolk ekstra. Det viste seg imidlertid at ingen ting som lignet hendelsene kvelden før, gjentok seg. Riktignok ble 10 personer innbrakt av politiet for fyll, men lørdagskvelden ble likevel karakterisert som rolig (jfr. f.eks. Fædrelandsvennen, 16.8.82).

Natt til søndag den 22. august var det nye uroligheter i Kristiansand. Det hadde samlet seg om lag 200 ungdommer i Caledonien-kvartalet, og blant disse ble det en del bråk. De fire politibetjentene som hadde vakt, rykket ut og anmodet ungdommene om å spre seg. Isteden for å følge ordren, begynte ungdommene å kaste flasker mot politiet. Dette førte til at ekstra politimannskaper ble tilkalt.

Situasjonen hadde dermed utviklet seg til en konfrontasjon mellom ungdommene og politiet. Det ble knust flere vindusruter og satt fyr på en søppelcontainer. Politiet tok etter dette i bruk tåregass for å fjerne ungdommene, og det hele stilnet av etter å ha vart en tre timers tid. I alt 11 ungdommer ble arrestert. Til forskjell fra bråket to uker tidligere, kom det denne gangen til et sammenstøt mellom ungdommene og politiet. Episodene ble likevel ikke opptrappet til en "gatekamp" ('roman holiday').

Etter dette bråket gikk politiinspektøren hardt ut mot lokalsendingen i NRK og hevdet at dekningen av hendelsene bidro til å hisse opp stemningen blant ungdommen. Politiinspektøren hevdet at det som hadde skjedd, var langt fra det verste ungdomsbråket han hadde opplevd. Han tilføyde også at urolighetene i Kristiansand var noe helt annet enn opptøyene i Oslo og Tromsø (Fædrelandsvennen, 23.8.82). Ved å tolke hendelsene på denne måten, kunne politiet opprettholde at urolighetene var ordensforstyrrelser. Samtidig som politiets fortolkning var *trivialisende* (det som skjedde var ikke noe nytt eller uvanlig) var den også et forsvar for politiets definisjon av hendelsene.

De to avisene i Kristiansand hadde noe forskjellig dekning av urolighetene. Fædrelandsvennen fremstilte hendelsene som "spontane uroligheter". Denne tolkningen ble belagt ut fra intervjuer med politiinspektøren og sosialsjefen. Politiinspektøren avviste at politiet provoserte slik enkelte av ungdommene hadde hevdet. Politiet *reagerte* bare på det ulovlige ungdommene gjorde. Sosialsjefen mente at i den grad det gikk an å si noe om bråket, dreide det seg om en "smitteeffekt" av det som hadde skjedd på Vennesla og i Mandal. Etter hans syn var det vanskelig å gjøre noe med ungdommens situasjon ut fra urolighetene, siden de ikke uttrykte noen klare oppfordringer (Fædrelandsvennen, 23.8.82). Sørlandet brukte, til forskjell fra Fædrelandsvennen, betegnelsen 'opptøyer'. Avisen brakte et intervju med ungdomssekretæren i Kristiansand som påpekte at opptøyene måtte forklares ut fra dypereliggende

motiver. Selv fant han ingen rimelig forklaring, men mente urolighetene måtte oppfattes som ”et rop om et eller annet” (Sørlandet, 23.8.82).

Dette viser at det var tilløp til å definere urolighetene som uttrykk for ungdomsproblemer. Når det likevel ikke skjedde, synes det å ha sammenheng med at urolighetene ble forsøkt tolket som et bevisst opprør. I alle fall mente ungdomssekretæren at det var vanskelig å finne noen forklaring fordi mange av ungdommene tydeligvis ikke forsto mye av sin egen situasjon, og fordi urolighetene ikke var begrunnet i noen bestemt filosofi. Ut fra så strenge krav måtte urolighetene virke ”tilfeldige” slik det ble hevdet de gjorde (Sørlandet, 23.8.82). Denne vegringen mot å definere urolighetene som uttrykk for ungdomsproblemer, gjorde at politiets definisjon ikke ble alvorlig utfordret. At mange ungdommer oppfattet politiets håndtering av situasjonen i sentrum som årsaken til bråket, endret ikke den dominerende fortolkningen av hendelsene. Som erfaringene fra andre steder viser, er det bare når hendelsene tolkes som uttrykk for sosiale problemer (ungdomsproblemer) at legitimiteten av å definere det hele som ordensproblemer blir svekket. I Kristiansand ble det imidlertid i liten grad en ”kamp” om å definere hva som hadde skjedd. Alle var enige, unntatt ungdommene, i at det ordensmessige aspektet var viktig og at politiet måtte ta seg av det.

Fredagskvelden den 27. august var det igjen tilløp til bråk, men politiet mente etterpå at det ikke hadde vært mer enn vanlig på en slik kveld (Fædrelandsvennen, 28.8.82). Neste kveld, lørdag den 28. august, ble det imidlertid mer bråk. Ungdommene knuste vindusruter, og det var en del fyll. På det meste var 400 mennesker til stede i sentrum. Politiet hevdet likevel at det hadde ”vært ganske normalt”, noe som fikk Fædrelandsvennen til å bemerke at det sa litt om hvilke forhold som hersket i sentrum om kveldene (Fædrelandsvennen, 30.8.82). Uttalelsen fra politiet var vel mer et uttrykk for politiets forsøk på å nedtone det hele som ordensproblemer, enn for at politiets toleranse var blitt større. Denne gangen kunne det også være nødvendig fordi avisen brakte opp spørsmålet om f.eks. et eget hus for ungdommen var en løsning på problemene. Det ble presentert to svar på spørsmålet — ett positivt og ett negativt. Iså måte kom det ikke noe entydig svar på spørsmålet (Fædrelandsvennen, 30.8.82). Dette var heller ikke den type tiltak det ble satset på. Hovedsakelig ble urolighetene møtt med store politistyrker og en hard bøtelegging av dem som ble tatt av politiet.

Helgen etter hadde politiet satt 25 politifolk ekstra i beredskap. Natt til lørdag den 4. august ble det innbrakt i alt 19 personer til politikammeret. Denne gangen var det imidlertid ikke samlet så mange folk i Caledonien-kvartalet som forrige fredagskveld. Det kom heller ikke til sammenstøt mellom politiet og ungdommene. Natt til søndag den 5. august ble det innbrakt 11 personer. Heller ikke da ble det noe sammenstøt.

Etter denne helgen tok urolighetene slutt. Avisreportasjene fikk etter hvert karakter av å være referater av hva som hadde skjedd. Hendelsene ble ikke satt inn i noen videre sammenheng, og det var ikke en gang tilløp til det slik det var etter de to første helgene med bråk. Dermed synes det som om definisjonen av bråket som ordensproblemer var blitt enerådende. Det kom også til uttrykk i tiltakene mot urolighetene, som besto i en hard bøtelegging av deltagerne og en stor politistyrke som kunne slå ned de enkelte episodene etter hvert som de oppsto.

Sett under ett var det små forskjeller mellom urolighetene på Vennesla, i Mandal og i Kristiansand. Alle stedene ble urolighetene definert og håndtert som ordensproblemer. Vennesla skilte seg likevel noe ut fra Mandal og Kristiansand ved at urolighetene ikke hadde utspring i et spesielt ungdomsmiljø som ungdomsmiljøet ved Bondeheimsgården i Mandal og i Caledonien-kvartalet i Kristiansand.

Selv om bråket i Mandal og Kristiansand hadde utgangspunkt i et spesielt ungdomsmiljø og forsåvidt en pågående konflikt mellom politiet og ungdommen, ble det ikke satt i sammenheng med ungdommens situasjon og sosiale problemer. Dette skyldtes ikke at det manglet slike fortolkninger av situasjonen i Kristiansand. Blant sosialarbeiderne som arbeidet med ungdom, var det en utbredt forståelse av at urolighetene hadde sammenheng med ungdommens situasjon.¹ At denne tolkningen ikke kom frem, måtte derfor ha noe med at den ikke fikk gjennomslag og legitimitet i forhold til den andre fortolkningen som eksisterte.

I Sandefjord var det også uroligheter blant ungdommen sommerhalvåret 1982. Allerede i mars begynte bråket. Lørdag kveld 27. mars ble i alt 14 personer arrestert for fyll og bråk. Vestfold Fremtid stilte etter dette spørsmål om dette var forsmak på "Sandefjord-sommeren" (Vestfold Fremtid, 29.3.82). Spørsmålet indikerer hvilke forventninger som var til stede i Sandefjord. Forventningene var nok i noen grad begrunnet i

¹ Informantintervjuer med ungdomsarbeidere sommeren 1983.

erfaringene fra sommeren året før da det flere ganger var uro blant ungdommen. Forventningene om bråk ble til en viss grad oppfylt. Helgen rundt 17. mai ble 23 personer innbrakt for ordensforstyrrelser, og

ASPEKT VED OPPTØYENE	VENNESLA	MANDAL	KRISTIANSAND
Hendelses- forløp	først nedtrapping, siden en opptrapping av episodene — uroen gjentok seg to kvelder på rad	i hovedsak en nedtrapping av episodene — uroen gjentok seg flere helger på rad (men spesielt urolig to av helgene)	i hovedsak en nedtrapping av episodene — uroen gjentok seg flere helger (men spesielt urolig tre av helgene)
Mediadekning	både dramatiserende og trivialiserende	i hovedsak trivialiserende	i hovedsak trivialiserende
Definisjon	definert som ordensproblemer	definert som ordensproblemer	definert som ordensproblemer
Forklaring	i hovedsak bare fordømt	i hovedsak bare fordømt	i hovedsak bare fordømt
Tiltak	relativt høye bøter for deltagere	relativt høye bøter for deltagere	relativt høye bøter for deltagere
Forventninger om ny uro	ingen uttrykte, klar markering av at det var et engangsfenomen	ingen uttrykte	ingen uttrykte

Figur 2.7 Hovedtrekk ved hendelsene på Vennesla, i Mandal og i Kristiansand i 1982.

lørdag kveld 21. august ble 13 personer arrestert for det samme. Lørdagskvelden den 28. august og natt til søndag var det igjen bråk i Bytunet. Denne gangen ble det også knust flere vindusruter.

Bråket hadde ikke vært gitt noen særlig omfattende avisdekning før bråket den 28. august. Også bråket tidligere var omtalt av lokalavisene, men uten av det ble drøftet noe særlig utover referatene av hendelsene. Den eneste av disse reportasjene som skilte seg ut var den Sandefjord Blad brakte etter bråket 21. august. Der ble urolighetene fremstilt som et "barneselskap" og beskrevet i slike termer ("onkel politi", "hjem til mamma og pappa", o.l.) (Sandefjord Blad, 23.8.82). Denne ironiske formen må ses som noe tilsvarende fordømmelsen av det som hadde skjedd. Riktignok ble ungdommene snarere latterliggjort enn fordømt, men den tilsiktede virkningen var antagelig den samme (stemplingens avskrekkende virkning).

Frem til den siste helgen med bråk i Sandefjord var det ingen forsøk på å definere bråket som noe annet enn ordensforstyrrelser. Etter dette siste tilfellet av bråk ble imidlertid en medarbeider ved utekontakten intervjuet om hvorfor det hadde blitt uroligheter blant ungdommen. Vedkommende fant det vanskelig å si noe bestemt om hva som utløste bråket, men mente ellers at det måtte ses i sammenheng med situasjonen som mange av ungdommene var i. Arbeidsløshet, manglende skoletilbud og vanskelig boligsituasjon ble nevnt som medvirkende årsaker (Sandefjord Blad, 31.8.82). Det ble således til slutt åpnet for at urolighetene kunne tolkes som et uttrykk for ungdommens problematiske situasjon.

5. Tilbakeblikk på opptøyene 1978 — 84

Hvordan uro blant ungdommene blir tolket og forstått, synes å bero på hvilke etablerte forståelser som finnes lokalt av ungdommens situasjon. I Tromsø hadde det f.eks. i lang tid før opptøyene eksistert en forståelse av at byen hadde et "ungdomsproblem". Dermed ble også opptøyene straks relatert til denne forståelsen av ungdommens problemer i byen. I Skien f.eks. var det ikke etablert en tilsvarende forståelse, og opptøyene blant ungdommen ble tolket og behandlet som rene ordensproblemer. På Vennesla, i Mandal og Kristiansand ble bråket blant ungdommen behandlet hovedsaklig som ordensproblemer. Det var riktignok en

forståelse av at Mandal og Kristiansand hadde et ”ungdomsproblem”, men dette ble først og fremst forstått som et ordensproblem. I Sandefjord ble urolighetene derimot — til tross for at de kanskje var mindre omfattende enn de andre stedene — satt i sammenheng med ungdommens problematiske situasjon. Opptøyene i Trondheim ble tolket og håndtert på noenlunde samme måte som urolighetene i Mandal og Kristiansand. Bråket ble satt i sammenheng med byens ”ungdomsproblem”, men forstått og behandlet som først og fremst et ordensproblem. Etter hvert som opptøyene avtok i omfang, ble også opptøyene i mindre grad satt i sammenheng med et slikt ”ungdomsproblem”.

Bortsett fra Tromsø var det ingen steder det skjedde en tilsvarende *opptrapping* av episodene som inntraff, som i Oslo. Det var heller ingen av disse stedene, igjen med unntak av Tromsø, fortolkningen av hendelsene var så dramatiserende som i Oslo (før 1981).

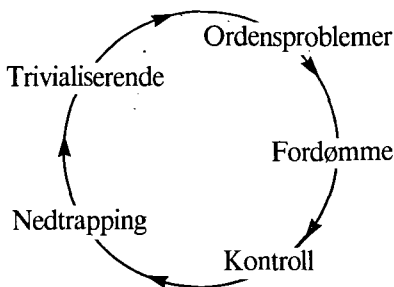
Likevel var det i Oslo og Tromsø opptøyene ble fulgt opp mest med tiltak for å bedre ungdommens situasjon. Betyr dette at en *opptrapping* av ungdomsproblemene og en *dramatiserende* fortolkning av dem er nødvendig for at noe skal bli gjort for å forbedre ungdommens kår? I ettertid, når nyansene er blitt borte, kan det kanskje synes å være slik. Drøftelsen ovenfor har imidlertid vist at dette vil være å forenkle det som skjedde. Opptrapping og dramatiserende fortolkninger kunne like gjerne medført at opptøyene ble definert og håndtert som ordensproblemer. Da det ikke skjedde i Tromsø, hadde det sammenheng med at opptøyene kunne tolkes i lys av etablerte fortolkninger av ungdommens situasjon i byen. I Oslo ble ikke opptøyene entydig tolket som uttrykk for ungdommens problemer, noe som nok hadde sammenheng med at oppfatningen av opptøyene de ulike årene ikke alltid passet inn i den etablerte forståelsen av ungdommens situasjon. Det er sannsynligvis derfor det var skiftende tolkninger av opptøyene både før — og etter — 1981.

Hvis det skal skje *omfortolkninger* eller *nyfortolkninger* av ungdommens situasjon etter en hendelse som opptøyer, må enten fortolkeren eller fortolkningen allment ha sterk legitimitet. At det har betydning *hvem* fortolkeren er, viste f.eks. det som skjedde i Oslo i 1981 da statsråd Sissel Rønbeck definerte opptøyene som de ”ressurssvakes opprør” og fikk gjennomslag for det. Fortolkninger som allment har — eller får — legitimitet, vil være de som er i overensstemmelse med etablerte

oppfatninger av ungdom. I den grad opptøyene kan knyttes til slike oppfatninger vil fortolkningene av dem kunne få gjennomslag.

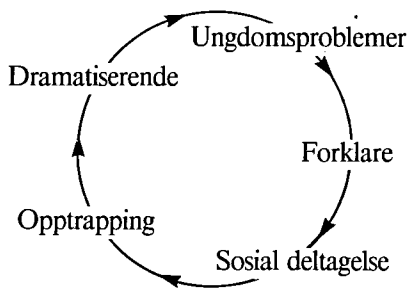
Det fremgår av drøftelsen ovenfor at det ikke kan påvises noen entydige "onde" eller "gode" sirkler i tolkningene og håndteringen av opptøyene. For det første synes det å være slik at på steder hvor urolighetene ble nedtrappet og tolket trivialisierende, ble de definert og behandlet som ordensproblemer samtidig som de ble fordømt. Dermed blir det en kombinasjon av det vi har kalt en "god" og en "ond" sirkel (se side 15). Denne kombinasjonen er fremstilt i figur 2.8. Dette synes å gjelde for urolighetene i Mandal, Kristiansand og Skien. Kanskje gjelder det også til en viss grad for urolighetene i Trondheim¹ og på Vennesla. Denne sirkelen er "god" i den forstand at urolighetene blir nedtonet og inntrykket av dem dempet slik at det ikke skapes stemning for overilte tiltak. Problemet eller det "onde" ved sirkelen — er at hvis urolighetene har grunnlag i en konflikt mellom ungdomsgruppen og politiet, vil denne forståelsen og håndteringen av urolighetene ha liten innvirkning på det som er "problemet". Spesielt vil det ha uheldige konsekvenser, hvis det heller ut fra et annet grunnlag (d.v.s. enn urolighetene) blir gjort noe for denne typen ungdom. I slike tilfeller vil "problemet" ikke være løst selv om det ikke skulle blir flere opptøyer eller uroligheter.

1 I Trondheim skjedde det riktignok en husokkupasjon, og ungdommen fikk sitt eget hus. Dette har vi ikke behandlet fordi det ikke ble satt i sammenheng med opptøyene slik det ble f.eks. i Tromsø.

Figur 2.8 Opptøyene — kombinasjon av "god" og "ond" sirkel.

Det var også en annen type kombinasjon av en "god" og "ond" sirkel. Denne er fremstilt i figur 2.9. Dette gjaldt særlig i Tromsø, men etter hvert skjedde det også i Oslo en overgang til en slik kombinasjon av en "ond" og "god" sirkel. *Islike tilfeller kan det imidlertid skje at opptøyene også blir behandlet som ordensproblemer. Spesielt synes det å ha skjedd i Oslo, der den kortsiktige løsningen har vært den "onde" sirkelen — som riktignok med årene har blitt omformet til en sirkel som i figur 2.8. Denne omformingen av den "onde" sirkelen skjedde i 1981, samtidig med overgangen til en sirkel som i figur 2.9 som en langsiktig løsning. Kort- og langsiktig betyr i denne sammenhengen at kontrolltiltak har nokså umiddelbare virkninger, mens tiltak for å bedre ungdommens sosiale deltagelse vil ha virkning på lengre sikt. Det er nok denne asymmetrien, eller tidsforskyvningen i virkningene, som gjør at tiltak innrettet mot ungdommens problemer blir supplert med ulike typer kontrolltiltak. Hvis opptøyene fortsetter til tross for at tiltak for å løse ungdomsproblemer er iverksatt, synes det som om kontrolltiltak blir ansett som nødvendige. Et unntak er kanskje Tromsø der det ser ut som om de kommunale myndighetene forsøker å "definere bort" det som måtte være av bråk blant ungdommen. I slike tilfeller vil begrunnelsen for å sette inn kontrolltiltak falle bort. Også i Oslo kan det såvidt spores en lignende tendens de seneste årene til å "definere bort" opptøyene. Riktignok har tendensen vært svakere enn i Tromsø, men det går kanskje likevel an å spore en utvikling i retning av å lempe på kontrolltiltakene — spesielt i forbindelse med natt til 1. mai.*

Figur 2.9 Opptøyene — kombinasjon av "ond" og "god" sirkel.

Forstå ikke ungdommen
ihjel, Sissel!

Politibladet nr. 6, juni 1981

Bøtelagt ungdom:
—Politiet
provoserte

Tromsø, 18.1.82, s. 2

Forretningsfolk vil ikke stå fram med fullt navn:

Ungdommen skremmer oss

Tromsø, 18.1.82

Justiskomiteens formann, Jan P. Syse:

Opptøyene i Oslo
rene pøbel-streker

Moss Avis, 19.5.81

- Vi må komme inn
før problemene

Trønder-Aftenblad, 4.6.81

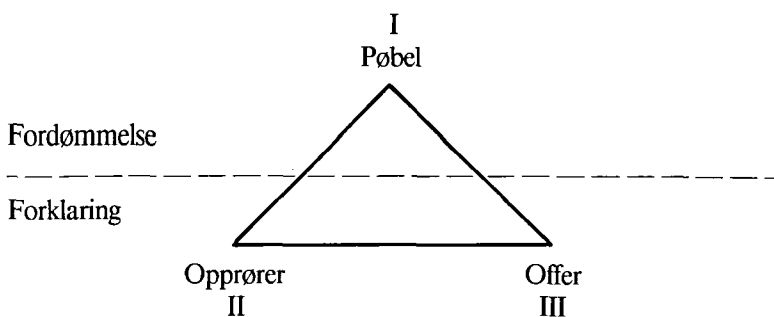
Opptøyene: Tolkninger av hvorfor det skjedde

1. Ungdommen: Pøbel, opprør eller offer?

Selv om det var forskjellige tolkninger av urolighetene eller opptøyene som hadde vært, synes det likevel å være en felles forståelse av at *ungdommen* er et hovedaspekt ved det som skjedde. Enigheten strakk seg imidlertid ikke lenger enn til det rent deskriptive, d.v.s. at opptøyene var *ungdomsopptøyer*. Isolert sett er denne koblingen av ungdom og opptøyer nokså intetsigende. For å gi mening må koblingen spesifiseres. Det er med andre ord nødvendig å undersøke om opptøyene er ungdomsopptøyer i noen annen forstand enn at deltagerne øyensynlig er unge mennesker.

Forsøkene på å *spesifisere sammenhengen* mellom ungdom og opptøyer vil bestå i å finne forklaringer på *hvorfor det ble opptøyer*. De forklaringene som blir gitt, bygger på ulike forutsetninger om ungdom allment og om ungdommene som deltok i opptøyene spesielt. Når det gjelder deltagerne i opptøyene, gikk det — som påpekt — et hovedskille mellom de som *fordømte* det hele, og de som forsøkte å *forklare* det. De forutsetningene om ungdom som deltok i opptøyene som fordømmelsen og forklaringene var basert på, kan illustreres som i figur 3.1. Fordømmelsen kan sies å være fundert på at deltagerne er pøbler. Forklaringene kan være av to hovedtyper, d.v.s. opptøyene kan enten skyldes en *protest* fra deltagerne eller at deltagerne er et slags *offer* for sin bakgrunn, sin sosiale situasjon, osv.

Den første posisjonen (I) i figur 3.1 er i hovedsak en *moralsk vurdering* av opptøyene. Fortolkningen går derfor mer på *hva* ungdommene gjorde, enn *hvorfor* de gjorde det. Siden opptøyene medfører en rekke

Figur 3.1 Forutsetningene om deltagerne som fordømmelsen og forklaringene var basert på.

handlinger som formelt sett er ulovlige, blir fordømmelsen utfallet av den moralske vurderingen — og de "skyldige" blir stemplet som pøbler. En slik moralsk fortolkning medfører ofte et *straffeorientert* syn på hvilke tiltak opptøyene bør møtes med. Ikke bare blir det stilt krav om straffereaksjoner — i mange tilfeller vil det også være et krav om *harde* reaksjoner. Fordømmelsen og den moralske forargelsen, kan også være opphav til eller styrke en allerede eksisterende "kontroll-kultur" uttrykt som en kampanje for lov og orden, hardere straffer, osv. (jfr. E. M. Lambert, 1981; S. Cohen, 1980).

Mens den første posisjonen (I) knytter ungdom og opptøyer sammen gjennom handlingene, knytter de to andre posisjonene (II og III) ungdom til opptøyer gjennom ungdomsproblemer. Selv om opptøyene blir forklart på den måten innen begge posisjonene, er de likevel forskjellige både når det gjelder forutsetninger om aktørene og implikasjoner for tiltak. Begge posisjonene er imidlertid en avvisning av at en moralsk vurdering bør være hovedsaken i fortolkningen av opptøyene. I forhold til spørsmålet om hvorfor deltagerne handlet som de gjorde, blir spørsmålet om handlingene moralsk sett var riktige eller gale, sekundært i følge denne forståelsen.

Den andre posisjonen (II) forutsetter at opptøyene er en følge av deltagerens bevisste handlinger. I dette ligger det ikke at alt som skjer nødvendigvis er bevisst. Det må imidlertid være slik at utgangspunktet, eller opptakten til det som blir opptøyer, er bevisst. Et slikt utgangspunkt

gjør optøyene til en *sosial protest* og deltagerne til *opprørere*. Det blir med andre ord en protest og et opprør mot de forholdene som deltagerne lever under. At deltagerne forutsettes å være *beviste aktører*, får også implikasjoner ved typen tiltak optøyene blir møtt med. Siden optøyene er en protest, uttrykker de også bestemte krav som f.eks. myndighetene må forholde seg til.

Den tredje posisjonen (III) forutsetter ikke at de som deltar i optøyene er seg beviste på hvorfor de deltar. Optøyene blir forutsatt å være mer *forårsaket* enn motivert, d.v.s. deltagelsen i optøyer blir hovedsaklig sett på som *reaksjoner* på en bestemt sosial situasjon. I den forstand blir deltagerne et *offer* for omstendighetene. Denne fortolkningen impliserer at tiltakene mot optøyer må innrettes mot å forbedre den enkeltes muligheter i samfunnet. Hvilke muligheter som må forbedres vil kunne fremgå av forklaringene man kommer frem til.

Posisjon II og III representerer forsøk på å argumentere mot at optøyer er "pøbelstreker" og derfor bare bør behandles som ordensproblemer. Siden begge posisjonene har som utgangspunkt at optøyene er uttrykk for ungdomsproblemer, må det — for at forklaringene skal være troverdige — kunne belegges at deltagerne er i en sosial situasjon der slike problemer er sannsynlige. Det må med andre ord kunne vises til at optøyene har et slikt grunnlag som de er forutsatt å ha.

I det følgende skal vi derfor gå inn på bakgrunnskjennetegn ved de anholdte deltagerne. Disse kjennetegnene er *kjønn, alder og yrkesstatus*. Det må understrekes at dette er kjennetegn ved de anholdte — ikke ved deltagerne. De data som blir presentert, vil derfor kanskje si mer om hvem politiet arresterer ved slike anledninger enn om hvem som deltar. Det er rimelig å anta at en slik mulig "selektivitet" spesielt gjør seg gjeldende i tilfeller der det er mange forhåndsarrestasjoner. En større grad av tilfeldighet gjelder nok under større "ryddeaksjoner" der f.eks. "ivrige" tilskuere eller relativt intetanende forbipasserende kan bli dratt inn i tumultene. Det står likevel fast at det ikke uten videre kan generaliseres fra anholdte deltagere til deltagere generelt. Dette er et forbehold som må tas.

Et trekk som er felles for alle stedene, er at den overveiende andel av de anholdte er *menn*. I Oslo varierer andelen menn fra 98 % i 1978 til 73 % i 1983. At kvinneandelen i 1983 er såpass høy skyldes at politiet slo til mot

Café Blitz (nærmere 40 % av de anholdte der, var kvinner). Alle de andre stedene er mannsandelen av de anholdte rundt 90 %. Unntaket er Tromsø, der den er 73 %.

Aldersfordelingen for de anholdte i Oslo de forskjellige årene, er som vist i tabell 3.1. Som fordelingen viser, er de fleste av de anholdte mellom 18 og 25 år. Denne aldersgruppen utgjør ikke noen av årene mindre enn 50 %, men heller ikke mer enn 60 %. Andelen varierer med andre ord lite fra år til år. De resterende 40 — 50 % av de anholdte fordeler seg i hovedsak på kategoriene 14 — 17 år og 25 — 39 år. Kategorien 25 — 39 år, som er relativt grov, har alle årene en betydelig andel selv om variasjonen er noe større enn for andelen av dem mellom 18 og 25 år. Tilsvarende variasjon er det for andelen av de anholdte i alderen 14 — 17 år med 23 % som den høyeste.

Tabell 3.1: Andel anholdte i ulike alderskategorier i Oslo 1978 — 83 (prosent).

Alder	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
14 — 17	4	13	7	19	11	23	11
18 — 20	36	18	28	35	29	38	39
21 — 24	18	42	31	22	27	22	11
25 — 39	39	27	32	23	29	16	36
40 —	4	0	3	1	4	1	4
SUM	101	100	101	100	100	100	101
N	(56)	(60)	(82)	(236)	(89)	(125)	(28)

Hovedtendensen i aldersfordelingene de andre stedene er stort sett den samme som i Oslo, se tabell 3.2. Det er alderskategoriene 18 — 20 år og 21 — 24 år som alle stedene har den dominerende andelen av anholdte. Mens denne andelen i Oslo varierer mellom 50 % og 60 %, ligger den andre steder på 60 — 80 %. De anholdte andre steder har således en noe ”yngre profil” enn i Oslo. Sandefjord skiller seg ut med en relativt høy andel i kategorien 25 — 39 år. Sammenlignet med Oslo er imidlertid denne andelen ikke spesielt høy.

Tabell 3.2: Andel anholdte i ulike alderskategorier de forskjellige stedene (prosent).

Alder	Skien	Tromsø	Vennesla	Mandal	Kristian- sand	Sande- fjord
14 — 17	16	14	25	14	21	9
18 — 20	36	42	31	40	33	35
21 — 24	31	33	44	40	30	26
25 — 39	14	11	0	4	16	30
40 —	4	0	0	2	0	0
SUM	101	100	100	100	100	100
N	(107)	(52)	(16)	(50)	(89)	(23)

I Trondheim er det også samme hovedtendensen i aldersfordelingen. Det første året, i 1978, er 87 % av de anholdte mellom 18 og 25 år. Året etter er den tilsvarende andelen 71 %.¹ Det er således grovt sett en variasjon mellom 70 og 90 %, noe som betyr en enda yngre "aldersprofil" enn på de nevnte stedene utenfor Oslo. Det må imidlertid understrekes at det som gir en yngre "aldersprofil" er en større konsentrasjon av de anholdte i alderskategoriene 18 — 20 år og 21 — 24 år enn de andre stedene. Ikke på noe sted er betydelige andeler av de anholdte mellom 14 — 17 år. Vennesla har her den høyeste andelen med 25 %.

Når det gjelder yrkesstatus², faller de fleste av de anholdte i Oslo i kategoriene *arbeidsløs*, *arbeider* og *skoleelev*. Som det fremgår av tabell 3.3, utgjør disse kategoriene til sammen over 90 % av de anholdte alle årene. Det er ikke overraskende at såpass mange er skoleelever, alderen tatt i betraktning. Det er mer interessant at andelen *arbeidsløse og arbeider* er av en slik størrelse hvert år. Frem til 1984 er denne andelen

¹ Aldersfordelingene for Trondheim er:

1978 (N = 30): 14 — 17 år: 10 %, 18 — 20 år: 40 %, 21 — 24 år: 47 %, 25 — 39 år: 3 %, 40 — år: 0 %.

1979 (N = 82): 14 — 17 år: 13 %, 18 — 20 år: 37 %, 21 — 24 år: 34 %, 25 — 39 år: 16 %, 40 — år: 0 %.

² Det mangler opplysninger om yrkesstatus for Oslo 1978, Trondheim 1978 og 1979, Skien 1981 og Mandal 1982.

76 % i gjennomsnitt. I 1984 skjer det en økning i andelen skoleelever, som frem til da hadde vært noenlunde stabil rundt 20 %. Andelen av de anholdte som enten var arbeidsløse eller i arbeid, kom dermed ned i 56 %. Hovedinntrykket er at en overveiende del er arbeidere eller arbeidsløse. Det er også en betydelig andel som er skoleelever, spesielt de to siste årene. De fleste av dem som er klassifisert som arbeidere, har såkalte ufaglærte jobber — d.v.s. jobber som krever liten eller ingen fagutdannelse. Det er derfor rimelig å se det slik at både de arbeidsløse og de som er i arbeid, forholder seg til samme segment av arbeidsmarkedet. De tilhører i all hovedsak den delen av ungdommen som må konkurrere om ufaglærte jobber, ofte også deltidsjobber. Ut fra dette bør vi være forsiktig med å tillegge skillet mellom kategoriene "arbeidsløs" og "arbeider" noen avgjørende betydning. Siden de fleste av dem som er i arbeid, også har en relativt løs tilknytning til arbeidslivet, er ikke deres sosiale situasjon totalt forskjellig fra de arbeidsløses.

Tabell 3.3: De anholdtes yrkesstatus i Oslo 1978 — 84 (prosent).

Yrke	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Arbeidsløs	—	16	10	22	23	40	20
Arbeider ¹	—	66	66	54	55	28	36
Skoleelev	—	16	23	23	19	28	36
Andre	—	2	1	2	4	4	8
SUM	—	100	100	101	101	100	100
N	—	(55)	(80)	(226)	(86)	(102)	(25)

¹ Kategorien "arbeider" inneholder en del "usikre enheter" fordi enkelte bare har oppgitt arbeidssted — ikke yrke. I tillegg kommer også noen få som har yrker som er nokså forskjellige fra "arbeideryrker".

Når de anholdte fra de andre stedene fordeles på yrkesstatus, fremkommer et tilsvarende mønster som i Oslo. Sandefjord skiller seg ut med en høy andel skoleelever, og Tromsø med en relativt høy andel arbeidsløse. Bortsett fra disse forskjellene er mønsteret i fordelingen i hovedsak det samme som i Oslo.

Tabell 3.4: De anholdtes yrkesstatus på de forskjellige stedene (prosent).

Yrke	Tromsø	Vennesla	Kristian- sand	Sande- fjord
Arbeidsløs	48	13	24	4
Arbeider	35	69	42	43
Skoleelev	17	19	25	30
Andre	0	0	9	22
SUM	100	101	100	99
N	(54)	(16)	(83)	(23)

Settes alle kjennetegnene i sammenheng, fremtrer et relativt enhetlig "bilde" av de anholdte: De fleste er *menn*, de fleste er mellom *18 og 25 år* og mange av dem er *arbeidere eller arbeidsløse*. Det er også mange av de anholdte som er *skoleelever*.

Til tross for at *episodene* ofte var forskjellige, *hendelsesforløpene* ulike, samtidig som fortolkningene av hva som skjedde varierte, er det altså *klare felles kjennetegn* ved de anholdte. Annerledes formulert: Uansett hva som skjedde, og hvordan det skjedde, ble samme type ungdom arrestert. Den slående likheten som fremtrer når de anholdte blir karakterisert ved hjelp av slike bakgrunnsvariabler, må ikke forlede til enkle slutninger om årsakssammenhenger og om opptøyene. Det som må avklares før noen slutninger i det hele tatt kan trekkes, er hva disse kjennetegnene indikerer. Spørsmålet blir med andre ord hva kjønn, alder og yrkesstatus forteller om de anholdte, og den situasjon de er i, utover det rent deskriptive. Når det er avklart, står det igjen å drøfte sammenhengene mellom hva kjennetegnene indikerer og opptøyene.

Spørsmålet om hvem de anholdte er, og hvilke kjennetegn de har, vil først og fremst være relevant hvis opptøyene oppfattes som uttrykk for ungdomsproblemer. De som enten erklærer opptøyene som uforståelige eller som pøbelherjinger, avviser i utgangspunktet at det kan ligge noe under. Slike fortolkninger kan betraktes som en fornektelse av mulige

motiver eller årsaker som kan forklare opptøyene. Hvis opptøyene derimot fortolkes som et uttrykk for ungdomsproblemer, vil en analyse av data over de anholdte kunne gi innsikt i *hva slags* problemer det dreier seg om.

Som vi har sett, ble disse problemene i stor grad oppfattet som ressursvakheter eller fattigdom (jfr. tolkningen av opptøyene i Oslo 1981 og i Tromsø 1982). Gitt denne antagelsen blir data indikator på hvilke ressurser deltagerne har, eller rettere sagt mangler. Denne fortolkningen er hovedsakelig en *individualistisk* forståelse av problemet, d.v.s. problemet blir oppfattet som individets manglende ressurser. Men selv om problemet blir forstått som individuelt, blir det ikke forstått som individuelt betinget. Manglende ressurser ses som *samfunnsmessig betinget*, ikke som betinget av individuelle "defekter".

Data kan imidlertid også brukes som indikator på deltagerens samfunnsmessige posisjon eller posisjoner. Forskjellen mellom dette og tolkningen av deltagerne som ressursvake, er tilsynelatende liten. Likevel kan forskjellen implisere nokså forskjellig tiltaksstrategi. Mens den ressursvakes posisjon kan forbedres ved å tilføre vedkommende de manglende ressursene (f.eks. utdanning, bolig eller jobb), krever en forbedring av deltagerens muligheter ikke bare individuelle men også samfunnsmessige endringer. Disse to tiltaksstrategiene er snarere komplementære enn gjensidig utelukkende. Det forhindrer imidlertid ikke at det er "lettere" å gjøre noe med problemet hvis det defineres som ressursvakheter. For å ta et eksempel: Det er "lettere" å gjøre noe med den enkeltes kvalifikasjoner (utdanning og opplæring) enn med arbeidsmarkedet. Siden det er såpass store forskjeller på tiltakene og konsekvensene av dem, er det verd å gjøre oppmerksom på denne distinksjonen når det gjelder tolkningen av data.

Data om bakgrunnskjennetegn ved de anholdte som er presentert foran, gir støtte både for en tese om *ressursvakheter* og *marginal posisjon* i samfunnet. Slik sett er det dokumentert at det finnes et grunnlag for opptøyene som er forutsatt når opptøyene forklares enten som en *protest* eller som en *reaksjon* mot de sosiale forholdene deltagerne lever under.

At det alle stedene er et stort *flertall gutter* blant de anholdte, er ikke overraskende ut fra hva man vet fra andre undersøkelser. I flere av disse undersøkelsene fremgår det at det i tenårene blir et skarpere skille enn tidligere mellom gutters og jenters aktiviteter, også i fritiden (L. B. Hendry, 1978; J. Krupinska, 1982; A. McRobbie / *M. Nava*, 1984). *Foruten*

at jenter og gutter gjør forskjellige ting i fritiden og oppholder seg på ulike plasser, vil det også være slik jentene er mer passive – eller tilbakeholdende – i situasjoner der sannsynligheten for å bli arrestert er høy. Det må fastholdes at det hele tiden dreier seg om anholdte deltagere, og at det dermed ikke nødvendigvis er et representativt utvalg av deltagerne. Derfor er det også mulig at jentene er underrepresentert i ”utvalget” i forhold til hvor mange jenter som på en eller annen måte var innblandet i tumultene.

Hva indikerer de to andre kjennetegnene, alder og yrkesstatus, utover at de gir støtte til tesen om ressursvirket og marginal posisjon i samfunnet? Det første som kan trekkes frem, er at de fleste er ferdig med ni-årig grunnskole og i den forstand er i en *overgangs- eller etableringsfase*. Noen er arbeidsløse, andre er i arbeid og noen fortsetter i den videregående skolen. At vedkommende er i arbeid eller i videregående skole, gir ikke nødvendigvis særlig mye informasjon. Det avgjørende er ikke arbeids- eller skoletilknytningen, men *hva slags* tilknytning de har til arbeidslivet eller skolen.

Som tidligere nevnt, kan de fleste av dem som er klassifisert som ’arbeidere’ sies å forholde seg til samme segment av arbeidsmarkedet som de arbeidsløse. Tilknytningen til arbeidslivet vil i sterk grad bli preget av den type jobb de har. De såkalte *ungdomsyrkene* har en del særtrekk som påvirker hva slags arbeidslivstilknytning det er mulig å oppnå for dem som har slike yrker. Disse særtrekkene er: *Lav lønn, mange deltidsjobber, små avansementsmuligheter og stort gjennomtrekk* (R. Svensson, 1984: 108-115). Dette betyr at de fleste av de anholdte som faller i kategorien ’arbeider’, forholder seg til et arbeidsmarked som er kjennetegnet ved usikre og kortvarige jobber, deltidsjobber, osv. Dette bidrar til hyppige jobbskift som i en tid med høy arbeidsløshet og et minkende antall ”ungdomsjobber”, for mange blir overgang til arbeidsløshet snarere enn til ny jobb. Mange av dem som er klassifisert som ’skoleelever’ synes å ha en tilsvarende svak tilknytning til skolen. En del av dem har avbrutt utdannelsen, en del har ett år på yrkesfaglig linje og en del har ikke kommet inn i den utdannelsen de ønsker. Dette reflekteres forøvrig også i utdannelsesbakgrunnen til mange av dem som kommer inn under kategoriene ’arbeidsløs’ eller ’arbeider’. Det er f.eks. flere av disse som ikke har fullført påbegynt fagutdanning, eller som har avbrutt en allmennfaglig utdanning.¹

¹ Dette fremgår av intervjuene som er gjort med anholdte natten til 1. mai i Oslo i 1982 og 1983.

Disse tendensene, samt det helhetsinntrykk data gir, indikerer at mange av de arresterte i forbindelse med uroligheter og opptøyer har en marginal sosial posisjon. Denne påvisningen er imidlertid *ikke* tilstrekkelig for å forklare hvorfor det ble opptøyer. Maksimalt forteller ikke data mer enn hva som er grunnlaget for opptøyene (og minimalt bare hvilke kjennetegn de anholdte har).

Spørsmålet som må stilles, er om det finnes noen forbindelse mellom ungdommene og opptøyene annet enn at de ble arrestert før, under eller etter opptøyene. To hovedtyper forbindelser kan tenkes ut fra de to forklaringstypene vi har nevnt foran:

1. Opptøyene var en *sosial protest*. Motivet for å delta var å protestere, og de anholdte er et utvalg av deltagerne i protestaksjonen.
2. Opptøyene var en *reaksjon*. Deltagerne hadde ikke noe klart og bevisst motiv for å delta. Opptøyene var snarere et uttrykk for den håpløse sosiale situasjonen de befant seg i, og den misnøyen de følte. De anholdte er et utvalg av disse.

Disse to typene forbindelser skal vi drøfte i det følgende. Noe som også må avklares i drøftelsen er i hvilken grad de anholdte var involvert i opptøyene. Med andre ord: Er det rimelig å forutsette som det er gjort i de to punktene ovenfor, at de anholdte deltok i protesten eller at deltagelsen var en reaksjon på deres sosiale situasjon?

2. Opptøyer som protest mot sosial urettferdighet

Når det gjelder spørsmålet om opptøyene var en protest, finnes det en del holdepunkter for å besvare det. Et holdepunkt vil være deltagerens selvforståelse, d.v.s. mente de selv at de deltok i en protest. I Oslo i 1978 f.eks., begynte opptøyene som en demonstrasjon mot politivold. Også på Vennesla og i Tromsø argumenterte noen av deltagerne med at bakgrunnen for urolighetene var mangel på tilbud og krav som myndighetene ikke innfridde. Et annet holdepunkt for om det var en protest, kunne være å undersøke om det sto noen organisasjon bak. I Oslo dukket f.eks. Ung-Mob opp etter opptøyene i 1981, men organisasjonen representerte nok mer en protest mot den behandlingen

ungdom ble utsatt for etter opptøyene (navnet var også opprinnelig 'Ungdomsgruppa mot bøteterror'). Ungdomsaksjonen i Tromsø hadde f.eks. i lang tid før opptøyene tatt opp problemene som ble ansett for å være grunnlaget for dem.

Som det fremgår, har det både vært tilløp til at ungdommen selv tolket opptøyene som en protest, og til at organisasjoner blant ungdommen arbeidet med problemer som hadde tilknytning til opptøyene. Dette er imidlertid ikke nok til å klassifisere opptøyene som en protest, og avgjøre at det var dette det dreide seg om de fleste stedene. Vel så viktig som deltageres oppfatninger, er hvordan opptøyene ble oppfattet. Det hjelper lite å protestere hvis ingen oppfatter det som skjer som en protest. Med andre ord: — for at opptøyene i *konsekvens* skal bli en protest må de bli oppfattet som en protest av myndigheter og av folk flest (dette siste er viktig siden folkelig oppslutning ofte er et legitimitetsgrunnlag).

En viktig forutsetning for at folk skal oppfatte uroligheter eller opptøyer som en protest, er at hendelsene samsvarer med oppfatningene de har av hva en protestaksjon er. Det er rimelig å anta at de fleste forestiller seg at en protestaksjon skal uttrykke misnøye som har sin rot i uverdige og urettferdige forhold som deltagerne selv ikke har muligheter til å endre direkte. Den såkalte *grasrothypotesen* er et eksempel på en slik forståelse av hva protest er. I følge hypotesen er protestaksjoner menigmanns opprør — de avmektiges opprør mot de politisk etablerte (jfr. J. P. Olsen / H. Sætren, 1980: 16-22). Protestaksjoner har ut fra dette også blitt betegnet som de "maktesløses politikk" (M. Lipsky, 1968).

Disse oppfatningene av hva protest er, medfører at det stilles bestemte krav som må oppfylles før en hendelse blir fortolket som en protestaksjon. Den typiske oppfatningen av hva protest er, som er antydnet ovenfor, gjør imidlertid at skillet mellom sosiale avvik og protestaksjoner kan være uklart. Dette har bl.a. sammenheng med at protest oppfattes som de maktesløses politiske uttrykk. Og som det har blitt fremholdt, er det ofte en flytende grense mellom *den politisk marginale* og *den sosiale avviker* (I. Horowitz / M. Libowitz, 1968: 285). At det er uklare skillelinjer og flytende grenser, skyldes her ikke først og fremst deltageres motiver, men folks oppfatninger av hva protestaksjoner og sosiale avvik er. Hvilke krav som mer spesifikt synes å bli stilt til hva som kvalifiserer til betegnelsen protest, skal vi komme nærmere inn på.

Ralph H. Turner har, på basis av undersøkelser gjort i USA i forbindelse med opptøyene på 1960-tallet, formulert *fem* betingelser for at uroligheter skal bli oppfattet som protest. Disse betingelsene er (R. H. Turner, 1969: 817-18):

1. *Troverdighet.* Urolighetene/opptøyene må være troverdige som sosial protest ut fra hvilke forestillinger folk har om protest og rettferdighet.
2. *Balanse mellom appell og trussel.* Uroligheter/opptøyer kommuniserer både *appell* og *trussel*. For at hendelsen skal bli oppfattet som sosial protest, er det viktig at det er en balanse mellom disse to elementene. Bare appell vekker godvilje, men vil sjelden føre til at noe blir gjort. Hvis hendelsen bare er skremmende, vil den på den annen side ikke føre til annet enn harde straffetiltak. Derfor må det være en viss balanse slik at hendelsen, og det som kan ligge bak, blir møtt med velvilje samtidig som den blir oppfattet som alvorlig nok til at noe må gjøres.
3. *Bileggelse av konflikten.* Uroligheter/opptøyer betyr i de fleste tilfeller at det blir en konflikt med det som blir målgruppen for hendelsene (f.eks. vil myndighetene i de fleste tilfeller bli oppfattet som de institusjoner protesten er rettet mot). Denne målgruppen (d.v.s. myndighetene) kan så definere urolighetene/opptøyene som en sosial protest i et forsøk på å bilegge konflikten og på den måten hindre en videre opptrapping av situasjonen som er oppstått.
4. *Koalisjon med deltagerne (opprørerne).* Å definere urolighetene/opptøyene som en sosial protest er en invitasjon fra en tredje part til dem som står bak urolighetene/opptøyene om å danne en koalisjon for å løse de problemer som ligger til grunn for protesten.
5. *Initiativ for å oppnå forhandlinger.* Å behandle urolighetene/opptøyene som en sosial protest kan være et skritt offentlige tjenestemenn og politikere tar for å oppnå å komme i en forhandlingsrelasjon til deltagerne (opprørerne).

Disse fem betingelsene gir grunnlag for å belyse noen trekk ved de norske opptøyene. Poenget er ikke å avgjøre på etterskudd om de enkelte urolighetene eller opptøyene kan betraktes som en protestaksjon. Et forsøk på å gjøre dette ville bli like ørkesløst som forsøket på å definere hva opptøyer "objektivt sett" er. Hovedsaken på være at opptøyene, mens de pågikk, hadde en del kjennetegn som bidro til at de ble tolket og forstått på bestemte måter. Ved hjelp av Turners klassifikasjon er det mulig å gå inn på hvilke av disse kjennetegnene som blir tillagt betydning — og hvorfor de ble tillagt den betydningen de ble. Det er tross alt slike sosiale tolkningsprosesser som er viktige for hvordan opptøyene blir håndtert, og — må man anta — for hvordan eventuelle fremtidige uroligheter eller opptøyer vil bli behandlet.

Vi skal først ta opp spørsmålet om 'troverdigheten' av opptøyene som sosial protest. Enkelte steder er det tydelig at få fant urolighetene troverdige. F.eks. synes det som om urolighetene på Vennesla ikke overbeviste lokalbefolkningen og de lokale myndighetene om at det dreide seg om en nødvendig markering fra ungdommens side. Det synes også å være få som mente at uroen blant ungdommen hadde utspring i manglende muligheter lokalt for ungdommen bl.a. til fritidsaktiviteter. Det samme ser til å ha vært tilfellet i Skien, Mandal og Kristiansand. På disse stedene ble ikke urolighetene satt i sammenheng verken med ungdommens sosiale problemer eller situasjon generelt. Heller ikke i Trondheim ble opptøyene gitt et eller annet grunnlag som hadde med ungdommens livssituasjon å gjøre. Det synes som om urolighetene blant ungdommen på alle de nevnte stedene ikke ble funnet troverdige som protest fordi få fant noe legitimt grunnlag for det som skjedde.

Opptøyene i Tromsø — og etter hvert også de i Oslo — ble i stor grad funnet troverdige som sosial protest. Både de lokale og sentrale myndighetene tolket det som hadde hendt på den måten. Grunnlaget for protesten ble ansett for å være ungdommens manglende — eller begrensede — muligheter til å skaffe seg jobb, bolig, o.l. Opptøyene var med andre ord som Sissel Rønbeck formulerte det, de "ressurssvakes opprør". Selv om det var bred enighet om at opptøyene hadde grunnlag i ungdommens vanskelige situasjon, betydde det ikke at de ble oppfattet som protest i tradisjonell forstand. De kravene som opptøyene uttrykte, ble ikke oppfattet som konkrete og spesifikke. Opptøyene ble mer tolket som et diffust krav om "å komme inn i samfunnet", d.v.s. få muligheter til sosial deltagelse på lik linje med storparten av den øvrige befolkning.

Dette gjør at opptøyene ikke fremstår som sosial protest i ren forstand, men som en mellomting av en protest og en reaksjon.¹

Som vi har sett av de anholdtes bakgrunnsdata, er det små variasjoner mellom de ulike stedene. Slik sett var det ikke noe i veien for at man på alle stedene kunne ha funnet et grunnlag for urolighetene som gjorde dem troverdige som protest. Likeså kunne tolkningen av opptøyene i Oslo som fikk gjennomslag i 1981, også blitt brukt på opptøyene før 1981, siden grunnlaget som ble påpekt i 1981, også tidligere var til stede. Når ikke det skjedde, og når ikke urolighetene alle steder ble tolket som protest, har det nok sammenheng med at troverdigheten ikke bare avhenger av om det kan påvises et grunnlag for det som skjer.

Ralph H. Turner har også funnet frem til fem betingelser når det gjelder hva slags uroligheter som blir oppfattet som protest. Disse vil kunne belyse hvorfor urolighetene eller opptøyene noen steder ble oppfattet som protest, mens de andre steder ikke ble oppfattet som det. Betingelsene som Turner har funnet frem til, er følgende (R. H. Turner, op. cit.: 818-20):

1. Misnøyen og maktesløsheten må være ”annonsert” i god tid før urolighetene inntreffer. Deltagernes vanskelige livssituasjon må være allment kjent, og det må være etablert en forståelse av denne situasjonen, slik at opptøyene med en gang kan settes i sammenheng med dette.
2. Deltagerne må bli oppfattet som vanligvis lovlidige, slik at opptøyene blir oppfattet som siste utvei de har for å få gjort noe med den vanskelige situasjonen de er i.
3. Opptøyene/urolighetene må enten fremstå som en spontan aksjon, eller som en organisert aksjon deltagerne etter hvert mister kontrollen over. Tegn på at uroen skyldes en konspirasjon eller andre typer skjult planlegging og organisering, vil svekke troverdigheten av aksjonen som sosial protest.
4. Tegn på at urolighetene/opptøyene først og fremst er gøy og spenning for dem som deltar, svekker troverdigheten av hendelsene som sosial protest.

¹ For en drøftelse av ulike opprørsformer blant ungdom, se O. Stafseng, 1981, s. 369-71.

5. Tegn på at deltagerne har en viss selvdisiplin og selvkontroll gir opptøyene/urolighetene større troverdighet som sosial protest. Dette kan f.eks. komme til uttrykk i hva som blir ødelagt, hvor mye som blir ødelagt, o.l.

I likhet med de fem betingelsene for i hvilke tilfeller folk ville oppfatte uroligheter/opptøyer som protest, har disse fem betingelsene for troverdigheten av hendelsene som protest sammenheng med den stereotypien mange har av sosial protest. På tilsvarende måte som det i tidligere tider innen sosialforsorgen var en forestilling om "de verdig trengende", synes folk å ha en forestilling om "de verdig protesterende".

Sammenholder vi de norske opptøyene med disse betingelsene, ser vi at både Oslo og Tromsø oppfylte den første betingelsen. Begge stedene ble grunnlaget for opptøyene "annonsert" i god tid (mest typisk i Tromsø, men den gradvise aksepten hos myndighetene for at Oslo hadde et "ungdomsproblem" som lå til grunn for opptøyene, kan også ses som en slags "forhåndsannonsering"). I Oslo, spesielt i 1979 og 1980, synes tolkningen av opptøyene å være preget av at pkt. 2, 3 og 5 ikke var oppfylt. Opptøyene ble oppfattet som rene "pøbelherjinger" (brudd med pkt. 2 og 5), og det ble antydnet at organiserte grupper sto bak (brudd med pkt. 3). I noen tilfeller ble det også antydnet at gøy og spenning var noe av drivkraften i det som skjedde. Slike antydninger kan også bli brukt til å ta brodden av urolighetene som sosial protest.¹ Færdrelandsvennen hadde f.eks. en slik reportasje etter én av "uro-helgene" i Kristiansand. Overskriften lød: "HERLIG Å KNUSE RUTER", og i følge avisen hevdet ungdommen at de knuste ruten "bare for gøy" og at det var "utrolig gøy" (Færdrelandsvennen, 30.8.82). Dessuten ble det flere steder vist til spenningsmomentet ved hendelsene. At slike argumenter blir brukt, er imidlertid ikke nok til å diskreditere urolighetene som protest. Det avgjørende vil være hvilken vekt argumentene blir tillagt.

Den appellen og trusselen som opptøyer representerer, må også være "riktig" avstemt til hverandre (se pkt. 2 side 108). Opptøyene i Oslo i 1979 er et eksempel på at trusselen ble for overveldende. Opptakten til opptøyene var voldsom, og sammenstøtet mellom ungdommene og politiet var kraftig. Dette gjorde nok sitt til at trusselen ble det

¹ Det mest velkjente eksemplet er kanskje Eric Sevareids artikkel der han "angrep" protestdefinisjonen av urolighetene blant svarte i USA i 60-årene ved å henvise til at hendelsene bl.a. var preget av det han kalte en "karnevalsånd" (E. Sevareid, 1967).

dominerende trekket ved hendelsene. Derfor mistet de den nødvendige appell som må til for at opptøyer eller uroligheter blir akseptert som sosial protest.

Det er likevel ikke slik at sannsynligheten er høyere for at hendelsene skal bli tolket som protest når trusselen fullt ut er fraværende. Om den "rene" trusselen kan være overveldende, vil den "rene" appellen som regel være virkningsløs. Som Ralph H. Turner fremholder, vil appellen tiltrekke sympati men som oftest liten oppmerksomhet på hva som ligger bak protesten. Trusselen, hvis den ikke blir oppfattet som for sterk, vil derfor mer effektivt fange oppmerksomhet og vekke interesse for opptøyene og grunnlaget for dem. I slike tilfeller vil trusselen være et signal om at noe enda verre kan skje hvis ikke noe straks blir gjort med grunnlaget for opptøyene. Kombinasjonen av appell og trussel vil både gi den nødvendige sympati og understreke alvorret i situasjonen (R. H. Turner, op. cit.: 821).

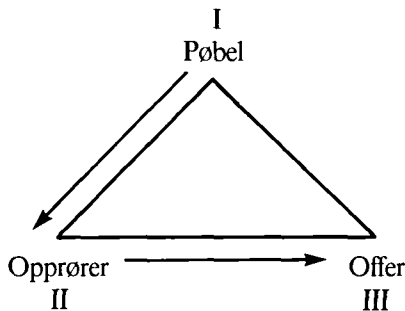
Dette betyr at det er mest sannsynlig at opptøyene blir oppfattet som protest når det har skjedd noe *mellom opptrapping og nedtrapping*, og tolkningene er *et sted mellom det trivialisierende og dramatiserende*. I tillegg til at det må være et troverdig protestgrunnlag, synes dette å være tilstrækkelig for at en hendelse blir oppfattet som protest. Dette avdekker også et *tankekors*: Det ser ut til at det vi foran har beskrevet som en "god" sirkel (se side 15) ikke vil ha noen virkninger verken på den ene eller andre måten. For at uroligheter blant ungdom skal fange interessen, skape blest om bakgrunnen for dem og føre til at noe blir gjort for å bedre ungdommens situasjon, synes det å være nødvendig med en kombinasjon av *opptrapping og nedtrapping* og av *dramatiserende og trivialisierende* fortolkninger.

På de stedene der opptøyene klarest ble definert som en sosial protest, ble det også gjort forsøk fra myndighetenes side på bilegge konflikten (pkt. 3). Både i Oslo og Tromsø ble det som ble oppfattet som ungdommens krav, imøtekommet til en viss grad. Slik sett ble det formet en slags koalisjon med ungdommene for å løse problemene som protesten bunnet i (pkt. 4). Dermed kom de unge også i en type forhandlingsposisjon i forhold til myndighetene (pkt. 5).

At myndighetene anerkjenner opptøyer eller uroligheter blant ungdom som en sosial protest, har dermed også konsekvenser for hvordan hendelsene blir fulgt opp med tiltak. En aksept av at det dreier seg om

protest er dermed både et signal til ungdommen om at noe blir gjort og en forpliktelse i forhold til å gjøre noe. Dette er forskjellig fra tilfeller der myndighetene tolker opptøyene som "pøbelherjinger", og dermed markerer at det ikke er noe poeng å komme "på talefot" med ungdommen. Når opptøyene blir oppfattet kun som utslag av ødeleggelseslyst eller som helt grunnløse handlinger, vil spørsmålet om deltageres sosiale situasjon være av underordnet betydning.

Drøftelsen så langt viser at det skal lite til før pøbelen blir opprører, eller før opprøreren blir pøbel. Skillet mellom 'opprører' og 'pøbel' må ikke oppfattes som sprunget ut av hendelsene isolert sett, men av *hvordan hendelsene blir fortolket*. Det som skjer når opptøyene blir tolket som *protest* og deltagerne som *opprørere*, er en "glidning" i forståelsen fra posisjon I til posisjon II i figur 3.2. Denne "glidningen" har sammenheng med at opptøyene blir oppfattet på en slik måte at antagelsene om grunnlaget for dem, hendelsesforløpet og motivene som deltagerne måtte ha, stemmer overens med de betingelsene som er satt opp foran. Dermed blir argumentene for at opptøyene må forklares, og ikke fordømmes, legitime. Når opptøyer defineres som protest og deltagerne som opprørere, er det implisitt at deltagerne er *aktører* — d.v.s. at de "innrømmes" å ha en hensikt eller et formål, med det de gjør. Det samme gjelder også når hendelsen "innrømmes" en betegnelse som *ungdomsopprør*, og ikke bare blir kalt *ungdomsbråk* eller lignende. Det er imidlertid ikke alle som vil gjøre urolighetene eller opptøyene til politiske meningsytringer og deltagerne til politiske aktører selv om de mener at hendelsene kan forklares. Disse vil argumentere for en "glidning" i figur 3.2 fra posisjon II til posisjon III.

Figur 3.2 "Glidninger" i forståelsen av opptøyer og av deltagerne.

Alternativet til å tolke opptøyene som en sosial protest, er å se dem som en reaksjon på bestemte sosiale situasjoner eller forhold (jfr. pkt. 2 side 106). Deltagerne i urolighetene eller opptøyene blir dermed snarere oppfattet som *offer* for skjevheter i samfunnet, enn som opprører for å fjerne skjevhetene. Denne tolkningen synes ofte å bero på et strengt krav til hva protest er. Et eksempel på dette er hva en tidligere studentopprører uttalte i et intervju med en avis etter opptøyene på begynnelsen av 80-tallet. I intervjuet sa han bl.a.:

— Vi visste mer hva vi ville, vi som i 1968 var med i studentopprøret som gikk over Europa og USA. Det vi opplever nå, er en avmektig, men aggressiv reaksjon fra utmeldte ungdommer uten program eller ledere, . . . »
(Adresseavisen, 12.12.82.)

I dette utsagnet ligger det nok en idealisering eller også en idyllisering, av 60-årenes ungdomsopprør. Men bortsett fra det, impliserer utsagnet en forutsetning om at deltagerne må "vite hva de vil" for at det skal være en protest eller et opprør.

Et lignende krav til hva et opprør eller en protest skal være, kommer også til uttrykk i Håkon Lorentzens vurdering av opptøyene i Oslo natt til 1. mai. Han hevder f.eks. at:

Når 1. mai-slaget blir kalla "ungdomsopprør", blir det lett skapt eit bilete av at ein står overfor ei gruppe med ein medviten plan, eit føremål, og ein einskap mellom deltakarane. Men nokon slik plan eller einskap ser ikkje ut til å ha eksistert korkje i -81 eller tidlegare år. Opptøyane i Oslo har vore sette saman av ueinsarta og skilde grupper, nokre med eit politisk/kulturelt medvit og nokre utan. (H. Lorentzen, 1981a: 452.)

Det fremgår av dette at argumentet for å avvise at opptøyene kan være et opprør, er at misnøyen verken er artikulert eller organisert. Dermed benektes at sammenhengen mellom deltagerne og opptøyene er bevisst. Istedet forutsettes den å være mer eller mindre årsaksbestemt — d.v.s. opptøyene reduseres til et *resultat* eller en *virkning* av bestemte forhold i samfunnet eller i deltagerens mer umiddelbare sosiale omgivelser.¹

1 Lorentzen går ikke nøye inn på hva opptøyer er, eller hva de skyldes. Han nevner imidlertid at mange av deltagerne i opptøyene i Oslo kom utenbysfra, og at de nok var mest opptatt av "action". Ellers understreker han at opptøyer er et sammensatt fenomen som må undersøkes nøye, for å finne frem til hva det dreier seg om. Selv setter han opptøyer i sammenheng med den "nye problembølgja" som han ser som et livstilsfenomen.

Det kravet som her er stilt til hva en protest eller et opprør skal være, er strengere enn de krav Turner fant at folk vanligvis stilte (se side 108, 110). En fare som ligger i å stille et så strengt krav som i de to nevnte eksemplene, er at man *kan* ende opp med en *for* rasjonalistisk modell av protest. Som Lewis M. Killian påpeker, vil en slik modell være basert på at det tilsynelatende er:

... en god overensstemmelse mellom den subjektive definisjonen av situasjonen (d.v.s. deltageres, HF) og den objektive definisjonen av situasjonen — slik samfunnsviterne oppfatter den!» (L. M. Killian, 1980: 279.)

Problemet med dette er, som vi har drøftet tidligere, at man må operere med en forestilling om hvordan situasjonen objektivt sett er, og at man ut fra en slik forestilling avgjør hvordan aktørene burde ha handlet. Selv om man ikke behøver å komme opp i slike problemer ved å vurdere opptøyene slik som i de to nevnte tilfellene, vil den typen vurderinger uansett i større eller mindre grad hvile på en forutsetning om den "objektive situasjonen".

Også ut fra en tolkning av opptøyene som protest, kan det være av interesse å undersøke *hvorfor* deltagerne protesterer, og hvorfor det akkurat er disse som protesterer. Dette betyr at oppmerksomheten dreies fra *kravene* som opptøyene og deltagerne uttrykker, til *hvorfor opprørerne protesterer*. Dette innebærer en bevegelse fra posisjon II mot posisjon III i figur 3.2 (se side 113). Med andre ord innebærer dette at *protesten* forutsettes å være en *reaksjon* på bestemte samfunnsmessige forhold. Dette betyr at opptøyene kan analyseres på samme måte som ut fra forutsetningen om at de "bare" er en reaksjon (d.v.s. og ikke samtidig en protest) selv om implikasjonene av analysen vil være noe annerledes.

3. Opptøyer som reaksjon på samfunnsmessige forhold

At opptøyer og lignende fenomener primært betraktes som reaksjoner på samfunnsmessige forhold, har lange tradisjoner innen samfunnsforskningen. Istedenfor at menneskets handlinger blir forstått som individuelt bestemt, blir de forstått ut fra bestemte trekk ved samfunnet eller samfunnsutviklingen. En hovedretning innen denne tradisjonen er de såkalte "anomi-teoriene" eller teoriene om "strukturelt trykk" ("strain theories").

I følge disse teoriene skyldes sosiale avvik at noen har mer begrensede muligheter enn andre til å realisere målene de har satt seg (og som er "kulturelt verdifulle"). Én konsekvens av gapet mellom hva man streber etter og hva man rent faktisk har muligheter til å oppnå, kalles anomi (forstått enten som en individuell eller samfunnsmessig tilstand). Det "strukturelle trykk" som oppstår, kan man tilpasse seg ved ulike typer avvikende atferd (jfr. R. K. Merton, 1938, 1968; A. K. Cohen, 1955; R. Cloward / L. E. Ohlin, 1960).

Disse teoriene kan også tenkes å være fruktbare å anvende til å analysere de norske opptøyene. Flere har f.eks. påpekt at i det moderne samfunn er spesielt ungdommens situasjon preget av begrensede muligheter. Ralf Dahrendorf beskriver den moderne ungdommens "livssjanser" ("life chances") som en kombinasjon av *små muligheter* og *svake bånd* (d.v.s. moralske og andre normative bindinger) (R. Dahrendorf, 1979: 81). Ungdommen vil med andre ord oppleve at *mye er tillatt* samtidig som *lite er mulig*. Simon Frith konkretiserer begrensningene moderne ungdom står overfor slik:

Forskjellige fritidsmønstre reflekterer snarere forskjellige muligheter enn forskjellige verdier. Dette er tydelig innenfor en kontekst av ungdomsarbeidsløshet, som nå overskygger alle andre av tidens ungdomsproblemer (i USA og Europa er det ungdom i alderen 16 — 24 år som bærer hovedbyrden av den økonomiske krisen). Arbeidsløsheten er et arbeidsmarkedsproblem snarere enn et resultat av individuelle holdninger — og — i dagens situasjon kan ikke unge arbeidsløse og unge ufaglærte behandles som to atskilte kategorier — de er deler av den samme statistikken. (S. Frith, 1983: 199.)

Som det fremgår av dette, lokaliserer Frith forskjeller i ungdommens fritidsbruk og fritidsmønstre i den strukturelle posisjonen unge arbeidsløse og ufaglærte arbeidere har i arbeidsmarkedet. Det er de manglende mulighetene en slik posisjon innebærer som f.eks. betinger voldelig og avvikende atferd.

Et flertall av dem som ble arrestert under de norske opptøyene, er i den strukturelle posisjonen som Frith beskriver (se side 102 — 103 for hvor mange som kommer inn under kategoriene 'arbeider' og 'arbeidsløs'). Hvis vi anlegger samme perspektiv som Frith, vil opptøyene kunne forklares ut fra deltagerens manglende muligheter (d.v.s. strukturelle

posisjon på arbeidsmarkedet). Dette vil imidlertid være en altfor generell forklaring hvis den blir stående alene. Derfor må den suppleres med en nærmere analyse av sammenhengen mellom posisjon i arbeidsmarkedet og i samfunnet generelt, og opptøyer. I en slik analyse kan det være nyttig å ta utgangspunkt i Robert K. Mertons formulering av sin teori om sosial struktur og anomi (R. K. Merton, 1938; 1968: 185-214).

Merton baserer teorien på anomi-begrepet. Som sosiologisk begrep går det tilbake til Emilie Durkheim som definerte 'anomi' som manglende regulering av individets aktiviteter (E. Durkheim, 1978). Anomi og egoisme (d.v.s. atskillelse av individet fra fellesskapet) var for Durkheim skyggesiden ved det moderne samfunn. I følge ham, førte dette til en manglende regulering av samfunnet, og en manglende samordning av individuelle handlinger, noe som bl.a. kom til uttrykk i "samfunnssykdommer" som kriminalitet, selvmord, klassekamp, o.l. Manglende kollektivitet og individuell "uro" henger således sammen, og svaret blir: Styrke samfunnskontrakten mellom laug og samfunn, styrende og styrte, etc. (jfr. S. Lukes, 1981).

Robert K. Merton både definerer og bruker 'anomi' noe forskjellig fra Durkheim. I følge Merton er 'anomi' en følge av at realiseringen av kulturelt verdifulle mål er blitt viktigere enn å benytte de kulturelt foreskrevne midlene til å realisere dem. Et samfunn der de teknisk mest effektive prosedyrene, enten disse er legitime eller ikke, blir foretrukket, utvikler etter Mertons syn "hva Durkheim kalte anomi" (R. K. Merton, 1968: 189). Det er således tydelig at Merton oppfatter sin teori som basert på Durkheim selv om Mertons presiseringer av anomi kan synes å ikke være helt i "Durkheims ånd".

Merton betrakter oppløsningen av de legitime relasjonene mellom midler og mål, som et uttrykk for at folk i stor grad deler den "amerikanske drømmen" om økonomisk suksess, samtidig som de færreste har muligheter til å realisere den på lovlig vis. Anomi er således innebygget i det moderne konsummønstret, en iboende misnøye som følge av konsumets prinsipielle grenseløshet: — det er alltid mer å oppnå, alltid mer å kjøpe — kort sagt, den "amerikanske drømmen" har ikke noe endelig stoppunkt (R. K. Merton, 1968: 210).

Konsekvensen av en slik "grenseløshet" er et "strukturelt trykk" i retning av å velge ulovlige og illegitime måter å realisere målene man har. Dette

”strukturelle trykket” eller inkonsistensen mellom midler og mål har slik Merton ser det, flere uheldige konsekvenser:

Konsekvensene av en slik strukturell inkonsistens er psykopatologiske forstyrrelser av personligheten, og/eller anti-sosial opptreden og/eller revolusjonære aktiviteter.
(R. K. Merton, 1938: 678.)

Disse konsekvensene blir videre presisert som fire *individuelle tilpasningstyper*. Det poengteres at tilpasningstypene refererer til *rolle-atferd* i bestemte typer sosiale situasjoner, og ikke til personlighetsstrukturer. Derfor vil individene kunne endre tilpasningstype og til og med gjennomløpe en sekvens av tilpasningstyper. I Mertons teori ligger også at tilpasningstypene er ”normale” reaksjoner på de sosiale situasjonene individene opplever.

Merton skiller mellom *fem* ulike tilpasningstyper, derav fire som er sosialt avvikende (R. K. Merton, 1968: 194):

1. *Konformitet*: Aksepterer målene og midlene.
2. *Innovasjon*: Aksepterer målene, men avviser midlene.
3. *Ritualisme*: Avviser målene, men aksepterer midlene.
4. *Tilbaketrekking*: Avviser målene og midlene.
5. *Opprør*: Avviser målene og midlene, samtidig som alternative mål og midler blir forsøkt institusjonalisert.

Det påpekes at den *femte tilpasningstypen* ligger på et annet plan enn de øvrige siden det dreier seg om å institusjonalisere nye mål og nye prosedyrer for å realisere dem. Det er derfor mer et forsøk på å endre den eksisterende kulturelle og sosiale strukturen enn å tilpasse seg til den. Det er sannsynligvis derfor Merton opererer med en underkategori av tilpasningstypen som han kaller ”resentiment”. Denne beskrives som en diffus følelse av hat, misunnelse og fiendtlighet, samt en opplevelse av å være ute av stand til å uttrykke disse følelsene overfor personer eller sosiale lag som gir opphav til følelsene. Denne avmektige fiendtligheten atskiller seg fra opprøret ved at den ikke medfører en grunnleggende endring av verdiene eller målene (R. K. Merton, op. cit.: 210).

Til forskjell fra Durkheim som la hovedvekten på disiplineringen og integrasjonen av individene (som botemiddel mot anomi og egoisme), retter Merton søkelyset mot hvilke muligheter den enkelte har til å realisere de kulturelt verdsatte målene. Dette gjør han bl.a. ved å knytte

de ulike tilpasningstypene til den sosiale lagdelingen i samfunnet. Han mener f.eks. at *innovasjon* vil være vanligst innen de lavere sosiale lag, mens *ritualisme* vil forekomme hyppigst innen den lavere middelklassen.

Tilpasningstypene kombinert med et lagdelingsperspektiv ble videreutviklet av Albert K. Cohen som kritiserte Merton for å ha forutsatt at det er større grad av felles verdien og en mer enhetlig kultur enn det var grunnlag for. Cohen fremholdt at ungdom fra arbeiderklassen også hadde egne verdier i den grad at de utgjorde en egen kultur — en slags sub-kultur. Tilpasningstypene kunne derfor ikke oppfattes som rolleatferd, men måtte heller betraktes som ”*kollektive løsninger*” på de strukturelle problemer som f.eks. arbeiderungdom var utsatt for.

Cohen skiller mellom tre typer ”kollektive løsninger” eller sub-kulturer (A. K. Cohen, 1955; A. K. Cohen / J. Short, 1958):

1. *Konfliktorientert sub-kultur*. Primært preget av voldelige aktiviteter.
2. *Rusmiddelorientert sub-kultur*. Primært et middel til å skaffe seg tilgang på ulovlige rusmidler.
3. *Kriminelt orientert sub-kultur*. Representerer en mulig overgang fra ”halv-profesjonell” kriminalitet til organisert kriminalitet for ungdom i midten av tenårene.

Disse sub-kulturene tolker Cohen først og fremst som ungdommens måte å verne seg mot å bli bedømt ut fra middelklassens verdistandarder. I den forstand er sub-kulturene arbeiderungdommens forsvar av sin egen status. Cohen tolker disse sub-kulturene som et resultat av en sosialpsykologisk prosess han kaller ”reaksjons-formasjon”. Dette innebærer at ungdommene reagerer på et eller annet strukturelt problem som oppleves som truende både for selvaktelsen og for deres sosiale status, ved å danne et eget verdisystem. Selv om denne prosessen minner om Mertons tilpasningstyper, er det én viktig forskjell. Mens Merton hovedsakelig er opptatt av å forklare det sosiale avviket som tilpasningstyper er, legger Cohen mer vekt på at reaksjonen representerer et eget verdisystem.

Cohens analyser av sub-kulturen som ”kollektiv løsning” og alternativt verdisystem er videreført innenfor britisk subkultur-teori. Det aspektet ved sub-kulturen som spesielt blir tillagt vekt i denne teori-retningen, er sub-kulturen som motstand mot den dominerende ideologi i samfunnet.

Sub-kulturen blir for disse teoretikerne derfor nærmest ensbetydende med *mot-kultur* (for en oversikt over teori-retningen, se S. Hall / T. Jefferson, 1976; J. Fornäs et al., 1984).

Richard Cloward og Lloyd E. Ohlin forsøkte å lage en kombinasjon av Albert K. Cohens tilnærming og Robert K. Mertons. De beholdt begrepet 'sub-kultur', men forkastet teorien om 'reaksjons-formasjon'. I stedet for brakte de inn igjen Mertons begrep om 'illegitime midler'. Hovedpunktet i deres teori ble at ungdom fra arbeiderklassen dannet sub-kulturer som en respons på opplevelsen av ikke å ha tilgang på legitime midler til å realisere målene som de fleste strebet mot. De tolker ikke sub-kulturen bare som en "kollektiv løsning", de ser den også som en måte for ungdommen å skaffe seg illegitime midler. Med andre ord er det viktigere for ungdommene at sub-kulturen er en *alternativ mulighetsstruktur*, enn at den er et alternativt verdssystem. De tre ulike sub-kulturene som Cohen opererer med, blir derfor redefinert som 'tilpasningsmåter' eller 'tilpasningsmønstre'. Disse kaller de, i tråd med Cohens betegnelser, *konfliktmønster, tilbaketrekkingmønster og kriminelt mønster* (R. Cloward / L. E. Ohlin, 1960). Gjennom disse tilpasningsmåtene (eller mønstrene) vil ungdom uten tilgang til legitime midler, kunne realisere kulturelt verdsatte mål. Derved oppnår ungdommene både suksess og prestisje, noe de ellers ikke kunne ha oppnådd. Cloward og Ohlin har på denne måten laget et kompromiss mellom Mertons og Cohens teorier som kan brukes som tilnærming i analyser av f.eks. opptøyer blant ungdom.

Spørsmålet blir imidlertid hvor fruktbar en slik tilnærming vil være i analyser av opptøyer. Resonnementene om 'anomi' og 'strukturelt trykk' har blitt brukt til å forklare opptøyer, men da som oftest supplert med en teori om såkalt *relativ deprivasjon*. Denne teorien bygger på en nokså enkel idé: *Folk kan oppleve å være berøvet en ønsket tilstand, eller en ting, sammenlignet med en standard, eller med en faktisk eller antiatt situasjon som andre mennesker er i* (jfr. R. K. Merton / A. S. Kitt, 1950; R. K. Merton, 1968). Konsekvensene av denne opplevelsen (d.v.s. deprivasjonen) er imidlertid langt fra enkle.

Teorien om *relativ deprivasjon* kan betraktes som en presisering av Mertons anomi-teori. Hovedpunktet i teorien er at et avvik mellom aspirasjoner og hva som faktisk oppnås, fører til frustrasjon, misunnelse og følelse av å være urettferdig behandlet. De individuelle reaksjonene på

relativ deprivasjon vil ha noe forskjellige konsekvenser avhengig av om den oppleves som *fraternalistisk* (d.v.s. som en slags ”kollektiv skjebne”), eller som *egoistisk* (d.v.s. som individuell) (W. G. Runciman, 1966: 1-35).

Begrepet ’*fraternalistisk relativ deprivasjon*’ har nært slektskap med den teoretiske forestillingen om sub-kultur som ”kollektiv løsning”. Fraternalistisk eller kollektiv respons på relativ deprivasjon, er mest sannsynlig i tilfeller hvor det er en klar forståelse blant dem som tilhører en sosial kategori, av at de er i samme situasjon — sosialt, økonomisk, med hensyn til diskriminering, undertrykking, osv. I slike tilfeller vil det ha oppstått en *kollektiv definisjon* av relativ deprivasjon. Når folk innen én sosial kategori har utviklet en slik selvforståelse, er det også lagt et grunnlag for *kollektive aksjoner eller reaksjoner*.

I følge Robin M. Williams jr., er det rimelig å systematisere betingelsene for at en kollektiv definisjon av sosiale ulikheter og relativ deprivasjon skal oppstå, på denne måten (1975: 366):

1. Det må være *en viss befolkningskonsentrasjon*, og en ”*funksjonell*” nærhet mellom folk innen samme sosiale kategori (f.eks. klasse) som er i samme samfunnsmessige posisjon.
2. Samhandlingen innen den sosiale kategorien må være forskjellig fra samhandlingen på tvers av sosiale kategorier:
 - a) Hyppighet: Høy *innen* kategorien, lav *mellom* kategoriene.
 - b) Type: Fraternalistisk *innen* kategorien, konkurranse- eller tvangspreged *mellom* kategoriene.
3. *Lite antall* kollektiver, sosiale kategorier eller lag.
4. *Klare grenser* mellom de sosiale kategoriene, *liten grad* av overlappende medlemstilhørighet.
5. *Sosial labilitet*: Høy grad av rotløshet som følge av raske sosiale endringer (raske endringer i samhandlingsmønstre, tilknytninger, normer, osv.).
6. *Grad av sosial mobilitet*:
 - a) Intergenerasjons-mobilitet: *Høy*.
 - b) Karriere-mobilitet: *Moderat*.
 - c) Kortsiktig mobilitet: *Lav*.

7. Grad av "objektive" sosiale ulikheter: *Høy*.
8. Variabler som indikerer sosiale ulikheter (inntekt, yrkesstatus, autoritet, makt, sosial trygghet, livsstil): Ulikheter i inntekt og makt synes å være viktigst, men også andre av disse variablene kan bli avgjørende avhengig av situasjonen. En trygg generalisering vil være at et synlig sammentreff av flere typer ulikhet vil skjerpe grensene mellom de sosiale kategoriene og den kollektive erkjennelsen av ulikhetene.

Er *ungdom* en sosial kategori som ut fra disse betingelsene kan forventes å etablere en kollektiv definisjon av sin posisjon i samfunnet?

Det er i alle fall rimelig å anta at *deler av ungdommen* allerede har en slik kollektiv erkjennelse av sin sosiale posisjon og situasjon. Det er flere argumenter for dette. *Jevnalderkontakten* er hyppig og viktig for mange (pkt. 1), og mange holder seg til "gjengen" snarere enn til voksne (pkt. 2). Ungdomsarenaen er likevel mangfoldig — det er mange typer ungdom, og det er mange ulike ungdomssituasjoner. Noen typer ungdom markerer seg imidlertid mer enn andre, og noen ungdomssituasjoner er mer *synlige* enn andre (f.eks. ved spesielle symboler som punke-utstyr eller ved lett synlig tilholdssted) (pkt. 3). I den forstand er bestemte sosiale kategorier blant ungdommen klart utskilt (pkt. 4). Det er også et visst grunnlag for å hevde at den sosiale stabiliteten er mindre nå enn noen gang tidligere i perioden etter den andre verdenskrig (pkt. 5). Økonomisk krise og arbeidsløshet gjør at karrieremulighetene på kort sikt vil være ytterst begrenset for mange ungdommer. Strukturendringene i arbeidsmarkedet tyder på at i alle fall deler av ungdommen har mindre mulighet til oppadgående mobilitet nå enn frem til 1970-tallet. Dette er en skarp kontrast til 1960-årenes optimisme, den gang forestillingen om et samfunn med høy sosial mobilitet sto sterkt hos de fleste — inkludert ungdomsopprørerne (pkt. 7). De sosiale ulikhetene er tydelige og synlige også i dagens samfunn. Også blant ungdom er det store ulikheter. Ungdom er ingen homogen gruppe, men snarere flere grupper. Ulikhetene vil i høy grad være kumulative, d.v.s. at hvis man kommer dårlig ut langs én dimensjon, gjør man det også gjerne langs andre dimensjoner (pkt. 8).

Disse nokså allmenne betraktningene om mulighetene for at ungdom eller deler av ungdommen har en kollektiv erkjennelse av sin situasjon, gir holdepunkt for at det kan være tilfellet. Det er imidlertid langt fra en

påvisning av at ungdom utgjør en egen sosial gruppe, til en forklaring av de norske ungdomsopptøyene. Til nå er det fastslått at de anholdte deltagerne i opptøyene i hovedsak synes å tilhøre en bestemt kategori av ungdom — riktignok med noen unntak. Kjennetegnene ved deltagerne indikerer at deres muligheter i samfunnet er relativt begrensede (se side 00 — 00). Slik sett er det et grunnlag for at de skulle føle seg *relativt deprivert*, d.v.s. en følelse av å være fratatt mulighetene til selv å realisere de mål som nærmest regnes som selvsagte i vårt samfunn (d.v.s. sikker jobb, god inntekt, bra bolig, osv.). Det er likevel flere forhold som må undersøkes, før det eventuelt er mulig å konkludere med at opptøyene skyldtes anomi, ”strukturelt trykk” eller relativ deprivasjon. For det *første* må vi forsøke å bestemme hvorvidt det er et avvik mellom muligheter og målsetninger. Er det f.eks. slik at ungdommen har andre mål med tilværelsen enn den situasjonen de nå er i? For det *andre*, fører dette eventuelle avviket mellom muligheter og mål til misnøye eller frustrasjon? I så fall, hva slags misnøye? For det *tredje* må det drøftes om opptøyer kan ses som en følge av misnøyen eller frustrasjonen. I den forbindelsen må det også drøftes om opptøyer kan tolkes som en tilpasningsmåte for ungdom uten muligheter til å realisere sine ønskemål på kort sikt.

4. Hva kan grunnlaget være for de norske opptøyene?

Bedømt ut fra intervjuer med de anholdte deltagerne i opptøyene i Oslo i 1982 og 1983, har de fleste moderate mål. Mange legger vekt på jobb, bolig og familie når de besvarer spørsmålet om hva slags tilværelse de ønsker seg. Svar av denne typen, som kan oppsummeres som et ønske om en trygg tilværelse, var mest utbredt blant dem som ble intervjuet i 1982. I 1983 er svarene i sterkere grad preget av ønsket om en frihetlig tilværelse. Et typisk svar er det følgende:

«Det best mulige liv er å ha det som en selv vil ha det — ikke en borgerlig tilværelse med barn og husbanklån.»

Et flertall av de intervjuede uttrykker et slikt ønske om frihet og mindre kontroll enn de opplever idag. Men også dette året er det en betydelig andel som angir bolig, arbeid og familie som det primære målet. En del ser en ”borgerlig tilværelse” som en hemsko for frihet, slik uttalelsen ovenfor viser, men det er også dem som ser en trygg tilværelse som en

forutsetning for frihet (d.v.s. en ordnet tilværelse er grunnlaget for å kunne gjøre hva man ønsker). Det er svært få som har ønsker om et annet samfunn, og få som mener at det er en betingelse for å realisere den tilværelse de aspirerer mot.

Svarene antyder to *hoveddimensjoner* i ungdommens ønsker eller aspirasjoner. Disse to dimensjonene kan kalles *sosial deltagelse* og *sosial kontroll*. Deltagelse går på tilknytninger til skole- og arbeidsliv, og til samfunnet generelt. Ut fra ønskene å dømme, har de fleste ikke muligheter til å delta i den grad og på den måten de ønsker. Ønsket om sosial deltagelse kan dermed sies å uttrykke en *mangel* ved den nåværende tilværelsen. Konkret formulert: De mangler fast jobb, bra bolig og tilgang på den utdannelsen de ønsker, god inntekt, osv. Det motsatte gjelder for sosial kontroll som på ingen måte oppleves som manglende. Mange gir til kjenne at de ut fra den spesielle erfaringen arrestasjonen var og ut fra sine generelle erfaringer med politiet, føler seg kontrollert og i noen grad trakassert. For noen er ønsket om mindre sosial kontroll et konkret ønske om mindre politi, mens for andre er det mer abstrakt eller ideologisk. Eksempler på svar er:

- * «Alle må ha rett til å bevege seg fritt i byen.»
- * «Folk må ha frihet til å gjøre hva de vil.»
- * «Det gode samfunn er et liberalt samfunn.»

Sosial kontroll eller disiplinering, blir således oppfattet både som et daglig, konkret problem, og som et mer langsiktig samfunnsproblem.

Ønskemålene disse ungdommene har, synes å ligge langt vekk fra "den amerikanske drømmen" om suksess som Robert K. Merton beskriver. De uttrykker snarere "en klassisk sosialdemokratisk drøm". Men selv om målene blir moderate sammenlignet med suksess-mål, kan begrensede muligheter til å realisere dem likevel føre til misnøye. Kanskje fører det til enda større skuffelse hvis man mislykkes i å oppnå et "realistisk" mål, enn hvis målet var mer utopisk eller fantasifullt. Hvis man i tillegg oppnår mindre enn hva man burde ut fra aksepterte sosiale standarder, kan også følelsen av urettferdighet bli sterk. Det er derfor ikke grunn til å anta at "realistiske" mål bidrar til å minske sannsynligheten for misnøye. Intervjuene både i 1982 og i 1983 viser imidlertid at det ikke er noen utbredt misnøye blant de anholdte ungdommene. I 1982 svarer de fleste

at de trives i jobben eller på skolen. De arbeidsløse er selvfølgelig mer misfornøyd med sin situasjon. Likevel er det slik at nesten alle som oppgir å trives 'godt' eller 'svært godt' i jobben, samtidig ønsker seg en annen jobb. Tilsynelatende er dette selvmotsigende: Man trives ikke 'svært godt' i jobben hvis man samtidig går rundt og ønsker seg en ny. Svarene fra intervjuene i 1983 forklarer i noen grad dette. Spørsmålet ble da stilt uten faste svaralternativer, slik at de spurte fikk muligheter til å legge vekt på hva de selv syntes var viktigst. Typiske svar på spørsmålet om hva de synes om jobben sin, var:

- * «Forsåvidt o.k.»
- * «All right.»
- * «Liker den ikke no' særlig.»
- * «Jeg tar hva som helst og håper jeg får nok å gjøre.»
- * «De fleste gir meg bare penger.»

Disse svarene kan tolkes som uttrykk for resignasjon — man tilpasser seg til situasjonen uten alt for store krav eller forhåpninger. Svarene viser også at de fleste har et nøkternt syn på det ufaglærte arbeidsmarkedet — det skinner gjennom at man ikke kan vente mer av denne typen jobber. I den grad man stiller større krav til jobben, må man over i en annen jobb. Dette ligger nok bak ønsket om annen jobb. I 1983 ønsket også de fleste av dem som var i jobb, seg en annen jobb. Disse ønskene må imidlertid ikke tolkes først og fremst som misnøye med jobben, men mer som en realistisk vurdering av hva man må gjøre for å komme videre. Samme type resignasjon kan også spores i svarene til skoleelevene:

- * «Har ikke annet å gjøre — like godt det som noe annet.»
- * «Ingen andre tilbud, får ingen jobb uten å ha utdanning.»

Svarene synes dermed snarere å avdekke en resignasjon, en tilpasning til situasjonen, enn misnøye — i alle fall uttrykt misnøye.

At det er såpass lite uttrykt misnøye med egen situasjon, må settes i sammenheng med at mange oppfatter seg selv som fremste hindring for å oppnå målene de har satt seg. Ut fra en slik individualistisk tolkning blir misnøyen i hovedsak frustrasjon over egne manglende evner — ikke

over manglende muligheter (d.v.s. samfunnsskapt problemer). Denne oppfatningen er mest typisk for dem som legger vekt på *sosial deltagelse*. Disse synes å mene at det finnes muligheter i samfunnet for dem som har evner. Det er derfor ikke et spørsmål om det finnes muligheter, men om den enkelte har evner til å benytte dem. Denne oppfatningen samsvarer godt med hva mange, både i 1982 og 1983 oppga som den verst mulige tilværelsen de kunne tenke seg. De fleste beskrev 'det verst mulige liv' i termer av personlige ulykker (alkohol- og narkotikamisbruk, det å sitte i fengsel, o.l.). På denne måten blir det 'verst mulige liv' samtidig årsaken til at man ikke greide å realisere 'det best mulige liv'. Med andre ord: — den måten mulighetene blir forspilt på (f.eks. rusmiddelbruk) bidrar til at man realiserer den verst tenkelige tilværelsen (f.eks. alkoholiker). Det er sannsynlig at en slik individualistisk forståelse snarere fører til resignasjon enn til opprør: Det er selv man klandrer, ikke samfunnet.

De som vurderte 'det best mulige liv' langs dimensjonen *sosial kontroll*, oppfatter først og fremst "samfunnet", oftest personifisert som maktmennsker eller som politiet, som hindringen for å realisere målene. Disse uttrykker også en til dels sterk misnøye med den sosiale kontrollen de opplever. Misnøyen som følger av slike erfaringer er mer konkret enn når manglende sosial deltagelse oppleves som problemet. Denne misnøyen springer ut av konkrete erfaringer (f.eks. konflikter med politiet), og den er rettet mot konkrete personer eller institusjoner. Det synes også som om denne konkrete misnøyen, i den nevnte betydning, er sterkere enn misnøyen over manglende sosial deltagelse. Dette må tolkes slik at misnøyen er *sterkere* når man får noe man ikke vil ha (sosial kontroll), enn når man "bare" mangler noe (fast jobb, bra bolig, sikker inntekt, osv.). Å mangle noe man aldri har hatt må nødvendigvis oppleves som mer diffust enn å være underlagt og utsatt for bestemte typer kontrolltiltak. Det er derfor rimelig å anta at misnøyen med kontrolltiltak vil være både sterkere og mer konkret enn misnøye med manglende muligheter til sosial deltagelse. Disse resonnementene om sosial deltagelse og sosial kontroll knytter direkte an til spørsmålet om opptøyer kan tilbakeføres til og forklares ut fra deltagerens misnøye og frustrasjoner.

Som det fremgår av drøftelsen foran, synes det å være relativt spinkelt grunnlag for å forklare opptøyene ut fra misforholdet mellom deltagerens aspirasjoner og faktiske muligheter. Misnøyen med egen sosial situasjon, spesielt med manglende sosial deltagelse, ser snarere ut til å medføre *resignasjon* enn opprør eller opptøyer. I alle fall gir mange av intervjuene

inntrykk av at de unge har et realistisk syn på begrensningene når det gjelder egen valgfrihet, og at de i noen grad har innfunnet seg med at det er slik. Det er sannsynligvis dette som gjør at de fleste ikke gir uttrykk for noen sterk og uttrykt misnøye.

Begrensede — eller manglende — muligheter til å realisere sosialt og kulturelt ettertraktede mål får derfor ikke de konsekvensene som er forutsatt i teorier om anomi, ”strukturelt trykk” eller relativ deprivasjon. Det finnes imidlertid blant flere av de anholdte deltagerne en sterk misnøye med den sosial kontroll ungdom er utsatt for.¹ Kanskje betyr dette — alt sett under ett — at sammenhengen mellom begrensede muligheter og opptøyer, finnes, men at den er mye mer komplisert enn forutsatt i den nevnte teorien?

At det synes å være en sterkere grad av misnøye med sosial kontroll enn med manglende sosiale deltagelse, kan tyde på at det er begrensningene av de *muligheter deltagere tross alt har*, som skaper størst misnøye. Det er antagelig ikke så mye opplevelsen av manglende muligheter til å realisere ønskemålene sine som er frustrerende, som det å bli forhindret i å *realisere målene man har muligheter til å realisere*. Med andre ord: — savnet av muligheter man aldri har hatt virker mindre frustrerende enn opplevelsen av å være fratatt de muligheter man har.² Det er også rimelig å anta at slike pålagte begrensninger vil føles sterkere for dem som i utgangspunktet har små muligheter, og dermed få mål de kan realisere.

Det følger av dette at *det vesentlige ikke er misforholdet* mellom aspirasjoner og faktiske muligheter når man skal forklare og forstå ungdommens misnøye og frustrasjoner. Langt viktigere synes det å være *hvordan ungdommene blir kontrollert og hemmet i det de ønsker å gjøre* ut fra de få muligheter de har. Det er derfor kanskje ikke grenseløse aspirasjoner som utgjør det ”strukturelle trykket”, men den sosiale kontrollen ungdommene er underlagt?

Spørsmålet som melder seg i denne forbindelsen, og som må avklares, er om ungdom — og spesielt deltagerne i opptøyene — er underlagt strengere og sterkere kontroll enn andre. Kan det f.eks. tenkes at opptøyer

1 Dette kommer klart frem i intervjuene med ungdom både i Oslo og i Kristiansand. Ungdommene uttrykker spesielt sterk misnøye med at bestemte områder nærmest blir forbudt for ungdom (d.v.s. en bestemt type ungdom).

2 Dette kan også forklare hvorfor deltagerne i opptøyene sjelden har formulert mer ”fremtidsrettede” og allmenne krav. Kravene har vært mer konkrete som f.eks. kravet om kafé, ølservering, osv. på Vennesla.

først og fremst har sammenheng med relative forskjeller i sosial kontroll? Generelt sett har aktivitetene til barn og ungdom siden slutten av forrige århundre kommet inn under fastere sosial kontroll. Både i forhold til skole, arbeid og fritid har det på forskjellige måter skjedd en regulering av aktivitetene til unge mennesker. Denne disiplineringen hadde en humanistisk begrunnelse, og utgangspunktet var en filantropisk bevegelse med såkalt "barneredning" som formål. Bevegelsens idéer fikk også innflytelse i Norge, og satte sitt preg på hvordan barn og ungdom ble behandlet (A. L. Seip, 1984: 212-16). Selv om mange av bevegelsens idéer og behandlingsmåter er glemte idag, har hovedidéene vist seg å være mer innflytelsesrike enn hva man skulle anta. Anthony Platt konkluderer f.eks. sin studie av "barneredderne" med at hovedprinsippene har vist seg levedyktige, og som han fremhever — ikke uten skyggesider:

"Barneredderne" var generelt tilhengere av forbud, som trodde på at sosial fremgang var avhengig av effektiv håndhevelse av loven, sterk styring av barns fritid og rekreasjon, og regulering av ulovlige fornøyelser. Det som tilsynelatende begynte som en bevegelse for å humanisere tilværelsen for ungdom, utviklet seg snart til et program for moralsk absoluttisme med formål å redde ungdom fra filmer, pornografi, sigaretter, alkohol og alt som muligens kunne berøve dem deres uskyld. (A. Platt, 1982: 157.)

Disse forestillingene om ungdomstidens sårbarhet, og nødvendigheten av å beskytte ungdommen mot seg selv og omgivelsene, har også gjort seg gjeldende her til lands. Der er således et visst generelt grunnlag for at ungdom, og spesielt de som antas å være i en eller annen "faresone", blir relativt sterkere kontrollert enn andre i samfunnet. (T. S. Dahl, 1978).

Med den økende arbeidsløsheten blant ungdom fra slutten av 70-årene, synes det dessuten igjen å ha blitt en sterkere tendens til å kontrollere ungdommens aktiviteter. Frykten for at stadig større deler av ungdommen befinner seg i "faresonen", kommer også til uttrykk i den offentlige ungdomspolitikken. Ola Stafseng finner f.eks. en økende tendens til en *paternalistisk forståelse* av ungdomsproblemer, og etter hans syn vil ungdomsarbeidsløsheten:

... framprovosere relasjoner mellom ungdom og samfunn som vi kan kalle *ny-feudale*: Ungdommen er styringsverkets (ste-) barn, med omsorgs- og forsørgelsesplikt som må motsvares av at ungdommen aksepterer stavnsbånd og livegenskap. (O. Stafseng, 1984: 33.)

Denne sosiale kontrollen vil ikke være like sterk for all ungdom. Det er først og fremst den delen av ungdommen som mangler eller som har svak skole- eller arbeidslivstilknytning, som kommer inn under den nevnte typen ny-feudale ordninger. Det er den kategorien av ungdom som regnes som mest sårbar, og som dermed anses mest nødvendig å beskytte.

Dette viser at det både ut fra tradisjon og den aktuelle situasjon, er grunnlag for å hevde at ungdom, og spesielt den kategorien som utgjør hoveddelen av de anholdte, er relativt sterkere kontrollert enn andre av samfunnsmedlemmene.

Sosial kontroll er ovenfor beskrevet som et generelt trekk i samfunnet. Mange av urolighetene eller opptøyene i Norge synes også å ha sammenheng med mer konkrete tilfeller av sosial kontroll. På de fleste av stedene hadde det i lang tid før det skjedde noe vært et anstrengt og konfliktfylt forhold mellom bestemte ungdomsmiljøer og politiet. Det er forøvrig flere tegn som tyder på at forholdet mellom politi og ungdom har forverret seg i den senere tid, særlig i de større byene (H. Lorentzen, 1981b; Politivoldutvalget, 1982). Dette kan tyde på at konfliktene mellom ungdom og politi har blitt skjerpet parallelt med tendensene til sterkere kontroll med ungdom også på andre områder.

En slik parallell kan være tilfeldig, men det er også en mulig sammenheng. For det *første* kan det være at ungdommens misnøye med den generelle sosiale kontrollen, får utløp i konfliktene med politiet. Politiet blir dermed på en måte *symbolet for alt* hva ungdommene er misfornøyde med. Dette kommer i tillegg til misnøyen med politiet spesielt, og kan således bidra til å forsterke en allerede eksisterende konflikt. For det *andre* kan det hende at politifolkene blir påvirket av den forståelsen av ungdomsproblemer som den økende grad av sosial kontroll reflekterer. Denne forståelsen vil i så fall kunne influere på deres bedømmelse av situasjoner og episoder der ungdom er innblandet, og den kan tjene til å begrunne bestemte aksjoner og aksjonsformer.

Et viktig poeng i denne sammenhengen som er tatt opp, er at ungdom med slike kjennetegn som de anholdte deltagerne i opptøyene, i større grad enn annen ungdom tilbringer mye av sin frie tid innen den offentlige sfære (jfr. R. Sundby, 1982; P. Møller Sørensen, 1984). Samlingsplassene for ungdommene er gater, T-banestasjoner, buss- og jernbanestasjoner, kinoer, kaféer, o.l. Disse stedene atskiller seg fra andre fritidsarenaer ved at aktivitetene her vil ha et stort publikum av tilfeldig forbigående, og at ungdommens aktiviteter (eller mangel på aktiviteter) vil være

godt synlige. På slike steder og i den konteksten som er antydnet, skal det lite til før ungdommen blir oppfattet som truende og provoserende. Håkon Lorentzen formulerer dette slik:

Ved å trekke seg ut av familie-sfæren og organiserte fritidstiltak, blir disse ungdommene synlige som problemgruppe og dermed sett på med skepsis og mistenksomhet fra omverdenen. I en slik situasjon vil uregelmessig atferd lettere pådra seg folks oppmerksomhet og politikontroll enn samme atferd ville ha gjort i ungdomsklubben eller på gutteværelset. (H. Lorentzen, 1984: 109.)

Dette gir en bakgrunn for å forstå hvorfor såpass mange av de anholdte deltagerne legger stor vekt på *de negative sidene* ved sosial kontroll, og fremhever personlig frihet, liberalt samfunn, o.l. som positive verdier. Samtidig kaster det lys over hva som kan være den umiddelbare foranledningen for opptøyer. Det er også mulig at denne sosiale kontrollen oppleves spesielt sterkt fordi det er en begrensning av fritidsaktiviteter. I vårt samfunn er det nettopp fritiden man forestiller seg som individuelt fri — d.v.s. det er den tiden man har krav på å få være i fred og gjøre hva man vil. Selv om dette er en myte preger det like fullt vår forestilling om hva fritiden er — og bør være (jfr. P. U. Fryklindh / S. O. Johansson, 1976: 11-46).

Selv om ungdommenes erfaringer med sosial kontroll og konfliktene med politiet i de fleste tilfeller er den konkrete foranledningen for opptøyene eller urolighetene, er det likevel urimelig å oppfatte dette som *årsaken* til opptøyene. Opptøyene kan riktignok ses som et ekstremt utslag av konflikten mellom ungdom og politi (eventuelt også publikum), men hva som gjør at utslaget blir så ekstremt er det umulig å bestemme noe mer nøyaktig. Som påpekt tidligere, er det en rekke konkrete, historiske forhold som betinger hvilken symbolsk betydning aktørene legger i den enkelte episode og hendelse. Det er disse unike elementene ved hvert enkelt tilfelle av uroligheter eller opptøyer som må tas med for å kunne forklare hvorfor konflikten mellom ungdom og politi fikk en slik karakter som den fikk på det bestemte tidspunktet og i den bestemte situasjonen. Dette vil selvfølgelig umulig ha generell interesse, det vil bare være interessant som en historisk fortolkning av det bestemte tilfellet. Det vi har avdekket i dette kapitlet så langt, er imidlertid de *generelle trekkene* ved grunnlaget for opptøyer eller uroligheter. Disse trekkene vil ha interesse også utover de konkrete tilfellene av uroligheter

og opptøyer som er drøftet. De slutningene som er trukket reiser også viktige problemstillinger for fremtidig ungdomspolitik.

Analysen av grunnlaget for de norske urolighetene og opptøyene viser at teorier om anomi, "strukturelt trykk" eller relativ deprivasjon bare i begrenset grad kan forklare hvorfor det ble uroligheter og opptøyer. I streng forstand var disse hendelsene verken en tilpasningsmåte eller en motkulturell strategi. Den type motstand som hendelsene synes å være uttrykk for, er mer direkte og umiddelbar enn subkultur-teoriens begrep "kollektiv løsning" forutsetter. Opptøyene er mer et uttrykk for konkrete konflikter enn for subkultur-teoriens "strukturelle problemer" som ungdom er utsatt for. Som det har fremkommet, kan opptøyene heller ikke settes direkte i sammenheng med et eventuelt avvik mellom den enkelte deltagerens aspirasjoner og realistiske forventninger om hva det er mulig å oppnå for ham/henne.

Modifikasjonene av teoriene som er gjort foran, er også i tråd med kritikken mot teoriene. F.eks. er det bare i liten grad funnet empirisk støtte for de sentrale tesene om tilpasningstyper eller tilpasningsmåter. Teoriene har derfor vist seg å ha svak forklaringskraft når det gjelder sosiale avvik (jfr. R. Agnew, 1984). Rod Aya hevder også at teoriene i stor grad hviler på noen få selvfølgeligheter som at sosial uro som regel har grunnlag i en eller annen slags misnøye. Denne karakteren har etter hans mening de fleste av disse analysene (f.eks. J. C. Davis, 1969; T. R. Gurr, 1970) siden det ikke finnes noen nærmere presisering av sammenhengen mellom folks misnøye og urolighetene (R. Aya, 1969).

Problemet med forklaringene basert på teorier om relativ deprivasjon, er at de fleste uten videre forutsetter at det er klart *hva* som skal forklares. Som vist i kapittel I og II, lar det seg ikke gjøre å identifisere et fenomen som opptøyer uavhengig av kontekstene det inngår i. Dette innebærer, slik Rod Aya uttrykker det, at sammenhengene må avdekkes gjennom undersøkelsen, — ikke foreskrives på forhånd gjennom definisjoner (R. Aya, op. cit.: 49). I teoriene om anomi, "strukturelt trykk" eller relativ deprivasjon er det sammenhengen mellom enkeltindividets mulighetsstruktur og sosiale avvik som er foreskrevet, noe som gjør at konsekvensene av sosial kontroll blir tillagt liten eller ingen vekt. Dermed blir analysene ensidig innrettet mot sosial deltagelse. Dette har vi modifisert ved å trekke inn at også sosial kontroll er en del av grunnlaget for opptøyer.

5. Protest og reaksjon: To tolkninger og to løsninger

De to hovedforklaringene som vi har tatt for oss, opptøyer som *protest* og som *reaksjon*, kan ikke uten videre ses som gjensidig utfyllende. De to forklaringene hviler på til dels *ulike forutsetninger*, de uttrykker to *forskjellige definisjoner av problemet*, og de impliserer to *ulike løsnings- eller tiltaksstrategier*. Selv om utgangspunktet for begge forklaringene er at opptøyer har sammenheng med ungdomsproblemer, vil det derfor likevel ikke være likegyldig hvilken forklaring som velges.

Når opptøyer tolkes som protest, innrømmes deltagerne å ha bestemte krav som de forsøker å få innfridd. Dette kan sies å være en *politisk definisjon* av opptøyene idet de kan oppfattes som et middel i deltagerens interessekamp. At f.eks. myndighetene definerer opptøyer slik, betyr også at de forplikter seg til å ta stilling til hvordan kravene skal imøtekommes. Med andre ord, en politisk definisjon innebærer en forpliktelse og et ansvar for myndighetene. Når opptøyene tolkes som reaksjon, er det forutsatt at opptøyene er forårsaket av noe som kan avdekkes gjennom nærmere undersøkelser. Dette er en *vitenskapelig definisjon* av opptøyer, d.v.s. opptøyene er definert som en virkning av bestemte årsaker. Denne definisjonen medfører en annen forpliktelse enn den politiske. Forutsetningen om at det finnes bestemte årsaker, innebærer en forpliktelse til å skaffe mest mulig presis kunnskap om årsakssammenhengen.

Den politiske definisjonen gjør deltagerne i opptøyene til politiske *aktører* — de forutsettes å være ”opprørere” med bestemte krav til lokale eller sentrale myndigheter. Selv om kravene oftest er både uklart formulert (om de i det hele tatt er formulert) og fremmet gjennom utradisjonelle kanaler, blir deltagerne på denne måten i noen grad akseptert som forhandlingspartner. Det problematiske vil i de fleste tilfeller være å finne frem til hvilke krav opptøyene uttrykker. Disse tolkningsproblemene kom klart til syne i den debatten som fulgte etter at Sissel Rønbeck i 1981 karakteriserte opptøyene som ”de ressursvakes opprør”. Dette gjør at den politiske definisjonen til en viss grad glir over i den vitenskapelige. Denne glidningen kan skje både bevisst og ubevisst. Bevisst ved at man innser det umuliget i å behandle opptøyene som politiske krav og tilpasse dem myndighetenes rutiner for problemløsning. Ubevisst ved at kravene mer blir behandlet som om det dreide seg om årsakene til opptøyene. F.eks. blir kravet om tilgang på ressurser til et spørsmål om hvilke ressurser som må tilføres for å unngå opptøyer.

Denne forskjellen i behandlingsmåte kommer kanskje klarere frem hvis vi sammenligner opptøyer med husokkupasjoner. Husokkupasjoner har i stor grad blitt tolket av myndighetene som uttrykk for et politisk krav. Hans Svelland, som var kommunalråd i Oslo i 1981, eksemplifiserer en slik forståelse i et intervju med Aftenposten. Etter hans syn dreide det seg om et ungdomsopprør, og han mente det var viktig å se det positive i at ungdom signaliserte et ønske om å gjøre noe på egen hånd. Han mente derfor det ville være uheldig å overlate ungdommene til sosialarbeidere eller til politiet (Aftenposten, 24.10.81). Det er imidlertid enklere med en politisk definisjon av husokkupasjoner enn av opptøyer, fordi okkupasjonen klart markerer hva kravet er. Dessuten vil det ved okkupasjoner straks peke seg ut en fysisk avgrenset gruppe, om ikke annet, som myndighetenes forhandlingspart. Når det gjelder opptøyene, er det ikke like lett å finne en forhandlingspart. Det kan også være uklart om opptøyene uttrykker noen krav i det hele tatt — og i den grad de gjør det, er det rimelig at det ikke bare er ett, men mange krav. Siden det er såpass mange uklarheter og vanskeligheter med tolkningen av hvilke krav opptøyene uttrykker, blir tolkningen på mange måter lik den vitenskapelige.

Protestdefinisjonen impliserer at hvis opprørernes krav blir imøtekommet, vil opptøyene falle bort. Problemet blir ut fra dette å finne frem til en løsning som er akseptabel for begge forhandlingspartene. Ut fra en vitenskapelig fortolkning er det ikke nødvendigvis tilstrekkelig å innfri kravene som på en eller annen måte har kommet til uttrykk. Hvis løsningen ikke ivaretar hensynet til hva som ligger bak opptøyene, d.v.s. til hvilke *årsakssammenhenger* som gjelder, vil opptøyene ikke være avverget. Siden den vitenskapelige fortolkningen forutsetter at deltagerne hovedsakelig er *ofre*, vil det være grunnlag for opptøyer så lenge de samfunnsmessige forhold som deltagerne er ofre for, eksisterer.

'Protest' og 'reaksjon' er her satt opp som to ytterpunkter, både med hensyn til forutsetninger og tiltaksstrategier. Den *politiske definisjonen* av opptøyer, slik den er utlagt ovenfor, er et eksempel på en *rasjonalistisk* forståelse av protest. I drøftelsen av opptøyer som protest kom vi imidlertid frem til at dette var en *for streng* protestdefinisjon, og foreslo en *modifisert protestdefinisjon*. Modifikasjonen besto i at hovedvekten i definisjonen ble skjøvet over fra *kravene* til *grunnlaget for protesten* (se side 114 — 115). Definisjonene vil ha ulike implikasjoner for tiltaksstrategier mot opptøyer. Dette er fremstilt i figur 3.3. En uheldig konsekvens

av den *politiske definisjonen*, er at alle hendelser som ikke er tilpasset en slik løsningsprosedyre som den forutsetter, vil bli skjøvet over i den typen løsningsprosedyrer som følger av den vitenskapelige definisjonen. Den *vitenskapelige definisjonen* kan sies å implisere *teknokratiske* løsninger. Løsninger ut fra teorier om anomi, ”strukturelt trykk” eller relativ deprivasjon har ofte en slik karakter. Hvis f.eks. uroligheter eller opptøyer skyldes et avvik mellom enkeltindividets aspirasjoner og faktiske muligheter, ville løsningen være å forbedre mulighetsstrukturen. Forskjellen mellom denne løsningen og den som følger av den *modifiserte protestdefinisjonen*, er at den sistnevnte løsningen ivaretar *forståelsesaspektet* ved deltageres handlinger bedre. Dette innebærer at man også vurderer *kvaliteten* av mulighetene, og den *appellen* de kan ha for ungdommene som er målgruppen for tiltakene. Økningen av mulighetene må ha et visst samsvar med ungdommenes oppfatninger av hva begrensningene er, — hvis dette skal ha noen virkning som tiltak. Det er dette som menes med at *forståelsesaspektet* blir ivarettatt.

Type definisjon	Definisjonens fokus	Implisert løsning
<i>Politisk definisjon</i>	Kravene som deltagerne i protesten fremmer gjennom aksjonene.	Politisk løsning, d.v.s. løsning på grunnlag av forhandlinger.
<i>Modifisert protest-definisjon</i>	Grunnlaget for protesten, d.v.s. <i>hvorfor</i> protesterer deltagerne.	Aksepterer deltagerne som bevisste aktører, tiltakene får dermed karakter av å legge forholdene til rette for at deltagerne selv skal få velge hvordan de vil oppfylle kravene sine.
<i>Vitenskapelig definisjon</i>	Årsakene og årsaks-sammenhengene.	Teknokratiske løsninger, d.v.s. det forutsettes at opptøyene kan fjernes ved å fjerne årsakene.

Figur 3.3 Hva impliserer ulike typer definisjoner av opptøyer for synet på hva som er egnede mottiltak.

Et annet poeng som kan nevnes i denne forbindelsen, er at hvis tiltakene både blir utviklet og vurdert ut fra den vitenskapelige definisjonen av opptøyer, vil resultatene som oftest være lite å vise til. Et eksempel på dette er en vurdering som kommer til uttrykk i den svenske rapporten om "Ungdomars Levnadsförhållanden", der det heter:

«Symptomteorin har haft stora framgångar som en drivkraft inom socialpolitiken, men enligt forskningsresultaten har de stora satsningarna inom t.ex. fritidssektorn eller sociala reformer inte sänkt kriminaliteten och missbruket (av alkohol och narkotika.» (J. Krupinska, 1982: 45.)

Bortsett fra at disse manglende resultatene som påpekes i sitatet kunne forklares også ut fra premissene for årsaksanalyser, kan denne vurderingen sies å bero på en vitenskapelig definisjon av de sosiale avvikene som er omtalt.¹ Ut fra et slikt kriterium for hva som er vellykkede tiltak, vil de fleste bli mislykket. Dessuten treffer denne typen kritikk ikke det som kanskje er hovedsvakheten ved de teoriene og tiltakstypene som kritiseres. Hovedsvakheten, slik vi ser det, er at teoriene og tiltakene ikke "treffer" det som målgruppen selv oppfatter som problemer. Selvfølgelig vil det alltid være slik at de som er utsatt for problemene, ikke har full oversikt over — og fullt ut forstår — sin egen situasjon. Derfor vil også analysene alltid i noen grad være "overraskende" for dem det gjelder, men hovedsaken må være at det ikke er *for stort misforhold* i oppfatningene om hva som er problemene. Teoriene, forklaringene og tiltakene kan ikke representere en virkelighetsoppfatning som er totalt forskjellig fra den de som er utsatt for problemene, har. I alle fall kan oppfatningene ikke være totalt forskjellige hvis tiltakene skal kunne ha noen virkning.

Både når opptøyene blir tolket som protest og som reaksjon, blir oppmerksomheten så å si utelukkende rettet mot mulighetene for *sosial deltagelse*. Dette er en viktig del av grunnlaget for opptøyer, men som vi har fremhevet synes *sosial kontroll* å være en like viktig del. Siden kontrollaspektet blir tillagt stor vekt av de anholdte deltagerne, vil det utfra perspektivet ovenfor være viktig å ta hensyn til dette for å avgjøre hva problemet er. På dette grunnlaget blir problemstillingen en lignende

¹ Hubert M. Blalock påstår f.eks. — ut fra hva som er premissene for årsaksanalyser — at konklusjonen om at sosial-programmer *ikke* virker, eller har hatt noen synlige resultater, nesten alltid kan foregripes siden årsakssammenhengene er for komplekse til at noe program eller noen tiltak kan omfatte alle (H. M. Blalock, 39-40).

som én av problemstillingene som blir reist i sluttrapporten fra et amerikansk utvalg som tok for seg hvordan ungdommens overgang til "voksensamfunnet" var (utvalget var kalt "Panel on Youth of the President's Science Advisory Committee"). Problemstillingen er følgende:

... på hvilket punkt opphører den sosiale kontrollen over ungdom å være legitim beskyttelse av ungdommens velferd og istedenfor går over til å bli uberettigede begrensninger. (J. C. Coleman, 1974: 144.)

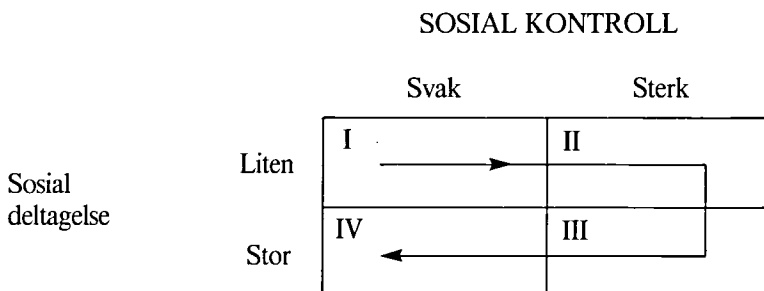
Utvalget belegger denne problemstillingen ved å vise til at for amerikansk ungdom synes det å være en *ubalanse i forholdet mellom begrensninger og muligheter* i retning av for få muligheter (J. C. Coleman, op. cit.: 166 — 67). Dette beskriver også den opplevelsen som mange av de anholdte ungdommene i de norske opptøyene, hadde. Problemstillingen fra den amerikanske ungdomsrapporten som er sitert ovenfor, er derfor også aktuell når det angår grunnlaget for de norske opptøyene eller urolighetene. Generelt sett er det også en aktuell problemstilling for ungdomsforskning og for utformingen av en ungdomspolitik.

SOSIAL KONTROLL

		Svak	Sterk
Sosial deltagelse	Liten	sosial situasjon "utenfor" samfunnet	hovedaspektet ved den sosiale situasjonen vil være kontroll
	Stor	sosial situasjon preget av stor personlig frihet	hovedaspektet ved sosial situasjon vil være deltagelse

Figur 3.4 Ulike kombinasjoner av muligheter til sosial deltagelse og begrensninger i form av sosial kontroll.

Som utgangspunkt for å drøfte problemstillingen, skal vi kombinere *sosial deltagelse* (eller muligheter til det) og *sosial kontroll* slik det er gjort i figur 3.4. Det som preger den sosiale situasjonen mange av de anholdte deltagerne befinner seg i, er små muligheter til deltagelse og en relativt sterk sosial kontroll (d.v.s. ruten øverst til venstre i figuren). Mye av den ungdomspolitiske tenkningen har gått ut på at strategien for å øke ungdommens sosiale deltagelse, må være å få istand en *bevegelse fra svak til sterk kontroll* kombinert med tiltak for å *øke deltagelsen fra liten til stor*. Siden kontrolltiltakene har mer kortsiktige virkninger enn tiltak for å øke den enkeltes sosiale deltagelse, vil den umiddelbare konsekvensen være at ungdom blir enda mer begrenset i sine aktiviteter. Dette betyr en konsentrasjon av ungdommene i ruten øverst til venstre i figur 3.4, d.v.s. de blir satt i en sosial situasjon preget av sterk sosial kontroll. På lengre sikt, forutsettes det, vil de komme over ruten nederst til venstre i figuren, — en sosial situasjon der hovedaspektet likevel vil være deltagelse fordi økningen i den enkeltes muligheter vil svekke opplevelsen av sosial kontroll. Logikken i den tradisjonelle strategien for å øke ungdommens muligheter til sosial deltagelse, er som i figur 3.5. Som det fremgår av figuren, vil det være fase II (eller rute II) som blir den mest problematiske. Siden kontrollen er sterk samtidig som den enkeltes muligheter til sosial deltagelse er liten, vil det bli motstand blant ungdommen mot kontrolltiltakene. Hvis denne motstanden blir møtt med ytterligere kontroll, vil situasjonen lett utvikle seg til en stadig opptrapping av kontrolltiltakene (noe som kan begrunnes med at motstanden må møtes og bekjempes). Dette vil kunne føre til at prosessen ikke kommer over i fase III slik det er forutsatt.

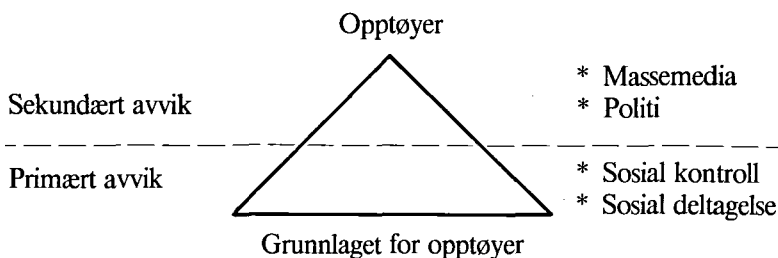
Figur 3.5 Logikken i den tradisjonelle strategien for å øke ungdommens muligheter til sosial deltagelse.

I dette kapitlet har problemstillingen til nå vært hvordan opptøyene grunnleggende sett kan forklares. I Edwin M. Lemerts terminologi kan det sies at hovedanliggendet har vært å forklare det *primære avviket*. Lemert hevder imidlertid at for å forstå avviket, eller i vårt tilfelle: — opptøyene, vil det være mindre interessant å legge vekt på det primære avviket enn på det han kaller det *sekundære avviket*. Det primære avviket oppstår i en rekke ulike sosiale, kulturelle og psykologiske kontekster, og det er forårsaket av et mangfold av faktorer (d.v.s. det er polygenetisk) (E. M. Lemert, 1951: 75; 1967: 40). Dette gjør, i følge ham, at det er umulig å finne noen klare sammenhenger mellom en bestemt sosial, kulturell eller psykologisk bakgrunn og et bestemt sosialt avvik.

Lemert understreker at dette ikke betyr at grunnlaget for det primære avviket er uinteressant, og enda mindre at det er uvesentlig. Poenget er at grunnlaget for avviket er såpass allment at det gir få holdepunkter for en mer spesifikk forståelse av avviket som sosialt og kulturelt uttrykk. Det *sekundære avviket* refererer til sosialt definerte reaksjoner på problemer som den samfunnsmessige reaksjon på avviket, skaper (E. M. Lemert, 1967: 40). Det sekundære avviket blir på denne måten avgjørende for den form avviket får, og for hvordan det utvikler seg. Sentralt i begrepet 'sekundært avvik', er det Lemert kaller "den samfunnsmessige reaksjonen". Denne kommer til uttrykk som *moralsk indignasjon* og *sosial kontroll*. En hovedtanke hos Lemert er at den samfunnsmessige reaksjonen bidrar til isolering av avvikerne gjennom prosesser som stigmatisering, atskillelse, straff og kontroll. Dette gjør den samfunnsmessige reaksjonen paradoksal: — istedenfor å fjerne og forebygge avvik, som intensjonen er, opprettholdes — og i noen tilfeller forsterkes, de sosiale avvikene. Dette er den utilsiktede konsekvensen av at folk blir kategorisert som umoralske, kriminelle, inkompetente, o.l. (E. M. Lemert, 1967: 42).

Denne distinksjonen mellom primært og sekundært avvik, vil også kunne klargjøre forklaringene av opptøyene. Distinksjonen kan tenkes brukt som i figur 3.6. Vi vil imidlertid ikke utelukkende legge vekt på det sekundære avviket slik Lemert gjør. Drøftelsen foran, og det grunnlaget vi har funnet for opptøyene, gjør det mulig å knytte sammen det primære og sekundære avviket. Grunnlaget for opptøyer og uroligheter blant ungdom kan ses som en bestemt kombinasjon av sosial kontroll og deltagelse, som fører til konflikt med politiet og omverdenen forøvrig.

Denne konflikten markerer overgangen fra det primære til det sekundære avviket, d.v.s. at den samfunnsmessige reaksjonen blir aktivisert når disse konfliktene oppstår. I første rekke er det *politiet* og *massemedia* som uttrykker denne samfunnsmessige reaksjonen. Med andre ord er det massemedia og politiet som har avgjørende innflytelse på at konfliktene sosialt og kulturelt, kommer til uttrykk som 'optøyer'.

Figur 3.6 Opptøyer og grunnlaget for opptøyer: Sekundært og primært avvik.

På denne måten blir det en sammenheng i forklaringen av opptøyene. Først avdekkes grunnlaget for hendelsene, deretter må massemedias og politiets betydning for den form hendelsene får, belyses.

6. Massemedia og politiet som opptøyenes "formgivere"

Når det blir spørsmål om massemedias betydning for opptøyer og lignende fenomener, vil mange umiddelbart tenke på hvilken effekt mediadekningen får for lignende hendelser senere. I dette ligger det en antagelse om at massemedia kan være én medvirkende årsak til f.eks. opptøyer. En begrunnelse som ofte gis for en slik antagelse, er at mediadekningen skaper spenning, ansporer til etterlignelse og gir en slags innføring i hvordan opptøyer skal lages. Dette kan også brukes som forklaring på at det i bestemte perioder oppstår opptøyer på flere steder. Forklaringen vil her være at opptøyene er etterlignelser av andre opptøyer, og at dette bidrar til en spredning eller en "bølge" av opptøyer.

Denne forestillingen er nok mer folkelig enn vitenskapelig, men den blir tatt såpass alvorlig at den ble gjort til gjenstand for drøftelsen både i den offisielle rapporten om opptøyene i USA på 60-tallet ("Kerner-kommisjonen") og i den tilsvarende om opptøyene i England i 1981 ("Scarman-rapporten").

Lord Scarman, som utarbeidet den offisielle rapporten om opptøyene i England i 1981, fremholdt at massemedia måtte ta sin del av ansvaret for de opptøyene som fulgte etter de første i Brixton (L. G. Scarman, 1982: 173 — 74). Scarmans påstand fant imidlertid liten støtte i resultatene fra undersøkelser som ble gjort av massemedias betydning for opptøyene. Howard Tumber som spesielt undersøkte fjernsynets effekt på de engelske opptøyene, konkluderte f.eks. med at den såkalte "copy-cat"-effekten — eller imitasjons-effekten — var uvesentlig for det som skjedde (H. Tumber, 1982: 43 — 52). Den såkalte Kerner-rapporten om de amerikanske opptøyene, konkluderte på lignende måte som Tumber. I rapporten heter det at:

Våre kritikkpunkter (d.v.s. mot massemedia, HF), selv om de er viktige, leder oss ikke til å konkludere at media er en årsak til opptøyer, eller til andre fenomener media formidler. (O. Kerner et al., 1968: 366.)

Selv om massemedia ikke er én av de primære årsakene til opptøyer, kan det nok være situasjoner der massemedia bidrar til bevisstgjøring av folk ved f.eks. å formidle at de har et felles grunnlag for protest. Et slik grunnlag kan bl.a. være understrykkelse, diskriminering og andre typer sosial urett. Dette synes å ha vært tilfellet under de svartes borgerrettskamp i USA i 1960-årene (R. M. Fogelson, 1970: 145). Simon Field argumenterer også på samme måte når det gjelder opptøyene i England i 1981 når han hevder følgende:

... uttrykket "copycat"-opptøyer forkludrer mer enn det forklarer. Mennesker kopierer bare det de ønsker å kopiere. Hvis fjernsynsreportasjene om hendelsene i Southhall og Toxtoteht var nok til at å bryte den sosiale kontrollen over unge mennesker i andre byer, måtte denne kontrollen allerede være strukket til bristepunktet. (S. Field, 1982: 26.)

I dette ligger det at massemedia ikke kan tillegges en selvstendig effekt på opptøyer og utbredelsen av dem. Dette er også i tråd med resultatene fra undersøkelser av sammenhengene mellom mediadekning og sosiale

avvik generelt. I disse undersøkelsene er massemedia funnet å i høyden ha en underordnet betydning (jfr. J. D. Halloran, 1978; J. D. Halloran et al., 1970; G. Murdock / R. McCron, 1979).

Hvorvidt massemedia har innflytelse på folks holdninger og handlinger, er et gammelt stridsemne innenfor mediaforskningen. Det rådende syn blant mediaforskere frem til ca. 1940, var at massemedias makt var stor. I løpet av 1940-årene ble denne tesen forkastet, og det ble fastslått ut fra empiriske undersøkelser at massemedias innflytelse på publikum var liten — i alle fall når det gjaldt å endre holdninger og tilskynde handlinger. Det viste seg heller å være slik at folk fikk bekreftet og styrket holdninger de allerede hadde' (J. G. Blumler / M. Gurevitch, 1983: 236 — 45). På 1960-tallet skjer det en nyorientering innen mediaforskningen. I korte trekk besto denne nyorienteringen i at fokus ble flyttet fra *holdninger* og *mennesker* til *oppfatninger* og *forestillinger*, og målsetningen ble heller å undersøke struktureringen eller re-struktureringen av slike forestillinger og oppfatninger, enn å måle bestemte endringer i holdninger og meninger. Denne nyorienteringen kommer kanskje best til uttrykk i undersøkelser av massemedias såkalte 'dagsorden-funksjon', og hvordan de bidrar til publikums 'konstruksjon av den sosiale virkeligheten'. Et sentralt tema for undersøkelser av denne typen er også hvordan media medvirker til å opprettholde eller forsterke dominerende meninger og fortolkninger. Som vi ser, er det her et tilknytningspunkt til begrepet 'sekundært avvik'. D.v.s. at media ved sin formidling av f.eks. avvik, kan medvirke til å vedlikeholde eller skape en samfunnsmessig reaksjon på avviket. Den tilnærmingen til studiet av mediaeffekter som den nevnte nyorienteringen representerer, synes å være mer fruktbar for analyser av opptøyer, enn for å fokusere på hvilke effekter media har på deltagerne og potensielle deltagere i opptøyer.

Massemedias 'dagsorden-funksjon' går ut på at media tillegges en viss evne til å kunne signalisere hvilke saker som er viktige og dagsaktuelle — og som derfor må settes på dagsorden. Det er ikke bare hvilke saker som formidles som bestemmer en slik dagsorden, det er minst like viktig hvordan sakene formidles. Det er gjennom formidlingsmåten sakens viktighet blir signalisert (jfr. L. Becker et al., 1975; G. Hernes, 1978, 1984). Opptøyene i Oslo i 1978, og senere opptøyer, fikk en mediadekning som levnet liten tvil om at det dreide seg om en viktig sak.

1 Eksempler på dette er bl.a. P. F. Lazarfeld / B. Berelson / H. Gaudet (1944), "Peoples Choice" og J. Klapper (1960), "The Effects of Mass Communication".

Siden det ikke umiddelbart er klart hva opptøyer er, og det heller ikke sto noen interessegruppe med et klart formulert krav bak, var det uklart hva som skulle settes på dagsorden. Det avgjørende for dette ville være fortolkningene av opptøyene som ble etablert. Som vi har vist foran, har det i liten grad vært noen enhetlig og felles fortolkning av de norske opptøyene. I 1981 ble riktignok én fortolkning mer dominerende enn de øvrige. Men selv om opptøyene tolkes som et ungdomsopprør, kan det være vanskelig å avlede konkrete og spesifikke tiltak fra det. Det fremgår av denne drøftelsen at det vil være for enkelt å bare vise til at ungdomsopptøyer ble satt på den politiske dagsorden. Dette avdekker også en svakhet som har blitt påpekt ved mange undersøkelser av massemedias 'dagsorden-funksjon'. Disse undersøkelsene er ofte sterkt *saksorientert*, i den forstand at problemstillingen mer er *hvilke saker* som blir tatt opp enn *hvordan disse sakene blir fortolket og behandlet* (jfr. J. G. Blumler / M. Gurevitch, op. cit.: 249). Det mest interessante ved massemedias dekning av fenomener som opptøyer, vil imidlertid nettopp være hvilken sosial virkelighet media er med på å skape og hvordan media former oppfatningene våre av opptøyer.

Innenfor den typen tilnærming som er antydnet ovenfor, er det spesielt to aspekter ved massemedias nyhetsdekning som tillegges vekt. Det *ene* er hvordan media gjennom å formidle og sette i sammenheng hendelser, får avgjørende innflytelse på den offentlige opinion. Det *andre* er hvordan denne opinionen samordnes ("orkestereres") med makthavernes synspunkter og handlinger (S. Hall et al., 1978: 63 — 64). Ut fra et slikt perspektiv blir *massemedias makt* forstått som *evnen til å fornye, forsterke eller utvide* etablerte forestillinger og forståelsesmåter. En slik anknytning til aksepterte definisjoner, forestillinger og stereotyper ligger forøvrig også i den avhengigheten vi påpekte massemedia hadde til såkalte 'primære fortolkere' (se side 13 — 14). At massemedia benytter etablerte tolkningsrammer på denne måten, har i følge Graham Murdock to viktige konsekvenser:

For det første fornyes og utvides definisjonene og forestillingene det er spørsmål om, og de sirkuleres som del av den kunnskapen som blir tatt for gitt For det andre gir "et inntrykk av en evig gjenskapelse av samfunnet — av en sosial orden i bevegelse, men ikke i fornyelse". Her igjen, ved å understreke kontinuiteten og stabiliteten i den sosiale strukturen og ved å fremheve et eksisterende sett av felles antagelser, sammentreffer viktige konsensus-orienterte

forestillinger med definisjonen av situasjonen på en slik måte at både definisjonen og forestillingene forsterkes. (G. Murdock, 1974: 208 — 9.)

Det er også flere undersøkelser som viser at massemedias måte å formidle sosiale avvik på, har en tendens til å legitimere krav om lov og orden, strengere kontroll med sosiale avvikere, samt å bidra til en økende mistenkeliggjøring av ulike "utgrupper" i samfunnet (S. Chibnall, 1979; S. Cohen, 1980; S. Hall, 1974; G. Whannel, 1979). På denne måten kan massemedia få avgjørende innflytelse på holdninger og handlinger i forhold til f.eks. opptøyer. Slik sett vil massemedia bidra til å gi opptøyene form og bidra til det sosiale og kulturelle uttrykk hendelsene får.

Spørsmålet blir imidlertid om massemedia hadde en slik innflytelse på oppfatningene og behandlingen av de norske urolighetene og opptøyene. Pressen bidro i alle fall til å *stadfeste en del stereotypier av ungdom* og spesielt de ungdomsmiljøene som var involvert i opptøyene, slik vi tidligere har sett. Ungdommene som deltok, ble de fleste steder fremstilt som pøbler, — enkelte steder ble de også fremstilt som farlig ungdom. En slik formidling av deltagerne i urolighetene og opptøyene, befestet også definisjonen av hendelsene som *ordensproblemer*. I Tromsø og Oslo ble riktignok opptøyene definert noe annerledes enn de andre stedene. Men også der ble opptøyene knyttet til etablerte definisjoner av — og forestillinger om — ungdom med problemer.

Vi har foran påpekt at det en del steder var en tendens til *dramatiserende* reportasjer om opptøyene. Dette skjedde ofte ved at opptøyene ble satt i sammenheng med katastrofer som krig og lignende, som de fleste har bestemte forestillinger om. I noen tilfeller ble det også antydnet at ungdomsmiljøet på stedet skapte frykt og uhygge, og at opptøyene hadde sitt utspring i dette miljøet. Det er rimelig, bl.a. ut fra gjennomgangen i kapittel II av de enkelte urolighetene og opptøyene, å anta at dramatiserende fortolkninger påvirker opinionen til å støtte opp om at situasjoner av den typen krever ekstraordinære kontrolltiltak (høye bøter, styrking av politiet, o.l.).

De ekstraordinære kontrolltiltak som de norske opptøyene ble møtt med var høye bøter for de anholdte deltagerne og en styrking av politiet på steder der det ble forventet uroligheter blant ungdom. Justisminister

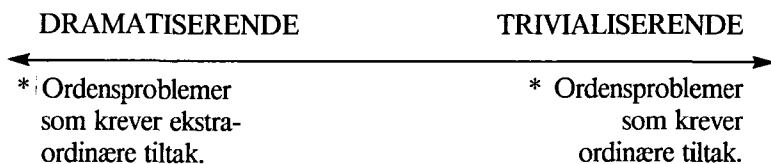
Mona Røkke uttalte f.eks. på en Sørlandsreise etter urolighetene der i 1982, at det fra neste sommer av ville bli en styrking av politiet på de aktuelle stedene (Aftenposten, 6.10.82). Dette ble også realisert året etterpå ved at et relativt stort antall av politiaspirantene ble beordret til politikamre på Sørlandet etter endt politiskole.¹ De fleste aspirantene ble disponert for en periode frem til 1. oktober, og de øvrige frem til 1. november. En annen type kontrolltiltak var som nevnt strenge straffereaksjoner overfor dem som ble arrestert i forbindelse med opptøyene. Bøtenivået var relativt høyt alle stedene, og det ble høyere etter hvert som urolighetene eller opptøyene gjentok seg. I Oslo og Trondheim ble det også benyttet varetekt, og i Oslo ble én av deltagerne dessuten idømt 36 dagers ubetinget fengsel. I rettsaken understreket aktor, som la ned påstand om 45 dagers ubetinget fengsel, at opptøyene kunne ha endt i katastrofe — og at folk som lot seg rive med skulle vite at ubetinget fengselsstraff var følgen av det. Aktor fremhevet også de allmennpreventive virkninger av straffeutmålingen (Arbeiderbladet, 27.8.80).

Disse kontrolltiltakene ble i stor grad legitimert ved den dekning opptøyene ble gitt av massemedia. Selv i tilfeller der det ble stilt spørsmål om hvorvidt politiets opptreden var hensiktsmessige, ble det samtidig sterkt understreket at strenge reaksjoner overfor deltagerne var nødvendige, om enn ikke tilstrekkelige.

Massemedias dekning har i kapittel II blitt drøftet ut fra begrepsparet 'dramatiserende' og 'trivialiserende'. Som vi så vidt har vært inne på tidligere (se side 112), synes heller ikke trivialiserende reportasjer å medføre en annen type definisjon og forståelse av opptøyene enn dramatiserende reportasjer. Det ser ut som om de to ytterpunktene når det gjelder reportasjeteknikk på hver sin måte befester definisjonen av opptøyer som ordensproblemer, og av ungdom som pøbler. Dette er illustrert i figur 3.7.

Trivialiserende reportasjer er i de fleste tilfeller en bevisst nedtoning av at noe utenom det vanlige har skjedd. Det er derfor rimelig at en slik fortolkning ikke åpner for at noe må gjøres for å forstå og eventuelt forbedre ungdommens situasjon. Dramatiserende reportasjer blir derimot for overveldende og skremmende til at myndighetene og folk flest vil

¹ I 1983 ble 63 polititjenestemenn plassert ved politikamre på Sørlandet, og i 1984 var antallet 70 stykker.

Figur 3.7 Sammenhenger mellom karakteren av massemedias reportasjer og fortolkninger av opptøyer.

vente med å ta stilling til det som har skjedd til det foreligger en analyse av det. At hendelsene tolkes dramatiserende, vil også medføre et krav om ekstraordinære tiltak mot det som skjer, og om tiltak som blir iverksatt raskt. I dette ligger forskjellen i effekten av trivialiserende og dramatiserende fortolkninger: — mens en nedtoning av hendelsene legitimerer at de blir behandlet med ordinære midler, vil en dramatiserende tolkning av hendelsene legitimere at ekstraordinære tiltak iverksettes. I den grad ungdomsproblemer skal bli satt i sammenheng med uroligheter og opptøyer, ser det ut til at det er betinget av at fortolkningene ligger et sted mellom de to ytterpunktene i figur 3.7. Riktignok vil det være mer sannsynlig at hendelsene blir tolket som uttrykk for ungdomsproblemer i tilfeller der reportasjene er trivialiserende, enn der de er dramatiserende. Dette viste seg også i tolkningene av urolighetene blant ungdom i Sandefjord, der de til tross for trivialiserende reportasjer ble satt i forbindelse med ungdommens situasjon og problemer. De andre stedene der urolighetene ble oppfattet hovedsakelig som ”bare ungdomsbråk”, ble dette imidlertid ikke tematisert. Det er derfor grunnlag for å hevde at de to nevnte ytterpunktene i fortolkningene, disponerer for å definere og behandle urolighetene *kun* som ordensproblemer.

Massemedias formidling av opptøyene vil ikke bare påvirke oppfatningen av opptøyene, men også oppfatningene av ungdom og av bestemte ungdomsmiljøer (som i særlig grad synes å ha vært involvert i opptøyene). Konfliktene mellom ungdom og politi eller publikum kan bli oppfattet som alvorligere og mer truende enn tidligere, — og folks oppmerksomhet i forhold til opptøyer, eller tegn på opptøyer, kan bli skjerpet. En slik endring av oppfatninger og forestillinger kan bidra til å låse fast bestemte situasjoner og også til å forverre dem.

Tolkningene av uroligheter og opptøyer og massemedias formidling av dem, er spesielt viktig i forhold til politiets håndtering av slike hendelser.

Som hos folk flest, er det rimelig å anta at opptøyene også hos politifolk skapte nye forventninger om hva som kunne skje, og bekreftet en eventuell mistenksomhet overfor spesielle ungdomsmiljøer. Et poeng i denne forbindelsen er også at de anholdte deltagerne både kjønns- og aldersmessig i noen grad tilsvarer de kategoriene som har hatt en økning i kriminaliteten (jfr. Kriminalitetsstatistikken, 1982: 32). Det er rimelig å anta at en slik likhet kjønns- og aldersmessig, kan skjerpe politiets mistenksomhet overfor denne ungdommen. Spesielt kan det få konsekvenser ved de såkalte forebyggende arrestasjonene.

Arrestasjoner av antatt potensielle ”bråkmakere” var en strategi som politiet fant frem til etter hvert som forventningene om opptøyer eller uroligheter ble institusjonalisert i Oslo og i Trondheim. Også andre steder der urolighetene gjentok seg over en kortere tidsperiode, ble denne strategien benyttet. Strategien forutsetter, hvis den etterpå skal kunne regnes som en vellykket forebygging av opptøyer, noenlunde sikre forutsigelser om at det vil bli opptøyer. Hvis ikke slike forutsigelser kan sannsynliggjøres, blir de forebyggende arrestasjonene bare en rekke vanlige innbringelser for fyll. Slik sett har det kanskje ikke noen mer vidtrekkende konsekvenser. Det kan imidlertid også tenkes å ha konsekvenser for bl.a. opptøyer. Arrestasjonene, som vil være basert på politiets bedømmelse av hvem som er ”potensielle bråkmakere”, kan bidra til å befeste eller også forsterke konflikten mellom politiet og bestemte ungdomsmiljøer (d.v.s. de miljøene politiet mener vil rekruttere til eventuelle opptøyer). På den måten kan forhåndsarrestasjonene over tid bidra til å skape grunnlag for uro og opptøyer blant ungdommene. Dessuten kan arrestasjonene bidra til å bekrefte — eller også forsterke, folks oppfatninger av at ungdomsmiljøet har blitt tøffere og forholdene forverret (d.v.s. økningen i antall observerte arrestasjoner kan tas som indikasjon på det).

Som det fremgår, kan de sosiale konsekvensene av forebyggende politiarbeid være å skape frykt blant folk — en frykt som også vil utgjøre et grunnlag å handle ut fra, både for politiet og for folk flest. Dermed har det oppstått en ond sirkel der handlingene får sosiale konsekvenser som legitimerer ytterligere handlinger og tiltak. Det var dette William I. Thomas siktet til med aforismen om at situasjoner ville bli virkelige i sine konsekvenser hvis de ble definert som virkelige (W. I. Thomas / D. S. Thomas, 1928: 571 — 72). Dette betyr at hvis politiet handler *som om* bestemte typer ungdom var ”potensielle bråkmakere”, vil det få

sosiale konsekvenser som f.eks. en forverring av forholdet mellom politiet og ungdommen. Slik sett blir handlingene selvbekreftende. Det samme vil skje hvis folk handler *som om* ungdommene var farlige. Også i det tilfellet vil handlingene få sosiale konsekvenser — f.eks. når det gjelder forholdet mellom dem og ungdommene.¹

Dette resonnementet kan også knyttes til det som kalles ”avviksforsterking” (”deviancy amplification”). Politiet kan bli viklet inn i en slik ond sirkel ved at det blir mer og mer isolert og ”fremmed” overfor ungdommene som det forholder seg til. Denne ”kløften” mellom politiet og ungdommen kan tenkes å oppstå og utvides som følge av at politiet handler ut fra bestemte forestillinger om ungdommene, samtidig som ungdommene reagerer på politiets opptreden ut fra antagelser om politiets mentalitet, osv.

Hvordan politifolk tolket opptøyene, indikerer intervjuene som ble gjort med politifolk som deltok i aksjonen i forbindelse med opptøyene i Oslo i 1981.² På spørsmål om hvordan politiet bør stille seg til ungdomsproblemet i Slottsparken og lignende problemer, svarer de fleste at politiet bør gå hardere til verks og at det bør aksjoneres på et tidlig tidspunkt. I svarene fra politifolkene fremkom også krav om bedre utstyr for å håndtere opptøyer (skjold, hjelmer), og om undervisning i såkalt massetjeneste (NOU 1981, 35: 106 — 07). I seg selv kan nok forberedelser og trening i massetjeneste bidra til en større årvåkenhet i forhold til mulige tegn på uroligheter og opptøyer. Denne konsekvensen kan også bli forsterket ved at såpass mange synes å dele oppfatningen av at det bør aksjoneres på et tidlig tidspunkt.

1 Robert K. Merton har formulert Thomas' aforisme som en *selvoppfyllende profeti* (R. K. Merton, 1968: 475 — 93). Denne formuleringen innebærer imidlertid en langt sterkere antagelse enn den som lå i Thomas' formulering. I følge Merton er den selvoppfyllende profetien i utgangspunktet en feilaktig definisjon av situasjonen, som fører til en ny atferd som gjør at den opprinnelige feilaktige definisjonen blir sann. Denne formuleringen er såpass streng at den er lett å polemisere mot slik f.eks. Erving Goffman gjør (jfr. E. Goffman, 1974: 1 — 2). Det som ligger i Thomas' formulering, fremgår av det eksemplet han velger. Eksemplet er en mann som hadde drept en rekke personer som hadde for vane å snakke med seg selv når de gikk på gaten. Ut fra leppebevegelsene hadde mannen innbilt seg at disse personene skjelte ham ut, og han handlet som om dette var sant (W. I. Thomas / D. S. Thomas, loc. cit.). Dette viser at konsekvensene nødvendigvis ikke behøver å realisere den feilaktig definerte situasjonen. Poenget er heller at hvis man handler som om noe var tilfellet, vil det få konsekvenser.

2 Intervju-undersøkelsen ble gjort av Politirulleutvalget i samarbeid med Oslo Politiforening. 24 av de 40 — 50 politifolkene som deltok i aksjonen besvarte spørsmålene. Resultatene fra undersøkelsen er referert i NOU 1981: 35, Politiets Rolle i Samfunnet, s. 105 — 107.

En aksjonsform som politiet har benyttet for å gjenopprette ro og orden under uroligheter og opptøyer, er — som nevnt — de såkalte "ryddeaksjonene". En slik "ryddeaksjon" består i at det blir gitt ordre om at alle må fjerne seg fra området, og at politiet deretter rydder området for folk. I "ryddeaksjonene" brukes ofte hunder og hester — i enkelte tilfeller også tåregass. "Rydderaksjoner" kan også være kombinert med "forhåndsarrestasjoner" av det politiet anser som potensielle deltagere i opptøyene, og med en "vente-og-se-strategi" når det gjelder episodene som inntreffer i området der opptøyene forventes.

Signalet om at "ryddeaksjonen" vil bli iverksatt, er ordren om at folk må forlate området. En konsekvens av en slik ordre er at alle som av en eller annen grunn befinner seg i området, plutselig blir gjort straffeansvarlige. Dette fremgår tydelig av den ordren som ble gitt i Oslo natt til 1. mai i 1982. Ordren lød (gjengitt etter lydbåndopptak):

Hallo, hør etter, dette er politiet. Dette er politiet med melding til samtlige i sentrum. Politiet anmoder dere om straks å fjerne dere fra sentrum frivillig. De som ikke etterkommer anmodningen fra politiet, vil bli pågrepet og bøtelagt. Det er forbundet med strengt straffeansvar å oppholde seg i sentrum etter denne meldingen. Jeg gjentar: Dette er siste melding fra politiet. Det er forbudt å oppholde seg i sentrum, ellers så vil de bli pågrepet med påfølgende straffeansvar. Dette er siste advarsel, og jeg anmoder dere om å etterkomme dette frivillig uten mer bråk.

Denne stemplingen av de tilstedeværende i sentrum som en slik ordre innebærer, vil ofte kunne føre til en sammensveising av det som før ordren var en ansamling mennesker. Det kan med andre ord oppstå en opposisjon til politiet som er sterkere enn før ordren ble gitt. Ved at en uensartet menneskemengde med ett blir gjort til potensielle kriminelle, d.v.s. *alle* oppholder seg ulovlig i sentrum, vil politiets intervensjon lett kunne virke mot sin hensikt.

I situasjoner av denne typen vil det ofte *oppstå nye normer* (emergente normer), som blir et grunnlag for å redefinere og omfortolke situasjonen (jfr. L. M. Killian, 1980; J. D. Rose, 1982: 108 — 09). Disse normene kan oppstå bl.a. ut fra at ordren om å fjerne seg virker urettferdig — i alle fall for dem som ikke gjør eller har gjort noe galt. Det nye settet av normer som oppstår vil kunne ha avgjørende innvirkning på deltagerens opptreden. Noen av disse normene kan også ganske enkelt være en

negasjon av de normene som gjelder og blir respektert til daglig. F.eks. kan respekten for politiet og andres eiendom slå over i respektløs oppførsel overfor politiet og hærverk på offentlig og privat eiendom.

En annen kilde til sammensveising av menneskemengden er at "ryddeaksjoner" ofte medfører en opptrapping. Som vist i kapittel II, utvikler det seg i mange tilfeller til et "slag" mellom politiet og ungdommene eller også med de øvrige som er til stede. Det er denne fasen av hendelsesforløpet som er kalt 'roman holiday'. Ut fra typologien over fasene i hendelsesforløpet som er drøftet i kapittel I (se side 10 — 13), synes det som om politiets inngripen vil få de alvorligste konsekvensene i denne fasen. I *konfrontasjonsfasen* vil episodene *kunne* nedtrappes uten at det kommer til noe sammenstøt med politiet. Dette er det flere eksempler på fra forskjellige steder der det har vært uroligheter blant ungdom (jfr. Kapittel II). Hvis konfrontasjonsfasen blir opptrappet til 'roman holiday' (ved at det kommer til et sammenstøt med politiet), vil en eventuell nedtrapping være vanskelig siden det har oppstått en "kampsituasjon". I tilfeller der politiet satser på å slå ned urolighetene i denne fasen av hendelsesforløpet, vil det nødvendigvis bety en opptrapping siden det allerede eksisterer en situasjon der ungdommene "behersker gata". Selvfølgelig kan politiets intervensjon ha like alvorlige konsekvenser når hendelsesforløpet har kommet over i en fase der f.eks. ungdommene har erobret en posisjon ('krig/beleiring'). Poenget er imidlertid at både konfrontasjonsfasen og 'krig/beleiring' er preget av en *stillstand* som kan utnyttes. I konfrontasjonsfasen kan hendelsene nedtrappes, og ved 'krig/beleiring' kan situasjonen løses gjennom forhandlinger. Med andre ord er det i disse to fasene alternative løsninger til en massiv politiaksjon, noe som mangler i den fasen som er kalt 'roman holiday'.

På denne bakgrunnen utpeker en nedtrapping av konfrontasjonsfasen seg som den beste løsningen. Noe som kan nevnes i denne sammenhengen, er at 'roman holiday' *nødvendigvis* er forbigående, — og i de fleste tilfeller sannsynligvis også *raskt* forbigående. Dette kan virke selvsagt, men det er verd å understreke fordi det noen ganger synes å bli glemt. Det bør trekkes inn som sammenligningsgrunnlag for konsekvensene av en eventuell inngripen fra politiets side.

Konfrontasjonen, og konfliktene mellom ungdom og politi som leder opp til den, ser ut til å være den avgjørende fasen i prosessen som *kan*

munne ut i opptøyer. Dette betyr at det også blir viktig å rette oppmerksomheten mot forholdet mellom politiet og ungdommen. Som vi har vært inne på, kan det utvikle seg "onde" sirkler som forverrer forholdet mellom politiet og bestemte ungdomsmiljøer. Politiets håndtering av disse forholdene vil være en del av ordenstjenesten. For å drøfte forholdet mellom politi og ungdom som et forhold som synes å være nært forbundet med opptøyene, kan det derfor være av interesse å gå litt inn på hvilke idéer og strategier som dagens ordenstjeneste baseres på.

I Vest-Europa har det innen politiet etter hvert skjedd en overgang fra å legge hovedvekten av arbeidet på det *reaktive* (d.v.s. reagere overfor lovbrudd), til å legge den på det *proaktive* (d.v.s. på ulike typer forebyggende strategier) (L. van Oustrive / C. Fijnaut, 1983: 47 — 59). Slike forebyggende strategier innen ordenstjenesten betyr f.eks. at politiets oppgave bl.a. blir å definere farlige, nye sosiale trender og også foreslå hvordan disse skal møtes. Dette innebærer at politiet kommer i en annen maktposisjon enn tidligere. Dette får også konsekvenser ved at ro og orden — eller sosial orden — ikke er et nøytralt begrep. I den grad man begynner å definere hva som er en trussel mot den sosiale orden og hvilke situasjoner som ikke er sosial orden, beveger man seg inn i det politiske felt. Det er tre forhold som synes å ha bidratt til det som kan kalles en "politisering av politiet". For det *første* har innholdet i politiarbeidet blitt politisert. Som nevnt, vil sosial orden i stor grad være definert ut fra en politisk forståelse. I tillegg er opptøyer og ungdomsproblemer i seg selv politiske saker. For det *andre* bidrar anklager mot politiet og politiaksjoner til at politiet må legitimere seg slik det også har skjedd i forbindelse med de norske opptøyene. For det *trede* har politiet egne interesser som profesjon å ivareta, — de deltar i det vi har kalt en "kamp om å definere" opptøyene som "sitt problem" (jfr. R. Reiner, 1983: 126 — 51). Dette gjør at den maktposisjon politiet oppnår gjennom forebyggende politiarbeid også vil bli politisk viktig. Det norske Politirulleutvalget synes i liten grad å ha tatt opp denne problemstillingen. I rapporten fra utvalget blir det fremhevet at det er en hovedoppgave for politiet å opprettholde den offentlige ro og orden, og at dette er en av politiets største utfordringer idag. Mange av de mulige tiltak som vurderes har også en forebyggende karakter (NOU 1981, 35: 16 — 17, 92 — 105). De sosiale konsekvensene av tiltakene blir imidlertid ikke drøftet.

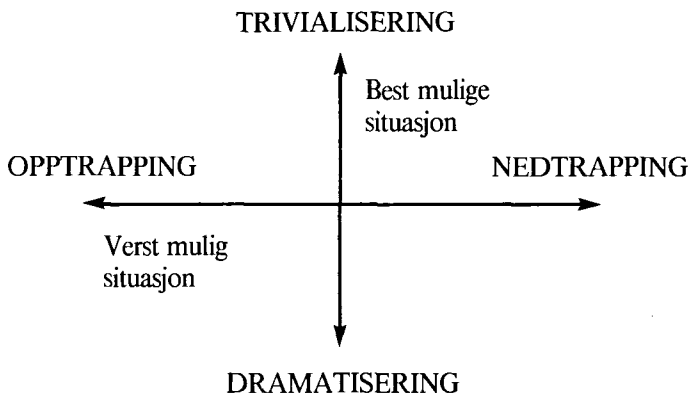
Politirulleutvalget fremholder også at det ikke er nok å skape *reell*

trygghet, — politiet må også gi folk en *følelse* av trygghet (NOU, op. cit.: 93). I forhold til denne målsetningen for ordenstjenesten, kan én av konklusjonene i en undersøkelse George L. Kelling har gjort av effektene av forebyggende politiarbeid i USA, siteres:

Resultatet har blitt den verste av alle mulig verdener. Så godt det lar seg gjøre å bestemme, har politiet hatt liten, hvis noen, innvirkning på "kriminaliteten", og aktivitetene har opptrappet "kriminalitets-problemet", forsterket konsekvensene av det, økt frykten for det, økt politiets fjernhet og isolasjon, og økt spenningen med segmenter av minoritets-samfunnet.
(G. L. Kelling, 1983: 166.)

Uten at vi vil la denne konklusjonen gjelde for norske forhold uten videre, vil vi mene at dette er en påminnelse om hvilke konsekvenser forebyggende politiarbeid kan ha. Heller ikke når det gjelder de norske opptøyene, vil politiet kunne fjerne grunnlaget for dem. Dette er det få som vil være uenige i. Forsøkene på å hindre utbrudd av opptøyer som de fleste vil mene er politiets oppgave, kan imidlertid virke mot sin hensikt på den måten Kelling beskriver. Det Politirulleutvalget har kalt selektiv ordensovervåking (visse grupper eller miljøer utpekes som mål for intensivert patruljering), vil både kunne forsterke konflikten mellom politiet og ungdommen, og øke frykten blant folk flest for ungdomsmiljøet.

I dette underkapitlet har vi avvist at massemedia og politiet kan ses som grunnleggende eller primære årsaker til opptøyene. Men både massemedia og politiet vil ha avgjørende innvirkning på at hendelsene kommer til uttrykk som 'opptøyer'. Massemedias betydning går i hovedsak, som nevnt, på det fortolkningsmessige, mens politiets betydning går på den innvirkningen det har på hvilke episoder som oppstår og hvordan de utvikler seg. Kombinerer vi de to begrepsparene som er knyttet til mediadekningen og til hendelsesforløpet, fremgår det hva som vil være den "verst mulige verden" — for å bruke Kellings term, — og hva som vil være om ikke den beste, så i alle fall en "bedre verden". Dette er fremstilt i figur 3.8. Siden massemedia og politi er en del av den samfunnsmessige reaksjonen som gir opptøyene den form de får, vil det også være mulig å tenke seg hvordan denne formen kunne endres. Ut fra figuren ville den *beste situasjonen* være en *nedtrapping* av episodene og en *trivialisering* av fortolkningene. Den *verste* vil være en tilsvarende *opptrapping* og *dramatisering*.

Figur 3.8 Den beste og verste form massemedia og politiet kan bidra til at opptøyer får.

Trivialisering vil avhenge av at massemedia i formidlingen av hendelser, uroligheter og opptøyer blant ungdom, av konflikter mellom politi og ungdom, eller av bestemte ungdomsmiljøer, utfordrer de etablerte definisjoner, forestillinger og stereotyper. *Nedtrapping* vil i stor grad avhenge av hvordan politiet opptrer i forhold til bestemte ungdomsmiljøer, og hvordan de episoder som oppstår, blir håndtert.

Det er også viktig å understreke de begrensninger politiet har når det gjelder å løse et problem som opptøyer. Derfor er det nødvendig å problematisere de politiske aspektene ved politiarbeidet og være oppmerksom på eventuelle tendenser til å avpolitiserer f.eks. opptøyer som 'ordensproblemer'.

Avslutning

1. Er opptøyer en viktig del av ungdommens hverdag?

Mange vil straks svare benektende på spørsmålet i overskriften. Disse vil også kunne begrunne svaret med at de aller færreste norske ungdommer har vært involvert i opptøyer, og at det har vært få opptøyer i Norge — selv etter at det såkalte ”nye ungdomsopprøret” tok til i slutten av 70-årene. Dette svaret forutsetter imidlertid at opptøyene ikke er annet enn de hendelsene som har blitt definert som det. Ut fra vår forståelse av opptøyer generelt, og spesielt av de norske, blir dette en for snever oppfatning av hva opptøyer er.

En påstand om at opptøyene er uvesentlige i forhold til å forstå ungdommens situasjon og problemer, innebærer at oppmerksomheten rettes bare mot to av de fem aspektene ved opptøyene som vi fant viktig for forståelsen av dem. Opptøyer er ikke bare *hendelsesforløpet* isolert sett, og *massemedias dekning* av det. Det er først og fremst gjennom *definisjonen* av opptøyene, *forklaringen* av dem og *tiltakstypen* de blir møtt med at opptøyene blir knyttet til ungdommens situasjon og problemer. Dette betyr imidlertid ikke at de to førstnevnte aspektene er uvesentlige. Det er hendelsesforløpet og mediadekningen som i stor grad blir bestemmende for *hvordan* opptøyene knyttes til ungdommens situasjon, og for *hvilke* konsekvenser de får for forståelsen av ungdomsproblemer.

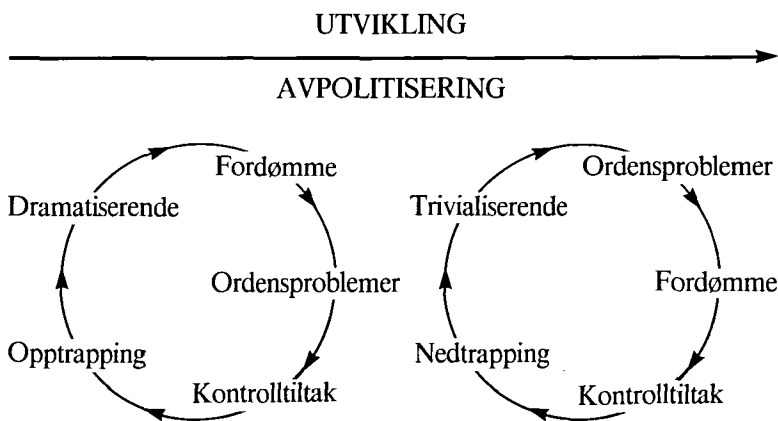
De første opptøyene i Oslo og Trondheim i 1978 ble oppfattet som noe nytt og truende, — et ungdomsfenomen som ble tillagt til dels alvorlige og vidtrekkende konsekvenser. At episodene som oppsto på de to stedene ble opptrappet til et sammenstøt med politiet, og at massemedias formidling av hendelsene var nokså dramatiserende, gjorde at få var

uenig i at det dreide seg om ordensproblemer som måtte fordømmes og møtes med strenge kontrolltiltak. I Trondheim tok opptøyene slutt uten at det hadde skjedd noen endringer i fortolkningen av opptøyene, bortsett fra at episodene som oppsto i 1979, 1980 og 1981 ble nedtrappet og gitt en trivialisierende fortolkning. Andre steder hvor det ble uroligheter eller opptøyer blant ungdommen, ble det en nedtrapping og trivialisierende tolkning av hendelsene nokså raskt. På disse stedene ble det i liten grad tematisert at urolighetene blant ungdommen kunne være noe annet enn ordensproblemer. Tromsø skilte seg imidlertid ut ved at opptøyene der med en gang ble tolket som uttrykk for problemene som ungdommen i byen hadde. Denne tolkningen skyldtes nok at det i Tromsø lenge hadde vært en etablert forståelse av at byen hadde et "ungdomsproblem". Opptøyene ble ut fra denne forståelsen et tegn på at noe måtte gjøres med disse ungdomsproblemene straks. Også i Oslo ble opptøyene etter hvert tolket som uttrykk for ungdomsproblemer, og behandlet som det. Imidlertid har opptøyene i Oslo gjentatt seg — i større eller mindre omfang — til og med 1984. Det synes imidlertid som om disse opptøyene i noen grad har blitt avtematisert. Det kan sies å ha skjedd både en nedtrapping og en trivialisering. Denne avtematiseringen kan synes å ha sammenheng med at opptøyene ble behandlet som ungdomsproblemer. Tiltak innrettet mot problemene som opptøyene blir tolket som uttrykk for er primært begrunnet i problemene — ikke i opptøyene. Det er rimelig å anta det er dette som i alle fall har vært medvirkende til avtematiseringen av opptøyene i Oslo.

Tendensen ser altså ut til å være en nedtrapping av episoder som kan lede an til opptøyer, og en trivialisierende tolkning av det som skjer. Som fremhevet i kapittel III, kan dette sies å være en gunstig situasjon og at det slik sett har skjedd en gunstig utvikling. I denne utviklingen ligger det imidlertid også en fare. Denne består i at nedtrappingen og trivialiseringen mer er et resultat av at uroligheter blant ungdom har mistet nyhetsinteressen og tapt den oppmerksomheten som de før fikk, enn at konfliktene mellom ungdom og politi har blitt færre og forholdet dem imellom bedre. Med andre ord, det er en fare for at et viktig aspekt ved ungdommens situasjon har blitt *avpolitisert* som følge av en nedtrapping og trivialisering av konflikter mellom ungdom og politi — og dermed en avtematisering av den sosiale kontroll ungdom er underlagt.

Den utviklingen som synes å ha skjedd når det gjelder opptøyene blant ungdom er illustrert i figur 4.1. Som det fremgår, har det etter hvert

skjedt det som kan kalles en *avpolitisering* av uro blant ungdommen. I dette ligger det at urolighetene blir akseptert som ordensproblemer og at det anses som legitimt å behandle dem som det, — d.v.s. ved hjelp av ulike typer kontrolltiltak. Selv om dette også var den rådende oppfatningen i tilfellene der optøyene var omfattende og påkalte alles oppmerksomhet, ble hendelsene likevel *politisert*. Siden hendelsene ble oppfattet som alvorlige, ble de også tatt opp på politisk hold. Optøyene ble tematisert som et viktig ungdomsfenomen som myndighetene måtte forholde seg til. I tillegg medførte optøyene en debatt om hvordan de skulle defineres. Skulle optøyene fordømmes eller forklares og forstås, og hvilke tiltak burde de møtes med? Etter hvert som optøyene eller urolighetene blant ungdom blir nedtrappet og trivialisert, blir de heller ikke viet den samme oppmerksomheten som tidligere. Urolighetene blir til uproblematiserte ordensproblemer. Når det gjelder løsningen av problemene, blir politiets legitimitet ikke utfordret.

Figur 4.1 Utviklingen av de norske optøyene blant ungdom.

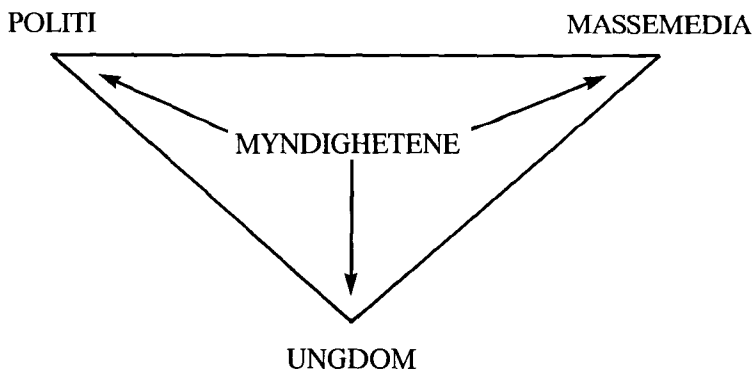
Denne avpolitiseringen synes også å ha sammenheng med hvordan "kampen" om å definere optøyene artet seg. I stor grad ble det en kamp om hvorvidt optøyene var uttrykk for *ungdomsproblemer* eller "bare" *ordensproblemer*. Den tredje konkurrerende definisjonen var det imidlertid få som tok hensyn til. Dette var ungdommens definisjon av optøyene som gikk ut på at optøyene var en følge av *politiets trakassering* av ungdommen. Å ta hensyn til ungdommens definisjon

forutsetter ikke at den må godtas — like lite som det å ta hensyn til de to andre definisjonene forutsetter det. Poenget er imidlertid at siden det ikke ble tatt hensyn til ungdommens definisjon, ble den sosiale kontrollen ungdom er underlagt ikke med i fortolkningene og forklaringene. Som vi har vist, er sosial kontroll en like viktig del av grunnlaget for opptøyer som manglende sosial deltagelse er det. Ved at kontrollaspektet ved ungdommens situasjon tapes av syne, vil også tiltaksstrategiene pendle mellom kontrolltiltak og tiltak for å bedre mulighetene for ungdommens sosiale deltagelse. Problemet med sistnevnte type tiltak er som påpekt foran at de først på lengre sikt vil virke til å dempe ungdommens opplevelse av sosial kontroll og av å bli sterkt begrenset i sine aktiviteter.

I den grad avtematiseringen av opptøyene også medfører en avtematisering av spørsmålet om i hvilken grad ungdom skal beskyttes og kontrolleres, hvor stor frihet ungdom skal gis, osv., vil det ha uheldige ungdomspolitiske konsekvenser. Problemstillingen kan imidlertid bringes inn i ungdomspolitikken igjen, hvis man tar utgangspunkt i konfliktene mellom ungdom og politi og i uroligheter blant ungdom, for å forsøke å finne ut hva ved ungdommens situasjon dette uttrykker. Derfor vil det være uklokt å benekte at opptøyer blant ungdom er en viktig del av ungdommens hverdag. I alle fall vil det være uklokt hvis det fører til at den nevnte problemstillingen ikke blir tatt opp.

2. Hva kan de politiske myndighetene gjøre med opptøyer?

De politiske myndighetenes anledning til å kunne gjøre noe med opptøyer blant ungdom, kan fremstilles som i figur 4.2. I figuren er de som vil være de sentrale aktørene i opptøyene, tatt med. For å gjøre noe med opptøyene, kan myndighetene velge å handle i forhold til hver av aktørene. Den aktøren det vil være lettest for myndighetene å treffe tiltak overfor og som det også har blitt truffet tiltak mot, er ungdommen. Dette vil være lett fordi tiltakene kan innpasses i den generelle ungdomspolitikken. Det er imidlertid grunn til å understreke, som vi også tidligere har gjort, at det er viktig ikke bare å iverksette tiltak for å bedre ungdommens muligheter til sosial deltagelse, — det bør også tas opp i hvilken grad ungdom skal beskyttes og kontrolleres i det de får muligheter til å gjøre. At ungdommens status kan være uklar og usikker, betyr ikke det samme som at ungdommen må kontrolleres og beskyttes. Uklarheten og

Figur 4.2 Myndighetenes posisjon i forhold til optøyer.

usikkerheten må før eller senere utprøves av ungdommen selv hvis de skal kunne komme frem til en klarere og sikrere status.

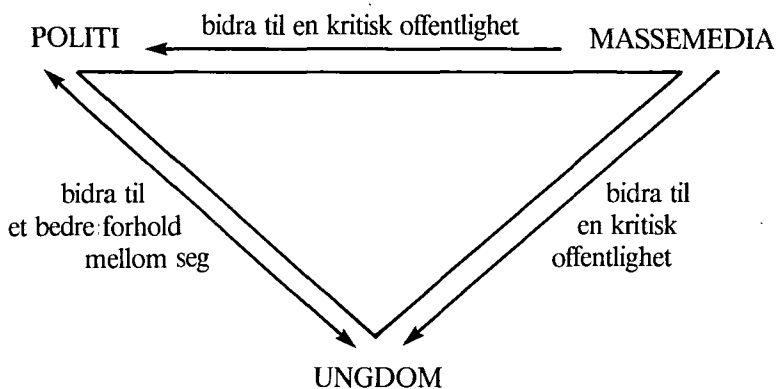
Myndighetene har i forhold til politiet truffet én type tiltak. Dette var å styrke bemanningen på steder der det kunne forventes å bli uroligheter blant ungdom. Spesielt på Sørlandet ble det utplassert såkalt sesongpoliti i sommermånedene (d.v.s. feriemånedene med stor tilstrømning av folk). Noe som kan nevnes i denne sammenhengen, har utgangspunkt i det vi har omtalt som politiseringen av politiarbeidet (se side 150 — 151). For ikke å overlate viktige deler av ungdomspolitikken til politiet, må myndighetene problematisere når, og i hvilken grad, politiet handler politisk. Dette betyr at ordensproblemene må ses i sin sammenheng, noe som ikke nødvendigvis betyr at myndighetene tar seg av grunnlaget for problemene og politiet av hvordan de fremtrer. For å kunne ta opp hvordan den sosiale kontrollen ungdom er underlagt virker inn på atferd og handlinger, kan ikke konflikter mellom ungdom og politi og uroligheter blant ungdommen overlates bare til politiet.

Når det gjelder myndighetenes forhold til massemedia, vil det selvfølgelig være *prinsipielt mulig* å gripe inn, men *politisk umulig* å gjøre det. Ut fra vår analyse av massemedias dekning av optøyene, ser det heller ikke ut til at en eventuell inngripen vil kunne ha noen særlig virkninger utover å begrense massemedias frihet. Som vi har vist, har massemedia i stor grad formidlet etablerte definisjoner av hendelsene — definisjoner som stort

sett har vært i tråd med myndighetenes fortolkninger. Det eneste det kunne legges bånd på var massemedias dramatiserende dekning av hendelsene, men dette kan gjøres ved en viss selvsensur.

I tilknytning til at det kan være muligheter for at massemedia øver en viss selvsensur, kan det allment reises et spørsmål om hva hver enkelt av aktørene i figur 4.2, kan gjøre i forhold til opptøyer og uroligheter blant ungdom. Det må understrekes at bare myndighetene vil ha muligheter til å gjøre noe med grunnlaget for opptøyene. Aktørene kan imidlertid ha innvirkning på det vi har kalt det *sekundære avviket*, d.v.s. den umiddelbare foranledningen for opptøyene og hvordan de ytrer seg. Aktørens mulige innvirkning på opptøyene, er som i figur 4.3. Massemedia *kan* være et kritisk korrektiv til de dominerende fortolkninger av politi og ungdom og av uroligheter blant ungdom. Ved å utfordre etablerte definisjoner, forestillinger og stereotyper, vil massemedia kunne bidra til hva vi har kalt en kritisk offentlighet. Det er kanskje naivt å tro at massemedia kan virke, på denne måten. I alle fall var det ingen norske massemedia som kritisk formidlet opptøyene på denne måten. Det er likevel, så vidt jeg kan se, den eneste måten massemedia kan virke positivt inn på opptøyer og fortolkningen av dem.

Når det gjelder forholdet mellom politiet og ungdommen, ville det være gunstig hvis begge parter kunne bryte de "onde" sirkelene av gjensidige feiltolkninger og misoppfattelser som synes å gjøre seg gjeldende. Også

Figur 4.3 Aktørens mulige innvirkning på opptøyene.

dette kan det kanskje være naivt å forutsette kan skje. Det er imidlertid i stor grad politiet og massemedia som kan påvirke det sekundære avviket i positiv retning — d.v.s. bekjempe de negative konsekvensene av den samfunnsmessige reaksjonen på opptøyer.

3. Vil det bli flere opptøyer i Norge?

Så lenge grunnlaget for opptøyer eksisterer, vil det også kunne bli uroligheter og opptøyer blant ungdom. Noen nærmere forutsigelse er det verken mulig eller tjenlig å komme med. Opptøyer er — som påvist — et sammensatt fenomen, og sammenhengene mellom *grunnlaget for opptøyene* og *opptøyene* er kompliserte og flertydige. Derfor vil det være umulig å tids- og stedsbestemme fremtidige opptøyer. Det er heller ikke tjenlig å være ensidig opptatt av mulig nye hendelser som blir definert som opptøyer. Som vi har vært inne på, er det mange aspekter ved opptøyer som er like viktige selv uten at det blir opptøyer. Hvis interessen for opptøyene som *hendelse* gjør at disse andre aspektene fortrenses, vil det være uheldig — også ungdomspolitisk.

De opptøyene som har vært, har sannsynligvis også ført til at det skal mer til enn tidligere før uroligheter blant ungdom gis den samme nyhetsdekning og oppmerksomhet som opptøyene i 1978. Siden det mange steder i landet etter hvert synes å ha blitt en bevisst nedtoning av uro blant ungdommene, vil det kreves at hendelsene blir tolket som alvorligere og mer truende enn noen gang før de blir definert som 'opptøyer'. Også i dette ligger det en fare, — faren for at all uro blant ungdommen (før den blir mer omfattende) blir avfeid som ordensproblemer.

For å oppsummere: Et entydig 'ja' eller 'nei' på spørsmålet i overskriften, vil kunne ha like uheldige konsekvenser. Et 'ja' kan føre til en ensidig interesse for mulige "utbrudd" av opptøyer, noe som vil kunne fortrenge alle andre aspekter ved opptøyene og ungdommens situasjon. Dessuten vil det også kunne gi opphav til en frykt som vil være et dårlig grunnlag å føre en ungdomspolitikk på. Et 'nei' kan også ha uheldige konsekvenser hvis det innebærer en fornektelse av at det finnes et grunnlag for opptøyer. Dette grunnlaget, som kanskje sjelden vil bli grunnlag for opptøyer, vil være viktig uansett. Som vi har fremholdt, angår det viktige sider ved ungdommens hverdag og situasjon generelt. Hvis hendelsene som har rot i dette grunnlaget blir forstått og behandlet som ordensproblemer, betyr det at viktige deler av ungdomspolitikken avpolitiseres.

Litteraturliste

R. Agnew,

1984. Goal Achievement and Delinquency. *Sociology and Social Research*, vol. 68, no. 4, s. 435 — 451.

V. Aubert,

1985. Om forklaring. *Sosiologisk Årbok 1985*, Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo.

R. Aya,

1979. Theories of Revolution. Reconsidered: Contrasting Models of Collective violence. *Theory and Society*, vol. 8, s. 89 — 99.

L. Becker / M. McCombs / J. McLeod,

1975. The Development of Political Cognitions, i S. Chaffee (ed.). *Political Communications: Issues and Strategies for Research*. Sage Publications, Beverly Hills (1983).

T. Bennett.

Media, 'Reality', Signification, i M. Gurevitch / T. Bennett / J. Curran / J. Woolacott (eds.): *Culture, Society and the Media*. Methuen, London.

H. M. Blalock,

1984. *Basic Dilemmas in the Social Sciences*. Sage Publications, Beverly Hills.

J. G. Blumler / M. Gurevitch,

1983. The Political Effects of Mass Communication, i M. Gurevitch / T. Bennett / J. Curran / J. Woolacott: *Culture, Society and the Media*. Methuen, London.

G. de Capua / E. Hanssen / I.-J. Sand / A. Sandvig jr. m.fl.,

1978. Slaget om Nisseberget 30. April 1978. Oslo.

S. Chibnall,

1977. *Law-and-Order News*. Tavistock, London.

- A. K. Cohen,**
1955. *Delinquent Boys — the Sub-culture of the Gang*. Collier-Macmillan, London.
- A. K. Cohen / J. Short,**
1958. *Research on Delinquent Sub-cultures*. *Journal of Social Issues*, vol. xiv, no. 3, s. 20 — 37.
- S. Cohen,**
1980. *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of Mods and Rockers*. Martin Robertson, Oxford.
- S. Cohen,**
1982. Introduction, i S. Cohen (ed.): *Images of Deviance*. Penguin Books Ltd., Harmondsworth.
- J. C. Coleman et al.,**
1974. *Youth. Transition to Adulthood*. Report of the Panel on Youth of the President's Science Advisory Committee. The University of Chicago Press, Chicago.
- R. Cloward / L. E. Ohlin,**
1960. *Delinquency and Opportunity*. Free Press, New York.
- T. S. Dahl,**
1978. *Barnevern og Samfunnsvern. Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Pax, Oslo.
- R. Dahrendorf,**
1979. *Life Chances. Approaches to Social and Political Theory*. Weidenfeld, London.
- J. C. Davis,**
1970. *The J-curve of Rising and Declining Satisfaction as a Cause of Some Great Revolutions and a Contained Rebellion*, i H. D. Davis / T. R. Gurr (eds.): *The History of Violence in America*, Bantam Books, New York.
- E. Durkheim,**
1978. *Selvmordet*. Gyldendal, Oslo.
- S. Field,**
1982. *Urban Disorders in Britain and America*, i S. Field / P. Southgate: *Public Disorder: A Review of Research and a Study in one Inner City Area*. Home Office. Research Study no. 72.
- R. M. Fogelson,**
1970. *Violence and Grievances: Reflections on the 1960s Riots*. *Journal of Social Issues*, vol. 26, no. 1, s. 141 — 163.

- J. Fornäs / U. Lindberg / O. Sernhede,**
1984. Ungdomskultur: Identitet och Motstånd. Akademitratur, Stockholm.
- S. Frith,**
1983. Sound Effects. Youth, Leisure and the Politics of Rock'n Roll. Constable, London.
- P. U. Fryklindh / S. O. Johansson,**
1976. En Bok om Fritiden i Sociologisk Perspektiv. Awe/Gebers, Stockholm.
- E. Goffman,**
1974. Frame Analysis. An Essay on the Organisation of Experience. Harper & Row Publishers, New York.
- G. Gonos,**
1977. "Situation" versus "Frame". The "Interactionist" and the "Structuralist" Analysis of Everyday Life. American Sociological Review, vol. 42, s. 854 — 867.
- S. Hall,**
1974. Deviance, Politics and the Media, i M. McIntosh / P. Rock (eds.): Deviance and Social Control. Tavistock, London.
- S. Hall / C. Critcher / T. Jefferson / J. Clarke / B. B. Roberts,**
1978. Policing the Crisis. Mugging, the State, and Law and Order. The Macmillan Press Ltd., London.
- S. Hall / T. Jefferson (eds.),**
1976. Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain. Hutchinson, London.
- J. D. Halloran,**
1978. Masscommunication: Symptom or Cause of Violence. International Social Science Journal, vol. xxx, no. 4.
- J. D. Halloran / R. L. Brown / D. C. Chaney,**
1970. Television and Delinquency, Leicester University Press.
- R. Harré / P. Marsh / E. Rosser,**
1978. The Rules of Disorder. Routledge & Kegan Paul, London.
- L. B. Hendry,**
1978. School, Sport and Leisure: Three Dimensions of Adolescence. Lepus, London.
- G. Hernes,**
1978. Det Mediavridde Samfunn, i G. Hernes (red.): Forhandlingsøkonomi og Blandingsadministrasjon. Universitetsforlaget, Oslo.

- G. Hernes,**
1984. Media: Struktur, Vridning, Drama, i *Nytt Norsk Tidsskrift*, årg. 1, nr. 1.
- I. L. Horowitz / M. Liebowitz,**
1968. Social Deviance and Political Marginality: Toward a Redefinition of the Relation between Sociology and Politics, i *Social Problems*, vol. 15, s. 280 — 296.
- K. Houge,**
1982. Har vi en framtid? En bok om Ung-Mob, gatebarn, opprør og oppkjøp. Gyldendal, Oslo.
- G. L. Kelling,**
1983. On the Accomplishment of the Police, i M. Punch (ed.): *Control in the Police Organization*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- O. Kerner et al.,**
1968. Report of the National Advisory Commission on Civil Disorders. US Government Printing Office, Washington.
- L. M. Killian,**
1980. Theory of Collective Behavior: The Mainstream Revisited, i H. M. Blalock jr. (ed.): *Sociological Theory and Research. A Critical Appraisal*. Free Press, New York.
- J. Klapper,**
1960. *The Effects of Mass Communication*. Free Press, New York.
- T. A. Knopf,**
1970. Media Myths on Violence. *New Society*, 12 November, s. 856 — 859.
- Kriminalstatistikken,**
1982. Forbrytelser etterforsket, Reaksjoner, Fengslinger 1982. NOS B 464, Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger 1984.
- J. Krupinska,**
1982. Ungdomars Levnadsförhållanden — en forskningsöversikt. Delegationen för Social Forskning, DSF Skriftserie nr. 3, Stockholm.
- P. L. Lazarfeld / B. Berelson / H. Gaudet,**
1944. *The People's Choice*. Columbia University Press. 2. utgave i 1948 med forord av P. F. Lazarfeld.
- E. M. Lemert,**
1951. *Social Pathology*, McGraw Hill, New York.
- E. M. Lemert,**
1967. *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

- M. Lipsky,**
1968. Protest as a Political Resource. *American Political Science Review*, vol. 62, s. 1144 — 1158.
- H. Lorentzen,**
1981a. Narkotikamisbruk, Ungdomsuro og Massekultur. *Syn og Segn*, hefte 8, s. 450 — 457.
- H. Lorentzen,**
1981b. Politiet i 70-årene, i A. M. Støkken et al. (red.): *Politiet i det Norske Samfunn*. Universitetsforlaget, Oslo.
- H. Lorentzen,**
1984. Byvekst og Ungdomskriminalitet — hvordan Avvik påvirkes av Social Deltakelse, i C. Beck / L. Grue (red.): *Å, Lykkelige Ungdomstid? Nyere Norsk Samfunnsforskning om Ungdom*. Universitetsforlaget, Oslo.
- S. Lukes,**
1981. *Emilie Durkheim. His Life and Work. A Historical and Critical Study*. Penguin Books, Harmondsworth.
- S. M. Lyman / M. B. Scott,**
1967. Territoriality: A neglected sociological dimension. *Social Problems*, vol. 15, s.236 — 249.
- G. T. Marx,**
1970. Civil Disorder and the Agents of Social Control. *Journal of Social Issues*, vol. 26, no. 1, s. 19 — 57.
- A. McRobbie / M. Nava (eds.),**
1984. *Gender and Generation*. Macmillan Publishers Ltd., London.
- R. K. Merton,**
1938. Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, vol. 3, s. 672 — 682.
- R. K. Merton,**
1968. *Social Theory and Social Structure*. Free Press, New York.
- R. K. Merton / A. S. Kitt,**
1950. Contributions to the Theory of Reference Group Behavior, i P. F. Lazarsfeld / R. K. Merton (eds.): *Studies in the Scope and Method of "The American Soldier"*. Free Press, New York.
- G. Mungham / G. Pearson,**
1981. Introduction: Troubled Youth, Troubling World, i G. Mungham / G. Pearson (eds.): *Working Class Youth Culture*. Routledge & Keagan Paul Ltd., London.

G. Murdock,

1974. *Mass Communication and Construction of Meaning*, i N. Armitstead (ed.): *Rethinking Social Psychology*. Penguin, Harmondsworth.

G. Murdock / R. McCron,

1979. *The Television and Delinquency Debate*. *Screen Education*, vol. 30, s. 51 — 67.

N. Nugent / R. King,

1979. *Ethnic Minorities, Scapegoating and the Extreme Right*, i R. Miles / A. Phizacklea (eds.): *Racism and Political Action in Britain*. Routhledge & Keagan Paul, London.

J. P. Olsen / H. Sætren,

1980. *Aksjoner og Demokrati*. Universitetsforlaget, Oslo.

L. van Outrive / C. Fijnaut,

1983. *Police and the Organization of Prevention*, i M. Punch (ed.): *Control in the Police Organization*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

A. Platt,

1982. *The Rise of the Child-saving Movement*, i C. Jenks (ed.): *The Sociology of Childhood. Essential Readings*. Batsford Academic and Educational Ltd., London.

Politirolleutvalget,

1981. *Politiets Rolle i Samfunnet. Delutredning I*. NOU 1981: 35. Universitetsforlaget, Oslo.

Politivoldutvalget,

1982. *Rapport om Politivold fra Utvalget til å undersøke Forekomsten av Politivold, m.v. Oppnevnt av Justisdepartementet*.

R. Reiner,

1983. *The Politicization of the Police in Britain*, i M. Punch (ed.): *Control in Police Organization*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

J. D. Rose,

1982. *Outbreaks. The Sociology of Collective Behavior*. Free Press, New York.

W. G. Runciman,

1966. *Relative Deprivation and Social Justice*. Routhledge & Keagan Paul, London.

L. M. Scarman,

1982. *The Brixton Disorders 10-12 April 1981. The Scarman Report*. Penguin Books, Harmondsworth.

- A. L. Seip,**
1984. Sosialhjelpstaten blir til. Norsk Sosialpolitikk 1740 — 1920. Gyldendal, Oslo.
- E. Sevareid,**
1967. Dissent or Destruction? Look 81, September 5.
- I. L. Skaar,**
1982. Hva skjedde? i O. Brox (ed.): Om Ungdomsuroen i Tromsø i Januar 1982. Institutt for Samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, Stensilserie A — Samfunnsfag nr. 42/1982.
- O. Stafseng,**
1978. Forebyggende Tiltak som Sosial Prosess. En undersøkelse av kommunale fritidsklubbers sosialpolitiske og sosialpedagogiske forutsetninger. Magistergradsavhandling, Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo.
- O. Stafseng,**
1981. Ungdomsopprøret. Pax Leksikon, s. 369 — 71. Pax, Oslo.
- O. Stafseng,**
1984. Framtida er nå, Ungdomsrolle i Endring? i T. Haaland (red.): Ung og Arbeidsløs. Pax, Oslo.
- R. Sundby,**
1982. Ungdom i Tromsø. Fritidssituasjon og Sosiale Forhold. Prosjektrapport nr. 1 fra Ungdomsundersøkelsen i Tromsø.
- R. Svensson,**
1984. Arbeidsmarkedet for Ungdom, i T. Haaland (red.): Ung og Arbeidsløs. Pax, Oslo.
- P. Møller Sørensen,**
1984. Unges Fritid — Myter og Virkelighet. Forskningsnytt, årg. 29, nr. 4, s. 5 — 11.
- W. I. Thomas / D. S. Thomas,**
1982. The Child in America: Behavior Problems and Programs. Alfred A. Knopf, New York.
- H. Tumber,**
1982. Television and the Riots. A Report for the Broadcasting Research Unit of the British Filminstitute. BFI Publishing, London.
- R. H. Turner,**
1969. The Public Perception of Protest. American Sociological Review, vol. 34, no. 6, s. 815 — 831.
- G. Whannel,**
1979. Football, Crowd Behaviour and the Press. Media, Culture and Society, vol. 1, no. 4.

R. M. Williams,

1975. Relative Deprivation, i L. A. Coser (ed.): The Idea of Social Structure. Papers in Honor of Robert K. Merton. Harcourt Brace Jovanovich, New York.

J. Young,

1982. The Role of the Police as Amplifiers of Deviancy, Negotiators of Reality and Translators of Fantasy: Some Consequences of our present System of Drug Control as seen in Notting Hill, i S. Cohen (ed.): Images of Deviancy. Penguin Books, Harmondsworth.

A. Øfsti,

1980. Vitenskapsteori og Transcedental filosofi. En kritisk kommentar til Føllesdal og Walløe: "Argumentasjonsteori og vitenskapsfilosofi". Tapir, Trondheim.

Natt til 1. mai 1978 brøt det ut opptøyer blant ungdom i Oslo. Dette ble de første av flere opptøyer i Oslo og andre steder i landet. Denne tilsynelatende «bølgen» av uro og opptøyer reiste flere spørsmål: Var opptøyene et tegn på at noe var i ferd med å skje blant ungdommen? Dreide det seg om et nytt ungdomsopprør? Hvorfor skjedde det nå? Var det et signal om en drastisk forverring av ungdommens kår?

Disse og andre spørsmål blir tatt opp i boken. Det gis en tolkning av hva som skjedde de forskjellige stedene og av hvorfor det skjedde. De ulike oppfatningene av hva som skjedde blir satt mot hverandre, og det blir drøftet hvilke konsekvenser oppfatningene fikk for senere hendelser. Spørsmålet om hvorfor det ble opptøyer diskuteres i lys av samfunnsvitenskapelige teorier, og sammenhengen mellom forklaringstype og valg av tiltaksstrategi blir også belyst.

Med utgangspunkt i opptøyene tas det også opp en del generelle problemstillinger. Bl.a. drøftes politiets og massemedias betydning for ungdomsfenomener som opptøyer, hvordan ulike profesjoner «kjemper» for sine definisjoner og forklaringer av fenomenet og hvilke konsekvenser ulike tiltak innen ungdomssektoren kan ha.